

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

VIEŠOSIOS POLITIKOS ANALIZĖS MAGISTRO PROGRAMA

ANDŽELA LETUKYTĖ

II kurso studentė

BŪSTAS – APSIDRAUDIMO PRIEMONĖ. BŪSTO VAIDMUO FORMUOJANT LIETUVOS
GYVENTOJŲ POŽIŪRĮ Į VALSTYBINĘ SENATVĖS PENSIJĄ

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: doc. dr. M. Kalanta

Vilnius, 2026

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Letukytė A. Būstas – apsidraudimo priemonė. Būsto vaidmuo formuojant Lietuvos gyventojų požiūrį į valstybinę senatvės pensiją: Viešosios politikos analizės specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas M. Kalanta. – V., 2026. – 107 p.

Reikšminiai žodžiai: būsto politika, turtu grįsta gerovė, finansializacija, socialinė apsauga, pensijų sistema, nekilnojamojo turto mokestis, gerovės valstybė.

Darbe analizuojama, kaip nekilnojamojo turto vertė veikia paramą valstybinei pensijų sistemai ir požiūrį į nekilnojamojo turto apmokestinimą. Tyrime remiamasi gerovės valstybės, turtu grįstos gerovės, finansializacijos ir išstūmimo bei įstūmimo teorinėmis prieigomis. Empirinėje dalyje taikomas eksperimentinės apklausos metodas, leidžiantis įvertinti priežastinį būsto vertės poveikį socialinėms nuostatoms. Duomenų analizėje naudojami aprašomosios statistikos, vidurkių palyginimo testai, efektų dydžių vertinimas, moderacijos analizė bei duomenų derinimo metodas. Gauti rezultatai rodo, kad būsto vertė daro reikšmingą, tačiau selektyvų poveikį. Tyrimas vienareikšmiškai patvirtino, kad vertingas būstas mažina paramą valstybinei senatvės pensijų sistemai, šis ryšys išliko stabilus ir po duomenų suderinimo procedūros. Tačiau pirminėje analizėje matytas palankumas nekilnojamojo turto mokesčiui infrastruktūros tikslais bei institucinio pasitikėjimo moderuojantis vaidmuo po suderinimo prarado statistinį patikimumą, todėl šie ryšiai laikomi nestabiliais. Krašto gynybos atveju būsto vertės stimulus neturėjo jokio statistiškai reikšmingo poveikio nei viename analizės etape. Tyrimas taip pat atskleidė, kad vertingo būsto turėjimas generuoja aukštesnį subjektyvų finansinio saugumo jausmą, tačiau respondento amžius šio ryšio nemoderuoja.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Būstas – apsidraudimo priemonė. Būsto vaidmuo formuojant Lietuvos gyventojų požiūrį į valstybinę senatvės pensiją“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Andžela Letukytė

Turinys

Įvadas.....	6
1. Teorinis pagrindas.....	10
1.1. Gerovės valstybės	10
1.2. Viešojo ir privataus sektorių sąveika: išstūmimo ir įstūmimo mechanizmai.....	11
1.3. Gerovės režimai ir pensijų sistemos struktūra	12
1.4. Lietuvos pensijų sistema	14
1.5. Būstas kaip alternatyvus pajamų šaltinis	18
1.6. Nekilnojamojo turto mokestis.....	19
1.7. Būstas kaip socioekonominio saugumo pagrindas	22
2. Metodologija ir tyrimo planas	23
2.1. Empirinio ir socialinio konteksto nustatymas.....	23
2.2. Eksperimentinė apklausa	24
2.2.1. Eksperimentinė apklausos imtis ir duomenys	25
2.2.2. Kintamųjų operacionalizavimas ir matavimo instrumentai	28
2.2.3 Tyrimo logika	31
3. Statistinė Lietuvos būsto fondo analizė	32
3.1. Būsto fondo struktūros analizė ir jos reikšmė tyrimo kontekstui	32
3.2. Būsto nuosavybės lygis ir socialinio būsto dalis	33
3.3. Būsto rinkos rodikliai Lietuvoje (2020–2024 m.)	33
3.4. Apibendrinimas ir implikacijos eksperimentiniam tyrimui	35
4. Eksperimentinės apklausos rezultatai	35
4.1. Būsto vertės įtaka gyventojų nuostatoms dėl valstybinės senatvės pensijų sistemos (H1 rezultatai)	35
4.2. Nekilnojamojo turto mokestis (H2-H5 rezultatai)	39
4.3. Subjektyvus finansinis saugumas (H6-H6.1. rezultatai).....	49
Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir išvados gerovės politikos kontekste.....	53
Literatūros sąrašas	55
1 priedas. Dirbtinio intelekto naudojimo deklaracija	63

2 priedas. Eksperimentinės apklausos imties struktūra	65
3 priedas. Duomenų balanso analizė	67
4 priedas. Paramos valstybinei pensijų sistemai indekso suderinamumo analizė	71
5 priedas. Pasitikėjimo institucijomis indekso suderinamumo analizė	73
6 priedas. Apklausos klausimynai	75
7 priedas. Būsto vertės pasiskirstymas Lietuvos savivaldybėse.....	81
8 priedas. NT mokesčio pritarimo scenarijų statistinio reikšmingumo testų rezultatai (visa imtis) .	83
9 priedas. NT mokesčio pritarimo scenarijų statistinio reikšmingumo testų rezultatai (suderinta imtis).....	84
10 priedas. Pasitikėjimo institucijomis moderuojančio poveikio (H5) regresinės analizės suvestinė	85
11 priedas. Amžiaus moderuojančio poveikio subjektyviam finansiniam saugumui (H6.1) regresinės analizės rezultatai	86
12 priedas. Apklausos gryniesi duomenys	87
13 priedas. R studio kodas.....	88
SUMMARY	106

Įvadas

Temos aktualumas. Lietuva XX-o amžiaus pabaigoje patyrė stiprius institucinius pokyčius.¹ Ankstyvuojų nepriklausomybės laikotarpiu politinės darbotvarkės prioritetu tapo rinkos ekonomikos kūrimas ir valstybės suvereniteto stiprinimas, o socialinės politikos klausimai ilgą laiką buvo palikti nuošalyje, tikintis, kad juos išspręs rinkos mechanizmai.² Nors ir praėjo trys dešimtmečiai, sukurta socialinės gerovės sistema susiduria su struktūriniais iššūkiais: dideliu skurdo lygiu, pajamų nelygybe bei nepakankamu finansavimu.³⁴ Situaciją dar labiau komplikuoja tokie demografiniai procesai kaip visuomenės senėjimas⁵ bei mažas gimstamumas.⁶ Tai ypač aktualu einamojo finansavimo principu (angl. *pay-as-you-go*) grįstoje valstybinėje pensijų sistemoje.⁷ Problemos mastą iliustruoja tai, kad Lietuvoje viešosios išlaidos senatvės pensijoms sudaro tik 6,6 proc. nuo BVP (kai Europos Sąjungos vidurkis siekia 10,4 proc.),⁸ o trečdalis pensinio amžiaus gyventojų gyvena žemiau skurdo ribos.⁹ Nuolatinės sistemos reformos ir korekcijos, priklausančios nuo politinių ciklo svyravimų,¹⁰ riboja žmonių pasitikėjimą ir įsitraukimą į savanorišką kaupimą.¹¹¹² O nuo 2026 m. sausio suteikus

¹ Jolanta Aidukaite, „The welfare system of Lithuania“, kn./in The Handbook of European Welfare Systems, ed. Sonja Blum, Johanna Kuhlmann, Klaus Schubert, (Londonas: Routledge, 2009), 294.

² Aidukaite, 296.

³ Vytautas Budzinauskas, „Despite positive changes, social problems persist in Lithuania – EU Commission“, LRT.lt, paskelbta 2020 m. vasario 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1146277/despite-positive-changes-social-problems-persist-in-lithuania-eu-commission>

⁴ EAPN Lithuania, „Toward a Systemic Approach to Social Protection. Poverty Watch 2024.“ EUON.eu, žiūrėta 2026 m. balandžio 1 d., https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2024/10/eapn-LT-EN_Poverty-Watch-6030.pdf, 7-14.

⁵ Trading economics, „Lithuania - Proportion of population aged 65 and over“, tradingeconomics.com, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 5 d. <https://tradingeconomics.com/lithuania/proportion-of-population-aged-65-over-eurostat-data.html>

⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos demografinė situacija 1990–2025 m.: gimstamumo, mirtingumo ir migracijos tendencijos“, lrs.lt, paskelbta 2025 m. birželio 30 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=111021, 15-20

⁷ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Socialinio draudimo Sistema“, socmin.lrv.lt, atnaujinta 2024 m. vasario 2 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema/>

⁸ Eurostat, „General government total expenditure on social protection, 2023, % of GDP“, ec.europa.eu, žiūrėta 2025 m. birželio 11 d., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:General_government_total_expenditure_on_social_protection_2023_%25_of_GDP.png

⁹ ELTA, „Skurdo rizikos lygis Lietuvoje pernai sumažėjo“, delfi.lt, žiūrėta 2025 m. birželio 11 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslo-pulsas/skurdo-rizikos-lygis-lietuvoje-pernai-sumazejo-96407323>

¹⁰ Irma Janauskaitė, „Antroji pensijų pakopa – triskart reformuota privataus kaupimo sistema“, LRT.lt, paskelbta 2026 m. balandžio 14 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2897329/antroji-pensiju-pakopa-triskart-reformuota-privataus-kaupimo-sistema>

¹¹ KOG rinkodaros ir komunikacijos mokslų institutas, „Nepasitikėjimo karta: jauni žmonės trauksis iš II pakopos pensijų fondų, nes netiki politikais“, 15min.lt, publikuota 2025 m. spalio 22 d., https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/nepasitikejimo-karta-jauni-zmones-trauksis-is-ii-pakopos-pensiju-fondu-nes-netiki-politikais-662-2549072?utm_medium=copied

¹² Lietuvos bankas, „Lietuvos banko apžvalga: II pensijų pakopos raida, iššūkiai ir pasiūlymai, kaip ją tobulinti“, lb.lt, paskelbta 2025 m. sausio 7 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-apzvalga-ii-pensiju-pakopos-raida-issukiai-ir-pasiulymai-kaip-ja-tobulinti>

galimybę sustabdyti II pakopos pensijų kaupimą,¹³ per pirmuosius tris mėnesius šia teise pasinaudojo apie pusė milijono gyventojų.¹⁴ Taigi, akivaizdu, kad Lietuvos pensijų sistema išlieka pažeidžiama, o tai skatina visuomenę ieškoti alternatyvių saugumo garantų.

Ekonomikos sociologijoje būstas yra unikalus, „įvietintas“ (angl. *embedded*) turtas, kuris jungia tiek ekonominę, tiek socialinę dimensijas. Skirtingai nei kitos turto formos, tokios kaip akcijos ar obligacijos, jis visada susietas su konkrečia vieta, bendruomene ir baziniais žmogaus poreikiais, todėl jo rinką lemia ne tik pasiūla ir paklausa, bet ir valstybės politika, kolektyviniai lūkesčiai bei kultūrinės vertybės.¹⁵ Šie sociologiniai aspektai ypatingai ryškūs Lietuvos kontekste, kur būsto nuosavybės lygis yra vienas aukščiausių Europos Sąjungoje; 2023 metų duomenimis net 88,8 proc. gyventojų gyvena nuosavame būste.¹⁶ Ši tendencija turi gilesnes kultūrinės šaknis, dar tradicinėje kaimo bendruomenėje sodyba buvo suvokiama kaip šeimos tapatybės ir išlikimo simbolis,¹⁷ o sovietmečio nuosavybės apribojimai sustiprino vidinį poreikį turėti „savo namus“ kaip asmeninės laisvės ir kontrolės ženklą.¹⁸¹⁹²⁰ Ši istorinė patirtis iki šiol formuoja požiūrį, kad nuosavas būstas yra orumo, stabilumo ir socialinės sėkmės pagrindas.

Šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje būstas atlieka dvigubą funkciją: jis yra ir socialinė norma, be kurios neįsivaizduojamas „normalus“ gyvenimas,²¹ ir svarbi kapitalo kaupimo forma. Lietuvos banko duomenimis, maždaug trečdalis įsigyto nekilnojamojo turto nėra pagrindinis gyvenamasis būstas, o naudojamas kapitalo kaupimui ar nuomai, kas liudija, kad nekilnojamasis turtas tapo svarbia

¹³ SODRA, „Informacija apie pensijų kaupimo pokyčius nuo 2026 m. sausio 1 d.“, [sodra.lt](https://sodra.lt/informacija-apie-pensiju-kaupimo-pokycius-nuo-2026-m-sausio-1-d), žiūrėta 2026 m. balandžio 1 d., <https://sodra.lt/informacija-apie-pensiju-kaupimo-pokycius-nuo-2026-m-sausio-1-d>

¹⁴ Justina Ilkevičiūtė ir Irma Janauskaitė, „Sysas nesusieks, jog pensijų pinigai išleidžiami pirkiniams: žmonės nepirko kokakolą“, LRT.lt, paskelbta 2026 m. balandžio 15 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2899390/sysas-nesureiksmina-jog-pensiju-pinigai-isleidziami-pirkiniams-zmones-nepirko-kokakolas>

¹⁵ Max Besbris, John N. Robinson ir Hillary Angelo, „A sociology of real estate: Polanyi, Du Bois, and the relational study of commodified land in a climate-changed future.“ *Annual Review of Sociology* No. 50, 2024 (2024), 667-668.

¹⁶ Eurostat, „Housing in Europe – 2023 edition“, [ec.europa.eu](https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/housing-2023#housing-cost), žiūrėta 2025 m. gegužės 23 d., <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/housing-2023#housing-cost>

¹⁷ Auksuolė Čepaitienė, „Valstietiškoji kultūra, visuomenė ir laikas: besikeičiantis Lietuvos kaimas XX amžiuje“ *Kaimo Raidos Kryptys Žinių Visuomenėje* 1, No. 3 (2012), 54.

¹⁸ Rūta Kupetytė, „How Soviet utopia of free housing failed Lithuania“, LRT.lt, paskelbta 2023 m. rugsėjo 30 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2086930/how-soviet-utopia-of-free-housing-failed-lithuania>

¹⁹ Regina Lakačauskaitė-Kaminskienė „Palyginti (ne) palyginamą: tarpukario ir sovietmečio būsto modernizavimo kampanijos Lietuvoje, jų vertybiniai orientyrai ir idėjų sklaida.“ *Lietuvos istorijos studijos* No. 40 (2017), 89-91

²⁰ Stasys Vaitkevičius, „„Nepriklausomybės sąsiuviniai“: Ministrų kabinetų įnašas į ūkio reformas“, 15min.lt, paskelbta 2013 m. vasario 23 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/nepriklausomybes-sasiuviniai-ministru-kabinetu-inasas-i-ukio-reformas-582-309963>

²¹ Andrius Segalovičius, „Lietuvos didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą vartotojiškumo raiška“, *Filosofija. Sociologija* No. 4 (2016): 342-352.

investavimo strategijos dalimi.^{22,23} Išskirtinė nekilnojamojo turto padėtis Lietuvoje atsiskleidė itin aiškiai 2025 m., kai buvo svarstomas ir galiausiai priimtas nekilnojamojo turto mokesčio (toliau – NT mokesčio) įstatymo pakeitimas. Ši iniciatyva sukėlė didžiulį rezonansą visuomenėje ir politinėje erdvėje, projektas buvo koreguotas net dešimt kartų,²⁴ o jo svarstymo laikotarpiu vyko protestai prie Lietuvos Respublikos Seimo.²⁵ Toks stiprus pasipriešinimas papildomam apmokestinimui išryškino visuomenės lūkestį, kad valstybė neturėtų kėsintis į asmeninėmis pastangomis sukauptą turtą, kuris esant nepakankamam viešajam finansavimui tampa pagrindiniu individualaus saugumo garantu. Šiame darbe keliama esminė idėja, kad dėl menko valstybinės sistemos adekvatumo nuosavas būstas Lietuvoje pradeda funkcionuoti ne tik kaip gyvenamoji erdvė, bet kaip neformalus pensijos pakaitalas, tiesiogiai formuojantis gyventojų politines nuostatas ir mažinantis jų suinteresuotumą kolektyviniais socialinės apsaugos mechanizmais.

Darbo naujumas. Šiuolaikinėje politinės ekonomikos literatūroje būstas vis dažniau analizuojamas ne tik kaip vartojimo prekė, bet ir kaip reikšmingas socialinės politikos instrumentas. Ribotos gerovės valstybės sąlygomis būstas tampa privatizuoto Keynesianizmo (angl. *privatised Keynesianism*) dalimi, jis veikia kaip socialinės apsaugos pakaitalas arba papildinys, leidžiantis namų ūkiams savarankiškai amortizuoti ekonomines rizikas. Kai valstybė, siekdama fiskalinio stabilumo, riboja tiesiogines socialines išlaidas, būsto nuosavybė tampa pagrindiniu namų ūkių apsidraudimu (angl. *self-insurance*). Vakarų akademinės literatūros tyrimuose dažnai keliama klasikinė kompromiso hipotezė teigia, kad ši būsto nuosavybės teikiama saugumo iliuzija mažina piliečių poreikį viešosioms socialinės apsaugos sistemoms, tokioms kaip valstybinė pensija.²⁶ Šios įžvalgos daugiausia remiasi išsivysčiusių Vakarų valstybių patirtimi, kur būsto nuosavybės struktūra ir jos reikšmė socialiniame saugume yra fundamentaliai kitokios nei posocialistinėse visuomenėse. Ypač Lietuvoje stinga empirinių tyrimų, kurie aiškintųsi, ar šis mechanizmas veikia universaliai, ar dėl specifinio istorinio privatizacijos palikimo čia matomos unikalios politinės nuostatos.

Darbo naujumas yra grindžiamas būsto politinės ekonomijos teorijų pritaikymu specifiniame Lietuvos kontekste, kuriame Vakarų šalyse įprasta takoskyra tarp „savininko“ ir „nuomininko“

²² Dovydas Poderys et al., „Būsto įperkamumo tyrimas“, lb.lt, žiūrėta 2025 m. gegužės 23 d., https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/46802_ab7b2fff4b5112d245da73c470160dca.pdf

²³ Viktorija Tauraitė, „Būstas lietuviams išlieka patraukliausia investicija“, BNS spaudos centras, 2025 m. gegužės 23 d., <https://sc.bns.lt/view/item/bustas-lietuviams-islieka-patraukliausia-investicija-504715>

²⁴ TV3 televizija, „Net 10 kartų taisyta NT reforma priimta: kam mokestis kirs skaudžiausiai?“, YouTube įrašas, paskelbtas 2025 m. birželio 26 d., <https://www.youtube.com/watch?v=z8voY6vOGos&t=220s>

²⁵ Lukrecija Giedraitytė, „Antradienį Vilniuje – antrasis mitingas prieš NT mokestį ir kitus mokestinius pakeitimus“, delfi.lt, paskelbta 2025 m. birželio 10 d., <https://www.delfi.lt/verslas/naujienos/antradieni-vilniuje-antrasis-mitingas-pries-nt-mokesti-ir-kitus-mokestinius-pakeitimus-120116796>

²⁶ Alison Johnston ir Paulette Kurzer, „Bricks in the wall: the politics of housing in Europe“, *West European Politics* 43, No. 2 (2020): 275-296.

praranda savo aiškinamąją galią dėl itin aukšto būsto nuosavybės lygio.²⁷ Skirtingai nei ankstesniuose tyrimuose, šiame darbe būsto rinkos vertė įvedama kaip esminis kintamasis, siekiant nustatyti, ar turtas tampa alternatyviu apsidraudimo mechanizmu, mažinančiu paramą valstybinei pensijų sistemai.

Darbo problema. Esminė mokslinė problema kyla iš nepakankamai ištirtos vidinės būsto savininkų stratifikacijos: posocialistiniame kontekste, kur nuosavybė yra dominuojanti norma, pats savininkų statusas tampa nebepakankamu kintamuoju paaiškinti paramą gerovės valstybei. Vakarų šalių literatūroje dominuojanti kompromiso hipotezė, tačiau Lietuvoje, kaip ir kitose posovietinėse šalyse, šį ryšį komplikuoja ryški būsto rinkos vertės poliarizacija. Iki šiol nėra aišku, kaip būsto kainos lygis keičia gyventojų santykį su valstybės atsakomybe: ar aukštos vertės turto valdymas skatina atsiriboti nuo kolektyvinių persikirstymo mechanizmų, ar, priešingai, net ir brangaus būsto savininkai Lietuvoje išlaiko solidarumą su valstybine socialinės apsaugos sistema.

Probleminis klausimas. Ar egzistuoja ryšys tarp būsto vertės lygio ir socialinės politikos nuostatų?

Tyrimo objektas. Būsto nuosavybės ir paramos socialinei politikai (valstybinei pensijai) ryšys.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Valstybinė senatvės pensijų sistema šiame tyrime pasirinkta neatsitiktinai. Pensijos yra ne tik finansiškai reikšmingiausia socialinių pervedimų dalis, bet ir sritis, kurioje aiškiausiai matoma nuolatinė viešojo ir privataus sektorių sąveika, formuojanti specifinį gerovės režimo profilį. Šiame kontekste valstybė veikia ne tik kaip institucija, kompensuojanti rinkos trūkumus, bet ir kaip aktyvi veikėja, kurianti ir reguliuojanti privačias pensijų rinkas. Tuo pat metu rinkos galimybės ir ribotumai lemia valstybės vaidmens mastą ir pobūdį.²⁸ Būtent šio viešo-privačios derinio (angl. public-private blend) analizė leidžia išsamiau suprasti, kaip valstybės sprendžia socialinio saugumo klausimus. Taip pat pensijų kaupimas ir būsto nuosavybė yra dvi pagrindinės, dažnai viena kitą papildančios, ilgalaikio finansinio saugumo strategijos gyvavimo cikle.²⁹ Jų tarpusavio sąsaja yra kritiškai svarbi tiriant, ar piliečiai būstą suvokia kaip alternatyvą valstybės garantuojamoms socialinėms išmokoms. Taigi, atsižvelgiant į temos aktualumą, problematiką bei mokslinės literatūros įžvalgas iškeltas darbo tikslas ir uždaviniai:

²⁷ ²⁷ Srna Mandič, „The changing role of housing assets in post-socialist countries“ *Journal of housing and the built environment* 25 No. 2 (2010): 213-226.

²⁸ Gøsta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. (Cambridge: Polity Press, 1990), 79.

²⁹ John Doling ir Richard Ronald, „Home ownership and asset-based welfare.“ *Journal of housing and the built environment* 25, No. 2 (2010), 239-240

Tikslas – kiekybiškai įvertinti, ar turimo būsto vertė (kaip finansinio saugumo indikatorius) mažina paramą valstybinei senatvės pensijų sistemai ir jos plėtrai (pvz., didinant socialinio draudimo įmokas)

Uždaviniai:

1. **Teoriškai išanalizuoti pensijų sistemų modelius ir išstūmimo teorijas (angl. crowding-out/ crowding in).**
2. **Apžvelgti būsto, kaip ekonominio ir simbolinio turto, vaidmenį posocialistinėje visuomenėje.** Atskleisti, kaip būsto finansializacija ir turtu grįstos gerovės (angl. *asset-based welfare*) samprata keičia gyventojų lūkesčius valstybės atžvilgiu.
3. **Remiantis surinktais duomenimis, įvertinti būsto turto vertės pasiskirstymą Lietuvoje.**
4. **Sukurti ir įgyvendinti eksperimentinės apklausos dizainą** bei atlikti empirinę analizę, leidžiančią nustatyti, ar hipotetinė būsto vertė daro statistiškai reikšmingą poveikį paramai valstybinei pensijų politikai.
5. **Apibendrinti rezultatus ir pateikti išvadas gerovės politikos kontekste.**

Darbo struktūra. Darbas susideda iš trijų pagrindinių dalių. Pirmoje dalyje pateikiami teoriniai darbo pagrindai. Aptariamos pensijų sistemų modeliai, pristatoma *išstūmimo* ir *įstūmimo* teorinė logika. Toliau analizuojama būsto reikšmė politinės ekonomijos perspektyvoje. Išryškinama būsto finansializacijos ir turtu grįstos gerovės teorijų sąsaja su socialinės politikos lūkesčiais. Antroje dalyje pristatoma tyrimo metodologija. Trečioje dalyje pateikiami tyrimo rezultatai ir jų interpretacija. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1. Teorinis pagrindas

1.1. Gerovės valstybės

Gerovės valstybė yra politinės organizacijos modelis, kuriame organizuota politinė galia yra sąmoningai naudojama siekiant modifikuoti rinkos jėgų veikimą ir užtikrinti savo piliečių socialinę bei ekonominę gerovę.³⁰ Analizuojant gerovės valstybę, būtina atsižvelgti į jos konceptualų sudėtingumą. Tai nėra monolitinis darinys, o veikiau spektras skirtingų modelių, pasižyminčių didele empirine įvairove. Be to, gerovės valstybė yra dinamiška: jos institucijos ir funkcijos nuolat kinta, reaguodamos į naujus socialinius, ekonominius bei demografinius iššūkius.³¹ Gøsta Esping-Andersen knygoje „The Three Worlds of Welfare Capitalism“ pabrėžia, kad gerovės valstybės prigimtį nulemia ne intervencijos mastas, o jos poveikis socialinei stratifikacijai. Vienos valstybės gali puoselėti

³⁰ Johanna Kuhlmann, „What is a welfare state?“, Routledge handbook of the welfare state. (Londonas: Routledge, 2018): 13-22.

³¹ Kuhlmann

hierarchiją, kitos – universalizmą.³² Nors ši klasikinė tipologija vėliau buvo išplėsta (įtraukiant Pietų Europos ir pokomunistinius modelius), ji išlieka lyginamųjų tyrimų pagrindu, leidžiančiu analizuoti, kaip politinė galia ir ideologija formuoja dinamišką socialinės politikos struktūrą.^{33,34} Apibendrinant, gerovės valstybę reikėtų suvokti kaip dinamišką struktūrą, kurios analizė neįmanoma be platesnio socialinio, politinio ir ideologinio konteksto įvertinimo.

1.2. Viešojo ir privataus sektorių sąveika: išstūmimo ir įstūmimo mechanizmai

Išstūmimo ir įstūmimo teorijos yra vienos svarbiausių prieigų, leidžiančių suprasti, kaip žmonės derina valstybinę socialinę apsaugą ir privačias savisaugos strategijas. Klasikinė išstūmimo logika teigia, kad dosni ir patikima gerovės valstybė gali sumažinti paskatą kaupti privačiai,³⁵ o įstūmimo perspektyva rodo priešingą procesą, ribota ar sąmoningai sumažinta viešojo apsauga gali paskatinti gyventojus aktyviau ieškoti privačių savisaugos priemonių.³⁶ Būtent ši įtampa tarp viešojo ir privataus saugumo šaltinių yra esminė siekiant suprasti, kodėl būstas šiandien vis dažniau veikia kaip investicinė priemonė ir senatvės apsaugos pakaitalas.

Klasikinis išstūmimo efektas glaudžiai susijęs su motyvacijos išstūmimo teorija (angl. *motivation crowding-out*), kai valstybė perima didelę dalį atsakomybės, individai gali jausti mažesnę vidinę pareigą rūpintis savimi, nes išorinė intervencija (įmokos, privalomos schemas, reguliavimas) suvokiama kaip kontrolė. Tai gali lemti, kad naujos privačios kaupimo ar pensijų priemonės tiesiog pakeičia jau egzistuojančias taupymo formas, o ne padidina bendrą santaupų lygį.³⁷ Vis dėlto naujesnė literatūra vis daugiau dėmesio skiria priešingai logikai, įstūmimo efektui. Motyvacijos įstūmimo (angl. *motivation crowding-in*) teorija pabrėžia, kad išorinė intervencija gali būti suvokiama ne kaip kontrolė, o kaip pripažinimas ir paskata: jei politika patvirtina, kad asmens pastangos taupyti yra svarbios ir remiamos, vidinė motyvacija gali sustiprėti.³⁸ Tipinis pavyzdys, Vokietijos „Riester“ reforma: sąmoningai sumažinus viešosios einamojo finansavimo pensijos lygį ir įvedus subsidijuojamus privačius pensijų produktus, buvo sukurta „pensijų spraga“, kurią žmonės turėjo

³² Esping-Andersen, 58.

³³ Clare Bamba, „Going beyond The three worlds of welfare capitalism: regime theory and public health research.“ *Journal of epidemiology and community health* 61, No. 12 (2007): 1098-1102

³⁴ Menno Fenger, „Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology.“ *Contemporary issues and ideas in social sciences* (2007): 1-30.

³⁵ Martin Feldstein, „Social security, induced retirement, and aggregate capital accumulation.“ *Journal of political economy* 82.5 (1974): 905-926.

³⁶ Bruno S. Frey, *Not just for the money*. (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1997), 13-18.

³⁷ Bruno S. Frey ir Reto Jegen, „Motivation crowding theory.“ *Journal of economic surveys* 15, No. 5 (2001): 589-611.

³⁸ Frey.

paskatą užpildyti papildomu kaupimu.³⁹ Ši teorinė įtampa yra ypač svarbi analizuojant šiuolaikines pensijų sistemas, kuriose viešosios ir privačios atsakomybės ribos tampa vis labiau persidengiančios.

1.3. Gerovės režimai ir pensijų sistemos struktūra

Darbe pasitelkiama Gøsta Esping-Andersen konservatyvaus, liberalaus ir socialdemokratinio gerovės valstybės modelių analizė, kuria siekiama paaiškinti, kokiomis institucinėmis sąlygomis būstas gali įgyti socialinės apsaugos pakaitalo ar papildomos finansinio saugumo priemonės funkciją. Skirtingi gerovės valstybės modeliai nevienodai apibrėžia valstybės, rinkos ir individo atsakomybės ribas socialinio saugumo srityje, todėl kartu formuoja ir skirtingą privačios nuosavybės vaidmenį užtikrinant gerovę senatvėje.

1. **Konservatyviam gerovės režimui** būdinga profesiniu statusu grindžiama socialinio draudimo sistema, kurioje pensijų apsauga yra glaudžiai susieta su darbo rinka ir įmokų istorija. Dominuoja valstybinės draudimo schemas, o privataus sektoriaus vaidmuo išlieka gana ribotas.⁴⁰⁴¹ Tai yra klasikinis išstūmimo efekto pavyzdys, kai stipri ir privaloma valstybinė sistema natūraliai sumažina poreikį ir paskatas privačiam kaupimui. Pensijų sistema veikia pagal ekvivalentiškumo principą, pagal kurį išmokos yra proporcingos ankstesniam darbo užmokesčiui ir sumokėtoms socialinio draudimo įmokoms.⁴² Tokiu būdu pensijos laikomos „atidėtu atlyginimu“ ir įtvirtina uždirbtų socialinių teisių logiką.⁴³ Finansavimo mechanizmas daugiausia remiasi socialinėmis įmokomis, kurias lygiomis dalimis moka darbdaviai ir darbuotojai, o sistema paprastai veikia einamojo finansavimo principu, kai dabartinių darbuotojų įmokos finansuoja dabartinių pensininkų išmokas.⁴⁴⁴⁵ Dėl to, kad teisės į pensiją ir išmokų dydis priklauso nuo profesinio statuso, ši sistema pasižymi ryškia socialine stratifikacija, ypač pagal pajamas ir lytį.⁴⁶ Pastaraisiais dešimtmečiais pastebimas tradicinės statuso išlaikymo dogmos silpnėjimas: viešojo einamojo finansavimo pensija vis dažniau derinama su privačiomis schemomis, taip pereinant prie daugiapakopių sistemų.⁴⁷ Šis pokytis atspindi politikos krypties pasikeitimą: **vietoje ankstesnio privataus sektoriaus išstūmimo, valstybė, skatindama privačių pensijų schemų plėtrą, pradeda taikyti išstūmimo logiką, siekdama papildyti, o ne**

³⁹ Axel H. Börsch-Supan, Michela Coppola ir Anette Reil-Held, „Riester pensions in Germany: design, dynamics, targetting success and crowding-in“. National Bureau of Economic Research, No. w18014, 2012.

⁴⁰ Bruno Palier, *A long goodbye to Bismarck?: the politics of welfare reform in continental Europe*. (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010), 40-41

⁴¹ Esping-Andersen.

⁴² Palier, 37-38.

⁴³ Palier, 49-50.

⁴⁴ Ibid, 115-116.

⁴⁵ Ibid, 48.

⁴⁶ Ibid, 101.

⁴⁷ Ibid, 115-116.

pakeisti viešąją sistemą. Kartu siekiama užtikrinti minimalią apsaugą asmenims, kurie neturi pakankamo draudimo stažo, stiprinant nekontributyvines, iš mokesčių finansuojamas socialinės paramos priemones, tokias kaip minimalių pensijų garantijos. Tai atspindi „selektyvaus universalizmo“ tendenciją, būdingą šiuolaikiniam konservatyvių gerovės režimų transformacijos etapui.⁴⁸

2. **Liberaliam gerovės režimui** būdinga rinkos dominavimo logika, kai socialinės apsaugos institucijos atlieka tik papildomą, o ne centrinį vaidmenį užtikrinant socialinį saugumą. Daroma prielaida, kad individai geriausiai pajėgia savarankiškai valdyti ekonomines rizikas, o pernelyg didelis kolektyvinis rizikos pasidalijimas silpnina finansinį racionalumą.⁴⁹⁵⁰ Pensijų apsaugos srityje tai reiškia perėjimą nuo tradicinių apibrėžtųjų išmokų (angl. *defined-benefit*) sistemų prie individualių apibrėžtųjų įmokų (angl. *defined-contribution*) planų, tokių kaip 401(k), kuriuose rizika perkeliama darbuotojams. Šie planai veikia kaip asmeninės taupymo sąskaitos: investicijų sėkmės atveju nauda tenka individui, tačiau nuostolių atveju jis prisiima visą finansinę atsakomybę.⁵¹ Toks mechanizmas perkelia rinkos, nepakankamo taupymo ir ilgaamžiškumo rizikas nuo darbdavio bei valstybės ant darbuotojo pečių.⁵² Valstybės vaidmuo šiame modelyje yra ribotas, ji dažniausiai veikia ne kaip tiesioginė paslaugų tiekėja, o kaip privačių investicijų skatintoja. **Būtent čia pasireiškia ištūmimo mechanizmas, kurį valstybė įgyvendina per tokias priemones kaip mokesčių lengvatos privačiuose pensijų fonduose kaupiantiems asmenims.** Užuoat siūlusi dosnias valstybines garantijas, ji sukuria paskatas, kurios padaro privatų taupymą finansiškai patrauklesnį.⁵³
3. **Universalistiniame**, arba socialdemokratiniam, **gerovės režimui** būdinga valstybės dominavimu grindžiama pensijų sistema, užtikrinanti visuotines socialines teises ir minimalizuojanti tiek statuso privilegijas, tiek rinkos įtaką socialinio saugumo srityje. Šis modelis remiasi plačiąja universalizmo samprata, apimančia keturias pagrindines dimensijas: įtrauktį, finansavimą, teikimą ir išmokų adekvatumą.⁵⁴⁵⁵ Universalizmas reiškia, kad socialinės teisės ir paslaugos yra prieinamos visiems piliečiams kaip pilietinės teisės, nepriklausomai nuo jų pajamų ar profesinio statuso, todėl sistemoje netaikomas turto ar

⁴⁸ Ibid, 161.

⁴⁹ Esping-Andersen.

⁵⁰ Jacob S. Hacker, *The great risk shift: The assault on American jobs, families, health care, and retirement and how you can fight back*. (Oxford: Oxford University Press, 2006), 46.

⁵¹ Hacker, 24

⁵² Ibid, 51

⁵³ Ibid, 61-63

⁵⁴ Esping-Andersen.,85-87

⁵⁵ Paula Blomqvist ir Joakim Palme, „Universalism in welfare policy: The Swedish case beyond 1990“, *Social Inclusion* 8, No. 1 (2020), 114

pajamų patikrinimas (angl. *means-testing*).⁵⁶⁵⁷ Finansavimas grindžiamas viešaisiais ištekliais ir solidarumo principu, kai socialinės išmokos finansuojamos per bendrus mokesčius, atsižvelgiant į visuomenės narių finansinį pajėgumą.⁵⁸ Pavyzdžiui, Švedijos pensijų sistema finansuojama privalomomis įmokomis bei mokesčiais ir derina bazinį ekonominį saugumą su pajamų apsauga visiems pensinio amžiaus gyventojams.⁵⁹ Istoriškai Švedijos dvipakopė struktūra, susidedanti iš universalių fiksuoto dydžio (angl. *flat-rate*) pensijų ir su uždarbiu susijusio papildymo, užtikrino tiek adekvatų pajamų pakeitimą, tiek privačių pensijų rinkų marginalizaciją. Rinkų marginalizacija šiuo atveju reiškia, kad valstybinė sistema yra tokia plati ir dosni, jog privačios pensijų schemos tampa neesminės arba reikalingos tik labai mažai, aukščiausias pajamas gaunančiai gyventojų daliai. **Tai yra sąmoningai siekiamas išstūmimo efektas: valstybė, siūlydama universalias ir aukštos kokybės paslaugas, sumažina piliečių poreikį ir paskatas ieškoti alternatyvų privačioje rinkoje.**⁶⁰ Šis modelis siekia, kad išmokos būtų pakankamai dosnios ir kokybiškos, kad išliktų patrauklios visoms socialinėms grupėms, taip užtikrindamas solidarumo ir lygybės principų įgyvendinimą visos visuomenės mastu.⁶¹

Apibendrinant galima teigti, kad gerovės valstybių pensijų sistemų įvairovė atspindi skirtingas valstybės, rinkos ir individo santykio sampratas. Todėl gerovės valstybę tikslinga suvokti kaip dinamišką kompromisą tarp ekonominio efektyvumo, socialinio teisingumo ir politinio legitimumo.

1.4. Lietuvos pensijų sistema

Lietuvos pensijų sistema, pradėta kurti po 1990 m. transformuojant sovietinį modelį į rinkos ekonomikos sąlygas, turi esminių konservatyvaus gerovės režimo bruožų. Pensijų sistema grindžiama „užsidirbtų teisių“ logika, išmokų dydis priklauso nuo darbo stažo ir įmokų, o ne nuo universalių pilietinių teisių. Valstybinės pensijos čia ne tik socialinės apsaugos priemonė, bet ir statuso palaikymo mechanizmas, kas akivaizdu iš išskirtinių pensijų kategorijų: jas gauna pasipriešinimo okupacijoms dalyviai, aukščiausi valstybės pareigūnai, kūrėjai, sportininkai bei kitos simboliškai reikšmingos grupės.⁶² Nors Lietuvos pensijų sistema išlaiko šią konservatyvaus gerovės režimo logiką, dabartinė trijų pakopų struktūra atspindi platesnes šio režimo transformacijos tendencijas. Kaip ir kitose šiuolaikinėse konservatyviose valstybėse, tradicinė viešoji einamojo finansavimo sistema vis dažniau

⁵⁶ Blomqvist.

⁵⁷ Blomqvist, 115-116

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid, 114

⁶⁰ Ibid, 117.

⁶¹ Ibid, 117.

⁶² Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos“, socmin.lrv.lt, atnaujinta 2025 m. sausio 2 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/valstybines-pensijos/pirmojo-ir-antrojo-laipsniu-pensijos/>

papildoma privačiomis schemomis. Todėl II ir III pakopos nėra konservatyvaus modelio paneigimas, jos rodo perėjimą prie daugiasluoksnės sistemos, kurioje valstybė išlaiko pagrindinį vaidmenį, tačiau skatina individų atsakomybę. Privatūs pensijų fondai veikia kaip viešosios sistemos papildinys. Tačiau praktinis šio modelio įgyvendinimas atskleidžia gilią įtampą tarp valstybės deklaruojamų tikslų ir piliečių pasirenkamų savisaugos strategijų.

Dabartinė trijų pakopų sistema siekia subalansuoti valstybės ir individo atsakomybę. Pirmoji pakopa – valstybinė „Sodros“ sistema, veikianti einamojo finansavimo principu. Antroji pakopa, tai individualios sąskaitos privačiuose pensijų fonduose. Po 2026 m. sausio 1 d. įsigaliojusios reformos tapo iš esmės savanoriška, dalyviai moka 3 proc. nuo savo uždarbio, o valstybė papildomai skiria 1,5 proc. nuo užpraėjusių metų vidutinio šalies darbo užmokesčio.⁶³ Lėšos valdomos pagal „gyvenimo ciklo fondų“ principą, kur investavimo rizika (akcijų dalis) automatiškai mažinama dalyviui artėjant prie pensinio amžiaus. Sukauptas investicinis prieaugis nėra apmokestinamas. Nuo 2026 m. sausio 2 d. atsirado galimybė vieną kartą per visą kaupimo laikotarpį atsiimti iki 25 proc. sukauptos sumos (neviršijant asmeninių įmokų dalies). Taip pat numatytos išimtys visą sumą atsiimti netekus darbingumo ar susirgus sunkia liga.⁶⁴ Trečioji pakopa, tai visiškai savanoriškas papildomas kaupimas, leidžiantis pasirinkti norimą įmokų sumą ir dažnumą. Kaupėjai gauna gyventojų pajamų mokesčio lengvatą (iki 300 eurų per metus), sukauptos lėšos taip pat yra paveldimos ir išmokamos pagal pirmines sąlygas.⁶⁵ Tokia struktūra sukuria daugiasluoksnį saugumo tinklą: pirmoji pakopa teikia bazinę apsaugą, antroji – investicinį papildymą, o trečioji – individualų lankstumą.

Lietuvos pensijų sistemos veikimas ir jos adekvatumas žymiai skiriasi tarp skirtingų socialinių grupių dėl nevienodų socialinio draudimo įmokų režimų. Dirbantieji pagal darbo sutartį moka standartines įmokas nuo visų pajamų ir sukaupia prognozuojamą stažą, tuo tarpu savarankiškai dirbantys, individualią veiklą vykdantys asmenys, verslo liudijimų turėtojai, mažųjų bendrijų nariai, ūkininkai ar individualių įmonių savininkai, dažnai moka tik minimalias ar sumažintas įmokas, kartais tik nuo 90 % apmokestinamųjų pajamų.⁶⁶ Dėl to jų būsimos pensijos yra žymiai mažesnės, o dalis jų gali apskritai neįgyti reikiamo stažo visai pensijai gauti. Tokie skirtumai struktūriškai lemia

⁶³ SODRA, „Pensijų kaupimo sistema nuo 2026-01-01“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/pensiju-kaupimo-sistema-nuo-2026-01-01/>

⁶⁴ Valdas Sejavičius, „Valstybės paskata kaupiantiems II pakopoje: kiek pinigų papildomai ji gali uždirbti pensijai?“ blog.swedbank.lt, paskelbta 2026 m. kovo 12 d., <https://blog.swedbank.lt/ekspertiniai-komentarai-pensija/valstybes-paskata-kaupiantiems-ii-pakopoje-kiek-pinigu-papildomai-ji-gali-uzdirbti-pensijai#:~:text=Praėjusiais%20metais%20valstybės%20paskata%20kaupiantiems%20II%20pensijų,per%20mėnesį,%20šiais%20metais%20–%2033,49%20eurus>

⁶⁵ Luminor, „Kas yra GPM lengvata kaupiantiems trečioje pakopoje ir kada lėšas atgaus gyventojai“, luminor.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 14 d., <https://www.luminor.lt/lt/naujienos/kas-yra-gpm-lengvata-kaupiantiems-III-pakopoje-ir-kada-lesas-atgaus-gyventojai>

⁶⁶ SODRA, „Įmokų tarifai, taikomi savarankiškai dirbantiems asmenims“, sodra.lt, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., <https://sodra.lt/imoku-tarifai/imoku-tarifai-taikomi-savarankiskai-dirbantiems-asmenims?lang=lt>

nevienodas rizikos pozicijas: grupės, kurios moka mažiau arba fragmentiškai dalyvauja sistemoje, dažniau remiasi privačiomis senatvės strategijomis, tarp jų investicijomis į nekilnojamąjį turtą. Tokiu būdu nepakankama viešojo apsauga tampa įstūmimo veiksmu.

Nepaisant formaliai išplėtos institucinės architektūros, Lietuvos pensijų sistema išlieka ribotos aprėpties. Viena opiausių problemų yra nepakankamas pensijų dydis bei lėtas jų indeksavimas. Indeksavimas yra sisteminis pensijų didinimas vieną kartą metuose, pagal nustatytą formulę, kurioje atsižvelgiama į vidutinio darbo užmokesčio augimą ir infliaciją. Vis dėlto praktinis pensijų didėjimas priklauso ne tik nuo formulės, bet ir nuo pačios sistemos finansavimo struktūros. Lietuvos senatvės pensija sudaryta iš dviejų dalių: bendrosios (bazinės) pensijos dalies, finansuojamos iš valstybės biudžeto, ir individualiosios dalies, finansuojamos iš „Sodros“ socialinio draudimo įmokų.⁶⁷ Dėl to pensijų dydis tampa tiek politinių sprendimų, tiek darbo rinkos ir socialinio draudimo įmokų surinkimo rezultatu. Nors „Sodros“ sistema papildomai kaupia rezervą ekonominiams svyravimams amortizuoti, viešojoje erdvėje periodiškai keliama klausimai dėl šio rezervo dydžio ir jo panaudojimo efektyvumo.⁶⁸ 2025 m. balandį vidutinė senatvės pensija siekė 667 EUR (arba 716 EUR su būtinuoju stažu), kai tuo tarpu vidutinis bruto darbo užmokestis sudarė apie 2 326 EUR. Tai reiškia, kad pensijos sudaro tik apie 30 proc. bruto arba 47 proc. neto atlyginimo.⁶⁹ Nors prognozuojama, kad iki 2027 m. šis santykis padidės iki 54 proc.,⁷⁰ dabartinis pakeitimo lygis (angl. *replacement rate*) išlieka žemas tiek Europos Sąjungos, tiek Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) kontekste. Tarptautiniai vertinimai rodo, kad jaunas žmogus, pradėjęs dirbti 2022 m., ateityje galės tikėtis pensijos, siekiančios vos 28,9 proc. jo buvusio neto atlyginimo, žemiausio rodiklio tarp visų EBPO narių.⁷¹ Tokį rezultatą lemia tiek einamojo finansavimo sistemos struktūra, tiek ribota pajamų apsauga nuo infliacijos, tiek silpnas savanoriško kaupimo paskatų veiksmingumas.

⁶⁷ SODRA, „Socialinio draudimo senatvės pensijos“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-ismokos/socialinio-draudimo-pensijos/socialinio-draudimo-senatves-pensijos/>

⁶⁸ Jaroslavas Mečkovskis, „Valstybės kontrolė: ar „Sodros“ rezervas atlaikys neišvengiamus Lietuvos demografijos pokyčius?“ 15min.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/valstybes-kontrolė-ar-sodros-rezervas-atlaikys-neisvengiamus-lietuvas-demografijos-pokycius-662-2634268>

⁶⁹ SODRA „Pagrindiniai socialiniai rodikliai“, soda.lt, žiūrėta 2025 birželio 14 d., https://www.sodra.lt/lt/situacijos/statistika/pagrindiniai-socialiniai-rodikliai?utm_

⁷⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „M. Navickienė: augančios pensijos, anksčiau nei planuota, prognozuojama pasieks pusę dirbančiųjų vidutinės algos“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/m-navickiene-augancios-pensijos-anksciau-nei-planuota-prognozuojama-pasieks-puse-dirbanciuju-vidutines-algos/>

⁷¹ OECD, „Pensions at a Glance 2023. OECD and G20 Indicators“, oecd.org., paskelbta 2023 m. gruodžio 13 d., https://www.oecd.org/en/publications/pensions-at-a-glance-2023_678055dd-en.html

Pasirengimas senatvei šiuolaikinėje visuomenėje reiškia finansinio saugumo užsitikrinimą sulaukus vyresnio amžiaus ir nebegalint dalyvauti darbo rinkoje. Lietuvos gyventojai šį saugumą užsitikrina remdamiesi jau aptartais trimis pagrindiniais pajamų šaltiniais. Pirmasis - valstybinė senatvės pensija. Daugumai Lietuvos gyventojų pagrindinis pragyvenimo šaltinis išėjus į pensiją yra valstybinė socialinio draudimo senatvės pensija. Valstybinė pensija yra teisė, kurią turi beveik visi dirbę piliečiai, taigi tai vienas iš esminių senatvės pajamų šaltinis visose pajamų grupėse. Tačiau, kaip jau minėta, jos adekvatumas kelia rūpestį.⁷² Antrasis pajamų šaltinis yra privatūs pensijų fondai ir kiti santaupų instrumentai. Papildomas kaupimas pensijai, tai antrosios ir trečiosios pakopos instrumentai. Lietuvoje dalyvavimas II pakopoje tapo aktyvesnis, tad jaunajai kartai tikėtina, kad privatūs pensijų fondai suteiks tam tikrą papildomą pajamų srautą senatvėje. Tačiau kol kas sukauptos sumos mažos, vidutiniškai keli tūkstančiai eurų vienam žmogui, o tai išvertus į mėnesinę išmoką reikštų vos keliasdešimt eurų per mėnesį. Net ir optimistiškai vertinant fondų investicijų grąžą ateityje, aišku, kad vien „Sodros“ pensija ir II pakopos išmoka kartu vargu ar sudarys norimą 70-80% buvusių pajamų lygį.⁷³ III pakopos kaupimas (savanoriški pensijų fondai, gyvybės draudimas) Lietuvoje naudojamas nedidelės gyventojų dalies, neretai tai didesnes pajamas gaunantys asmenys, galintys reguliariai atsidėti lėšų.⁷⁴ Nors Lietuvoje egzistuoja keli pasirengimo senatvei pajamų šaltiniai: valstybinė pensija, privalomas ir savanoriškas papildomas kaupimas, jų neužtenka užtikrinti orų gyvenimo lygį daugumai senjorų, nes pensijų dydis vis dar gerokai atsilieka nuo rekomenduojamo buvusių pajamų pakeitimo lygio, o papildomos kaupimo formos yra arba per menkos, arba nepasiekiamos didžiajai visuomenės daliai.

Lietuvos ir platesnis posocialistinis kontekstas iš esmės nesiderina su klasikinėmis išstūmimo prielaidomis. Valstybinė pensijų sistema čia nėra dosni,⁷⁵ ji nuolat reformuojama. Viena vertus, valstybė aktyviai siekia sukurti įstūmimo efektą per tiesiogines finansines paskatas, pavyzdžiui, II pakopos kaupimo modelyje valstybė papildomai perveda 1,5 proc. nuo užpraėjusių metų vidutinio šalies darbo užmokesčio (2026 m. ši valstybės paskata siekia 33,49 Eur/mėn.).⁷⁶ Pagal Bruno S. Frey teoriją, tokios priemonės gali būti traktuojamos kaip palaikanti intervencija (angl. *supportive intervention*), kuri turėtų stiprinti piliečių motyvaciją savarankiškai rūpintis savo ateitimi, papildant

⁷² Lietuvos bankas, „Lietuvos banko apžvalga: II pensijų pakopos raida, iššūkiai ir pasiūlymai, kaip ją tobulinti“, lb.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-apzvalga-ii-pensiju-pakopos-raida-issukiai-ir-pasiulymai-kaip-ja-tobulinti?utm>

⁷³ Respublika, „Privačių pensinių fondų fiasko“, respublika.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos-lietuvos-zinios/privaciu-pensiju-fondu-fiasko/#:~:text=Asociatyvi%20pixabay>

⁷⁴ Better finance, „Will you afford to retire? The Real Return of Long-term and Pension Savings“, betterfinance.eu, žiūrėta 2025 birželio 15 d., https://betterfinance.eu/wp-content/uploads/PSR23_Lithuania.pdf?utm, 267

⁷⁵ OECD, „Pensions at a Glance 2025. OECD and G20 Indicators“, oecd.org, paskelbta 2025 m. lapkričio 27 d., https://www.oecd.org/en/publications/pensions-at-a-glance-2025_e40274c1-en/full-report/net-pension-replacement-rates_a7a9e376.html

⁷⁶ SODRA, „Pensijų kaupimo sistema nuo 2026-01-01“

neadekvačią valstybinio socialinio draudimo sistemą.⁷⁷ Tačiau praktinis šios politikos įgyvendinimas Lietuvoje sukelia atvirkštinį reiškinį, motyvacijos išstūmimą iš oficialiųjų finansinių instrumentų. Mechanizmas, kai gyventojai nuo 2019 iki 2025 m. į II pakopą buvo įtraukiami automatiškai, o jų galimybės disponuoti lėšomis ar pasitraukti iš sistemos buvo griežtai ribojamos,⁷⁸ piliečių suvokiamas ne kaip parama, o kaip kontroliuojanti intervencija. Pagal Bruno S. Frey, kai išorinė kontrolė tampa dominuojanti, o vidinis noras pasitikėti tokia sistema sunyksta.⁷⁹ Tai paaiškina pastarųjų mėnesių tendencijas, kai gyventojai aktyviai naudojami galimybe stabdyti kaupimą.

Visgi motyvacijos išstūmimas iš pensijų fondų nereiškia gyventojų pasitraukimo nuo pačios savaugos idėjos. Priešingai, gali būti stebimas įstūmimo efektas į alternatyvias turto formas, pirmiausia į būstą. Kadangi oficiali pensijų sistema dėl savo „kontroliuojančio“ pobūdžio ir nuolatinių reformų praranda pasitikėjimą, gyventojai savo taupymo pastangas nukreipia ten, kur gali išlaikyti visišką autonomiją. Nekiilnojamais turtas šiuo atveju tampa pamatiniu savaugos instrumentu, kuris, priešingai nei pensijų fondai, leidžia piliečiams susigrąžinti kontrolę. Taigi, neadekvati valstybės pensijų politika ir buvę priverstinio kaupimo mechanizmai paradoksaliai „įstumia“ Lietuvos gyventojus į nekilnojamojo turto rinką kaip į vienintelę saugią ir asmeniškai kontroliuojamą alternatyvą gerovės valstybei.

1.5. Būstas kaip alternatyvus pajamų šaltinis

Norint suprasti Lietuvos būsto politikos ir socialinio saugumo sąsajas, būtina remtis teorinėmis koncepcijomis, kurios leidžia analizuoti būstą ne tik kaip fizinę gyvenamąją erdvę, bet ir kaip reikšmingą socialinės bei ekonominės sistemos elementą. Vakarų gerovės valstybėse būstas pasižymi dvilype prigimtimi: viena vertus, jis suvokiamas kaip pamatinė žmogaus teisė ir socialinė būtinybė, kita vertus, kaip finansinis turtas ir investicinis objektas.⁸⁰ Tokia dviguba prigimtis šiandien tampa ypač ryški finansializacijos kontekste. Tai struktūrinis lūžis, kai finansiniai mechanizmai ima dominuoti kasdieniame namų ūkių gyvenime. Būstas čia transformuojamas iš vartojamosios gėrybės į finansinį aktyvą, kurio pagrindinė funkcija yra kapitalo kaupimas.⁸¹ Politinės ekonomijos požiūriu finansializacija skatina individus tapti „finansiniais subjektais“, kurių ekonominis saugumas tiesiogiai priklauso nuo turimo turto vertės augimo.⁸² Tokiu būdu atsakomybė už socialinę apsaugą palaipsniui perkeliama iš kolektyvinių valstybės mechanizmų į individualias turto valdymo

⁷⁷ Frey, 18

⁷⁸ Lietuvos Respublikos socialinė darbo ir apsaugos ministerija, „Pensijų kaupimo sistema iki 2025-12-31“, socmin.lvt.lt, paskelbta 2025 m. gruodžio 30 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/pensiju-kaupimo-sistema/>

⁷⁹ Frey, 16–17

⁸⁰ Ulf Torgersen, „Housing: the wobbly pillar under the welfare state.“ *Scandinavian Housing and Planning Research* 4, No. sup1 (1987): 116-126.

⁸¹ Manuel Aalbers, *The Financialization of Housing: A Political Economy Approach*, (London: Routledge, 2016)

⁸² Aalbers, 62-86.

strategijas. Ši tendencija tiesiogiai siejasi su turtu grįstos gerovės teorija. Šiame modelyje būstas užima centrinę vietą: individai darbingame amžiuje investuoja į nekilnojamąjį turtą, kurį senatvėje planuoja naudoti kaip pajamų pakaitalą.⁸³ Ši logika atspindi didžiųjų mainų (angl. *The Really Big Trade-off*) hipotezę, teigiančioje, kad šiame modelyje būstas užima centrinę vietą. Šalyse, kuriose didelė gyventojų dalis turi nuosavą būstą, būstas funkcionuoja kaip alternatyvus socialinio saugumo šaltinis, mažinantis politinį spaudimą stiprinti viešąsias pensijų sistemas.⁸⁴⁸⁵

Lietuvoje masinė privatizacija suformavo super-savininkų visuomenę, kurioje būsto nuosavybė tapo neformalia subsidija, amortizuojančia silpną valstybinę socialinę apsaugą. Čia turtu grįsta gerovė ilgą laiką slėpėsi po konservatyviomis nuostatomis: būstas buvo suvokiamas ne kaip spekuliacinis objektas, o kaip šeimos solidarumo įrankis, skirtas paveldimam saugumui užtikrinti.⁸⁶ Tačiau dėl sparčios nekilnojamojo turto rinkos finansializacijos šis tradicinis požiūris patiria esminę transformaciją. Nepaisant išlikusių konservatyvių bruožų, būstas Lietuvoje vis dažniau įgalinamas kaip dinamiškas finansinis objektas, kurio vertė vertinama per rinkos racionalumo ir kapitalo grąžos prizmę. Remiantis šia kintančia logika, būstas pradeda funkcionuoti kaip aktyvus gerovės rezervuaras dviem lygmenimis. Pirma, jis išlaiko savo tradicinę funkciją kaip netiesioginės pajamos, leidžiančios senatvėje eliminuoti nuomos išlaidas. Antra, naujajame finansializuotame modelyje įsigali lūkestis, kad būstas yra likvidus investicinis aktyvas, kurį prireikus galima monetizuoti (parduodant ar jo dalį išnuomojant),⁸⁷ taip tiesiogiai kompensuojant nepakankamas valstybines pensijų pajamas.

Remiantis teorine prielaida, kad didėjanti būsto vertė mažina poreikį kolektyviniam draudimui, keliama pirmoji tyrimo hipotezė:

H1: Vertingą būstą turinčių Lietuvos gyventojų parama valstybinei senatvės pensijų sistemai yra mažesnė nei tų, kurie vertingo būsto neturi.

1.6. Nekilnojamojo turto mokestis

NT mokestis politinės ekonomijos diskurse užima dvilypę poziciją. Viena vertus, teoriškai tai yra efektyvus fiskalinis įrankis, padedantis reguliuoti būsto rinkos ciklus, slopinti spekuliacinę paklausą ir generuoti stabilias pajamas vietos savivaldai. Kita vertus, šalyse, kuriose vyrauja turtu grindžiamos gerovės logika, nekilnojamojo turto mokestis tampa jautriu socialiniu klausimu,

⁸³ John Doling ir Richard Ronald, „Property-based welfare and European homeowners: how would housing perform as a pension?“ *Journal of housing and the Built environment* 25, No. 2 (2010): 227-241.

⁸⁴ Jim Kemeny, „The really big trade-off“ between home ownership and welfare: Castles' evaluation of the 1980 thesis, and a reformulation 25 years on.“ *Housing, Theory and society* 22 No. 2 (2005), 65.

⁸⁵ Francis G. Castles, „The really big trade-off: Home ownership and the welfare state in the new world and the old“ *Acta politica* 33, No.1 (1998), 65-67.

⁸⁶ Doling.

⁸⁷ Doling.

susiduriančiu su tiesioginiu savininkų pasipriešinimu.⁸⁸ Šiame darbe NT mokestis analizuojamas kaip kritinis veiksnys, tiesiogiai veikiantis būsto, kaip asmeninės apsidraudimo priemonės, efektyvumą. Jei būstas Lietuvoje funkcionuoja kaip privatus pensijų fondas, skirtas apsisaugoti nuo socialinių rizikų, tai NT mokestis tampa šio fondo priežiūros kaina, kurią nustato valstybė. NT mokesčio analizė padeda nustatyti ribą, kurioje baigiasi piliečių parama kolektyviniam solidarumui ir prasideda gynybinė reakcija saugant savo turtą.

Konservatyviajam gerovės modeliui būdingas subsidiarumo principas ir stiprus akcentas į privačią nuosavybę. Tokiose sistemose valstybė skatina gyventojus patį turtą (ypač būstą) naudoti kaip apsaugos tinklą, pakeičiantį tiesiogines valstybės išmokas. Lietuvoje, kur būsto sektoriuje dominuoja rinka, maža nekilnojamojo turto mokesčio našta organiškai dera su šia nuostata: ji leidžia namų ūkiams kaupti privatų kapitalą, kuris vėliau tarnauja kaip „privati pensija“. Būtent todėl, nepaisant nuolatinių EBPO rekomendacijų didinti NT mokesčio bazę, Lietuva išlieka šio mokesčio periferijoje. 2023 m. Lietuva iš turto mokesčių sugeneravo vos 0,3 proc. nuo BVP, kai tuo tarpu EBPO narių vidurkis siekia 1,7 proc.⁸⁹ Nors tarptautiniai ekspertai pabrėžia mokesčio naudą, priimta NT mokesčio reforma šio potencialo neišnaudojo. Lietuvos banko vertinimu, nustačius itin aukštą 450 000 eurų neapmokestinamąją kartelę, mokestis tapo aktualus tik simbolinei turtingiausių savininkų daliai. Jokūbo Markevičiaus, Lietuvos banko Finansinio stabilumo departamento direktoriaus, vertinimu, tokia reforma ne tik neišnaudoja mokesčio potencialo (kuris galėtų siekti iki 150 mln. eurų), bet gali net sumažinti biudžeto pajamas nuo buvusių 15 mln. iki mažiau nei 10 mln. eurų.⁹⁰ Toks politinis sprendimas, kai mokesčio bazė susiaurinama net ir svarstant mokesčių sistemos peržiūrą, patvirtina, kad Lietuvoje būstas traktuojamas kaip fundamentali socialinės sutarties dalis.

Šis menkas apmokestinimas tiesiogiai koreliuoja su finansializacijos teorija. Kadangi mokestinė našta kapitalizuojasi būsto kainose, mažas NT mokestis skatina spartų turto vertės augimą ir spekuliacinį aktyvumą. Tuo tarpu didesnis NT mokestis veikia priešingai, jis slopina perteklinę investicinę paklausą, padeda sušvelninti būsto kainų kilimo ir nuosmukio ciklus,⁹¹ taip prisidedant

⁸⁸ VDU ŽŪA, „VDU ŽŪA langas. Nekilnojamojo turto mokestis kelia emocijas: ar tikrai jis blogas?“, zua.vdu.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://zua.vdu.lt/nekilnojamojo-turto-mokestis-kelia-emocijas-ar-tikrai-jis-blogas/#:~:text=valdžios%20institucijas%20ir%20stabdyti%20miestų,nekilnojamojo%20turto%20kainos%2C%20ir%20atvirkščiai>

⁸⁹ BNS, „OECD urges Lithuania to expand real estate, wealth taxes“, LRT.lt, paskelbta 2025 m. kovo 28 d., https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2523949/oecd-urges-lithuania-to-expand-real-estate-wealth-taxes?srsId=AfmBOoqFdENa5o-theY_VuBLassgO8FZKwYRPhrYdqThhpyxfKtwyNS

⁹⁰ LRT RADIO ir LRT.lt, „Lithuania's new real estate tax will bring less revenue than old levy, central bank says“, LRT.lt, paskelbta 2025 m. birželio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2598427/lithuania-s-new-real-estate-tax-will-bring-less-revenue-than-old-levy-central-bank-says?srsId=AfmBOoqyi7NjNRe3HOQstVJiWCJU2XszGMi3Ye2nHnvTeqpr0aNWaJdQ>

⁹¹ VDU ŽŪA

prie finansinio stabilumo užtikrinimo.⁹² Savininkas čia susiduria su racionalaus pasirinkimo dilema, kurioje persipina du priešpriešiniai mechanizmai:

1. Išstūmimo mechanizmas: didesnis NT mokestis tiesiogiai mažina investicinę grąžą ir disponuojamas pajamas. Šis pojūtis ypač sustiprėja, jei mokesčio pajamos skiriamos bendram socialiniam perskirstymui.⁹³ Konservatyviosios gerovės sąlygomis tai suvokiama kaip svetimų socialinių poreikių finansavimas savininko asmeninio saugumo sąskaita, todėl pasipriešinimas tokiai politikai yra didžiausias.
2. Įstūmimo mechanizmas: NT mokestis gali būti traktuojamas kaip racionali investicija, pasireiškianti per turto vertės didinimą. Pirmuoju atveju, mokesčio lėšas skiriant vietinei infrastruktūrai (keliams, parkams, mokykloms), sukuriama viešosios gėrybės, kurios didina rajono patrauklumą ir ilgainiui kapitalizuojasi į dar aukštesnę būsto kainą.⁹⁴ Antruoju atveju krašto gynyba veikia kaip savotiškas turto draudimas, kadangi turto likvidumas tiesiogiai priklauso nuo geopolitinio stabilumo. Mokestis yra skirtas fiziniam kapitalo saugumui, saugant nuo išorinių grėsmių.⁹⁵ Tokiu atveju mokestis tampa abipusiai naudinga sandoriu, nes jį „įstumia“ atgal į savininko turto vertę.

Šių dviejų požiūrių sandūroje išryškėja teorinė įtampa, susijusi su racionalių būsto savininko pasirinkimu. Viena vertus, savininkas, siekiantis maksimalaus turto vertės augimo, turėtų palaikyti mažesnius mokesčius, kurie palankesni kainų kilimui. Kita vertus, tas pats savininkas galėtų palaikyti ir didesnius mokesčius, jei tikėtų, kad surinktos lėšos bus efektyviai panaudotos jo aplinkos gerinimui ir taip ilgalaikėje perspektyvoje padidins jo turto vertę. Nors teoriškai infrastruktūros gerinimas ir turto apsauga nuo išorinių grėsmių turėtų didinti tiek aukštos, tiek žemos vertės būsto kainas, tačiau mažesnės vertės būsto savininkai dažniau susiduria su trumpalaikio finansinio pajėgumo apribojimais. Jiems NT mokestis gali būti suvokiamas ne kaip ilgalaikė investicija į turto vertės augimą, bet kaip papildoma kasdienės disponuojamas pajamas mažinanti našta. Mažesnės vertės būsto savininkams nekilnojamas turtas dažniau atlieka bazinio gyvenamojo saugumo funkciją, todėl net ir potenciali ilgalaikė nauda gali neatsverti trumpalaikės mokestinės naštos suvokimo.⁹⁶

⁹² Lietuvos bankas, „Lietuvos bankas: NT mokestis turi mažinti turtingą nelygybę, skatinti savivaldybių savarankiškumą ir stiprinti finansinį stabilumą“, lb.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-bankas-nt-mokestis-turi-mazinti-turtine-nelygybe-skatinti-savivaldybiu-savarankiskuma-ir-stiprinti-finansini-stabiluma>

⁹³ Johnston.

⁹⁴ Francesco Tajani, et al., „An analysis of the influence of property tax on housing prices in the Apulia region (Italy)“, *Buildings* 7 No. 3 (2017): 1-15.

⁹⁵ Ben Ansell, „The political economy of ownership: Housing markets and the welfare state.“ *American political science review* 108, No. 2 (2014), 383–384

⁹⁶ Doling, 167

Galutinis piliečio apsisprendimas palaikyti NT mokesį priklauso nuo institucinio pasitikėjimo lygio, kuris veikia kaip esminis filtras vertinant valstybės intervenciją. Esant žemam pasitikėjimui, mokesčiai bus suvokiami kaip grynas praradimas, o esant aukštam – investicija.⁹⁷ Lietuvos atveju ši skirtis pasireiškia per dvi tarpusavyje susijusias pasitikėjimo dimensijas. Bendrasis nepasitikėjimas valdžios institucijomis lemia, kad bet kokia valstybės intervencija *a priori* suvokiama kaip nuostolis, o ne investicija į viešąsias gėrybes.⁹⁸ Tačiau kritinę įtampą sukuria specifinis nepasitikėjimas valstybinės pensijų sistemos tvarumu ateityje.⁹⁹ Jei piliečiai abejoja valstybės gebėjimu po kelių dešimtmečių užtikrinti orią senatvę, nuosavas būstas jų sąmonėje įsitvirtina kaip vienintelis apčiuopiamas saugumo garantas. Tokiame kontekste reikalavimas apmokestinti privatų turtą vardan socialinės sistemos, kurios efektyvumu abejojama, savininkams atrodo paradoksalus: iš jų reikalaujama silpninti savo asmeninį „pensijų fondą“ mainais į nepatikimą kolektyvinį pažadą. Taigi, institucinis pasitikėjimas veikia kaip moderatorius, formuojantis neigiamą vertingo turto savininkų požiūrį: nesant pasitikėjimo valstybe, NT mokestis vertinamas kaip veiksnys, mažinantis jų asmeninį socialinį saugumą.

Remiantis teorine analize apie turtu grindžiamą gerovę, turto kapitalizaciją bei fiskalinio racionalumo mechanizmus, keliamos šios hipotezės:

H2: Vertingo būsto savininkai NT mokesčiui pritars labiau nei mažos vertės būsto savininkai, jei lėšos bus skirtos vietinei infrastruktūrai (investicinė logika);

H3: Vertingo būsto savininkai NT mokesčiui pritars mažiau nei mažos vertės būsto savininkai, jei lėšos bus skirtos pensijoms (persikirstymo logika);

H4: Vertingo būsto savininkai NT mokesčiui pritars labiau nei mažos vertės būsto savininkai, jei lėšos bus skirtos krašto gynybai (draudimo logika);

H5: Nepasitikėjimas valstybės gebėjimu užtikrinti saugią senatvę veikia kaip moderatorius, stiprinantis neigiamą vertingo būsto savininkų požiūrį į NT mokesį, kai jo lėšos skiriamos valstybinėms pensijoms finansuoti.

1.7. Būstas kaip socioekonominio saugumo pagrindas

Šiuolaikinėje politinėje ekonomijoje nekilnojamasis turtas nebėra vertinamas tik kaip fizinė pastogė ar finansinis aktyvas, jis tampa pamatiniu subjektyvaus saugumo jausmo šaltiniu.

⁹⁷ Kogler, Christoph, et al. „Perceptions of trust and power are associated with tax compliance: A cross-cultural study.“ *Economic and Political Studies* 11, No. 3 (2023): 365-381.

⁹⁸ Vilmantas Venckūnas, „Apklausa: labiausiai pasitikima ugniagesiais, išaugo pasitikėjimas žiniasklaida“, lrt.lt, paklepta 2025 m. kovo 7 d., https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2506288/apklausa-labiausiai-pasitikima-ugniagesiais-isaugo-pasitikėjimas-ziniasklaida?srsId=AfmBOopmV385lF_4SP1vix31qmf7igEW2yejYO3dv_oqhQjb9V09b8er

⁹⁹ KOG rinkodaros ir komunikacijos mokslų institutas

Finansializacijos procesų kontekste būstas transformavosi į psichologinį sėkmės ir saugumo ženklą, kuris kompensuoja viešosios socialinės apsaugos neapibrėžtumą.¹⁰⁰ Šis nekilnojamojo turto vaidmuo formuojant asmens nuostatas ir jo santykį su ateitimi pasireiškia per socialinį-simbolinį mechanizmą, kurio fone būsto vertė tampa ne tik statuso ženklu, bet ir materialiu saugumo garantu. Šis mechanizmas būstą įgalina kaip „pozicinę gėrybę“, kuri indikuoja asmens socialinį statusą ir jo vietą visuomenės hierarchijoje. Sėkmingas patekimas į nekilnojamojo turto rinką individui tarnauja kaip įrodymas, kad jis sėkmingai adaptavosi prie socioekonominės sistemos sąlygų ir pasiekė sėkmę gyvenime.¹⁰¹ Tai sustiprina vidinį įsitikinimą, kad asmeninė gerovė pirmiausia priklauso nuo individualių pastangų ir turto akumuliacijos, o ne nuo kolektyvinių valstybės paramos mechanizmų.

Būsto nuosavybės įtaka subjektyviam saugumui nėra statiška, ji kinta per visą žmogaus gyvenimo ciklą. Jauname amžiuje takoskyra tarp skirtingos vertės turto savininkų gali būti neryški, nes nuomininkai ar mažo turto savininkai nuomą dažnai mato kaip laikiną etapą. Tačiau vyresniame amžiuje ši riba tampa kritinė. Asmenims artėjant prie pensijos, būsto vertė tampa galutiniu jų ekonominio saugumo indikatoriumi. Tie, kurie disponuoja didelės vertės turtu, patiria psichologinį saugumą, nes jų ateitis yra materialiai užtikrinta. Priešingai, asmenims, kuriems nepavyko sukaupti vertingo turto, būsto trūkumas vyresniame amžiuje tampa skaudžiu priminimu apie nesėkmę pasiekti pagrindinį ekonominės įtraukties rodiklį.¹⁰² Ši atskirtis tiesiogiai lemia, ar asmuo į ateitį žvelgia su psichologiniu užtikrintumu, ar patiria ekonominio pažeidžiamumo stresą.

Remiantis šia logika, mažas valstybinės pensijų sistemos dosnumas įstumia asmenis į nekilnojamojo turto rinką kaip į pagrindinį saugumo inkarą. Todėl disponavimas vertingu būstu tampa esminiu veiksmu, lemiančiu asmens subjektyvų ateities vertinimą.

H6: Vertingą būstą turintys asmenys pasižymės aukštesniu subjektyviu finansinio saugumo jausmu žvelgiant į ateitį ir senatvę.

H6.1.: Šis skirtumas bus stipresnis tarp vyresnio amžiaus respondentų, nes jiems būsto vertė reprezentuoja galutinai realizuotą finansinį stabilumą.

2. Metodologija ir tyrimo planas

2.1. Empirinio ir socialinio konteksto nustatymas

Lietuvos institucijų duomenų deskriptyvinė analizė šiame tyrime atlieka esminį vaidmenį, nes leidžia empiriškai apibrėžti, kaip Lietuvoje pasiskirstęs nekilnojamasis turtas ir kokie gyventojų

¹⁰⁰ Matthias Haslberger, Mads Andreas Elkjær, ir Ben Ansell, „Homeownership and political efficacy: how housing wealth shapes whether people feel heard.“ *West European Politics* (2026), 3

¹⁰¹ Haslberger, 5-16.

¹⁰² Haslberger, 8-17.

segmentai pasižymi didesne turto verte. Analizė atlikta remiantis sisteminta informacija iš Finansų ministerijos bei Oficialaus statistikos portalo ataskaitų, taip pat, siekiant užtikrinti duomenų tikslumą pasinaudota Registrų centro pateiktais duomenimis (susisiekti su atstovu žiniasklaidai Mindaugu Samkumi). Ši analizė turi dvi pagrindines funkcijas. Pirmiausia, ji padeda nustatyti empirinį kontekstą, įvertinti, kokio masto būsto vertė Lietuvos sąlygomis laikytina „didele“ ar „maža“. Ši informacija yra itin svarbi formuojant eksperimentinius scenarijus, kad jie būtų paremti realiomis, o ne hipotetinėmis prielaidomis. Antra, duomenys leidžia išskirti socialinius ir teritorinius domenų, t. y. grupes, kuriose būsto vertės lygis sistemingai skiriasi, tarp didmiesčių, mažesnių miestų ar kaimo vietovių. Tokia diferenciacija suteikia galimybę suprasti, kokiose visuomenės grupėse būstas gali atlikti ypač svarbų socialinės apsaugos ar apsidraudimo vaidmenį.

2.2. Eksperimentinė apklausa

Eksperimentinė apklausa (angl. *survey experiment*) yra socialinių mokslų tyrimo metodas, jungiantis nuomonės apklausos privalumus su eksperimentinės logikos principu. Remiantis *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*, šis metodas apibrėžiamas kaip intervencija, atliekama apklausos metu, respondentai yra atsitiktinai paskirstomi į skirtingas eksperimentines sąlygas (poveikio grupes), kurioms pateikiamos skirtingos klausimo ar scenarijaus versijos. Tokiu būdu sukuriama priežastinė situacija, leidžiančios įvertinti, kaip konkrečios informacijos, įrėminimo ar konteksto variacijos veikia respondentų nuostatas. Kaip ir kitų tipų eksperimentuose, apklausos eksperimento esmė yra atsitiktinis priskyrimas (angl. *random assignment*), užtikrinantis priežastinio ryšio identifikavimą tarp pateiktos informacijos (angl. *treatment*) ir atsako (angl. *dependent variable*). Šis metodas pasižymi ir kitais svarbiais pranašumais: lanksčiu dizaino kūrimu bei galimybe matuoti jautrias ar sunkiai atskleidžiamas nuostatas. Be to, apklausos eksperimentai suteikia galimybę viename tyrime derinti kelis testavimo scenarijus, taip išplečiant teorinį aiškinamąjį potencialą ir stiprinant rezultatų validumą.¹⁰³ Šio darbo empirinį naujumą stiprina sąmoningai pasirinktas būtent šis eksperimentinės apklausos metodas, kuris Lietuvos socialinės politikos tyrimuose taikomas itin retai, tačiau ypač tinkamas priežastinių ryšių tarp būsto vertės ir paramos pensijų sistemai išgryninimui.

Remiantis *Cambridge Handbook of Experimental Political Science* klasifikacija, šiame tyrime pasirenkamas **palengvinantis** (angl. *facilitative*) eksperimento dizainas. Šis metodas išsiskiria tuo, kad tyrėjas nesiekia manipuliuoti respondento nuomone, o pateikia jam papildomą kontekstą ar argumentus, kurie padeda lengviau artikuliuoti ir racionalizuoti jau turimas nuostatas.¹⁰⁴ Tokia prieiga

¹⁰³ James N. Druckman, et. alt. *Cambridge handbook of experimental political science*. (Cambridge: Cambridge University Press: 2011), 102-113.

¹⁰⁴ Druckman, 102-113.

pasirinkta siekiant suteikti Lietuvos gyventojams struktūruotą pagrindą apmąstyti savo požiūrį į būstą kaip socialinio saugumo priemonę bei įvertinti jo santykį su valstybės vykdoma gerovės politika.

Nors bendrieji dizaino tipai suteikia kryptį, konkretiems tyrimams dažnai taikomi specifiniai metodai. Vienas populiariausių socialiniuose moksluose yra vinječių eksperimentas (angl. *vignette experiment*). Jo metu respondentams pateikiami trumpi, realistiški situacijų aprašymai (vinjetės), o tyrėjas atsitiktinai keičia vieną ar kelis elementus tarp skirtingų grupių, siekdamas patikrinti jų poveikį. Šiame tyrime pasirinktas būtent vinječių eksperimentas, nes jis idealiai sujungia manipuliacinio dizaino priežastinio ryšio nustatymo galią su palengvinančio dizaino privalumais, aukštu realizmu ir kontekstualumu.¹⁰⁵ Toks pasirinkimas grindžiamas keliais esminiais argumentais:

1. **Aukštas validumas.** Tyrimo esmė nėra dirbtinai išprovokuoti reakciją, bet suteikti respondentams struktūruotą, realistišką priežastį apmąstyti savo poziciją apie būstą ir valstybės vaidmenį. Vinjetė leidžia tai padaryti, nes primena realaus gyvenimo situaciją ir padeda respondentui įsijausti, taip atskleidžiant natūralius polinkius be socialinio spaudimo.
2. **Priežastinių mechanizmų analizė.** Vinjetės struktūra leidžia ne tik nustatyti, ar poveikis egzistuoja, bet ir analizuoti, kaip jis veikia. Pateikiant realistiškus scenarijus, paremtus duomenimis, galima patikrinti, kaip būsto vertės kontekstas ir jo sukeltas finansinio saugumo suvokimas paveikia nuostatas dėl viešos gerovės sistemos svarbos.
3. **Metodologinis tikslumas.** Nors vinjetė atlieka palengvinančią funkciją, pats dizainas yra fundamentaliai manipuliacinis, nes jo tikslas yra patikrinti priežastinį ryšį tarp nepriklausomo kintamojo ir priklausomo kintamojo. Atsitiktinis respondentų priskyrimas į skirtingus scenarijus yra tiesioginė manipuliacija, leidžianti daryti griežtas priežastines išvadas.

Tokiu būdu užtikrinamas metodinis balansas tarp priežastinio tikslumo ir kontekstinio realizmo, leidžiantis gauti patikimus, validžius duomenis apie tai, kokioje stadijoje yra Lietuvos gyventojų perėjimas nuo valstybės remiamo prie turtu grindžiamo gerovės modelio.

2.2.1. Eksperimentinė apklausos imtis ir duomenys

Apklausos charakteristikos. Tyrimas buvo vykdomas 2026 m. vasario 4 d. – kovo 28 d. laikotarpiu. Duomenys buvo renkami internetinės apklausos būdu, naudojant *MS Forms* įrankį. Tyrimui buvo parengtos dvi atskiros anketos: viena skirta kontrolinei grupei, kita – eksperimentinei grupei. Iš viso apklausa buvo išplatinta ~ 4500 potencialių respondentų, o galutinę imtį sudarė 420 respondentų (9,34 porc.), po 210 kiekvienoje grupėje. Atsako dažnis buvo santykinai žemas, todėl

¹⁰⁵ Christiane Atzmüller ir Peter M. Steiner. „Experimental vignette studies in survey research.“, *Methodology* (2010).

tyrimo rezultatai neturėtų būti interpretuojami kaip reprezentatyvūs visai Lietuvos gyventojų populiacijai. Apklausos sklaida buvo vykdoma įvairiais kanalais: socialiniuose tinkluose (Facebook, Instagram, LinkedIn), dalijantis nuoroda grupėse bei siunčiant asmenines žinutes. Siekiant įtraukti vyresnio amžiaus respondentus, apklausa buvo platinama trečiojo amžiaus universitetų studentams (Medardo Čoboto, Marijampolės ir Tauragės trečiojo amžiaus universitetai). Taip pat, siekiant įtraukti viešojo sektoriaus darbuotojus, apklausa buvo siunčiama Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie SAM darbuotojams bei Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos darbuotojams. Papildomai respondentai buvo pasiekti per asmeninius socialinius tinklus.

Imties struktūra ir grupių homogeniškumo analizė. Pirminė socioekonominių rodiklių apžvalga atskleidžia reikšmingą disbalansą tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių. Eksperimentinėje grupėje didesnę dalį sudaro moterys (73% , lyginant su 57%) ir vyresnio amžiaus respondentai, ypač 65 metų ir vyresni (35%, lyginant su 7%). Atitinkamai skiriasi ir užimtumo struktūra: eksperimentinėje grupėje pensinio amžiaus asmenų dalis (34%) yra dešimteriopai didesnė nei kontrolinėje grupėje (3%). Taip pat pastebimi skirtumai pajamų bei gyvenamosios vietos kategorijose, brangaus būsto (eksperimentinėje) grupėje daugiau mažesnes pajamas gaunančių didmiesčių gyventojų. Šie dėsningumai rodo, kad grupės nėra homogeniškos, o tai indikuoja galimą atrankos šališkumą (angl. *selection bias*), t.y. kai tyrimo dalyviai labai skiriasi nuo tiriamosios populiacijos, dėl ko imtys tampa nereprezentatyvios, o rezultatai – iškreipti¹⁰⁶ (detalesnis imties pasiskirstymas pateikiamas 2 priede). Toks disbalansas susiformavo dėl netolygaus skirtingų demografinių grupių įsitraukimo į internetinę apklausą bei respondentų atrankos apribojimų, neleidusių iš anksto kontroliuoti respondentų sociodemografinės sudėties.

Siekiant įvertinti kontrolinės ir eksperimentinės grupių palyginamumą pagal socioekonominius rodiklius, buvo atliktas χ^2 (Chi-kvadrato) nepriklausomumo testas, kuris yra neparametrinis statistinis metodas, leidžiantis analizuoti ryšį tarp kategorinių kintamųjų ir nustatyti, ar stebimi skirtumai tarp grupių yra statistiškai reikšmingi.¹⁰⁷ Nors bendras imties dydis yra pakankamas chi-kvadrato nepriklausomumo testui taikyti, kai kuriuose kategorijose nebuvo pasiekta rekomenduojama riba. Atsižvelgiant į tai, analizė buvo papildyta Fisher tiksliuoju testu, naudojant simuliuotą p reikšmę, kuris leidžia gauti patikimesnius rezultatus esant mažiems stebėjimų dažniams, kadangi šis metodas remiasi tikslia tikimybių skaičiavimo logika.¹⁰⁸ Testų rezultatai parodė statistiškai reikšmingus

¹⁰⁶Miguel A. Hernán, Sonia Hernández-Díaz ir James M. Robins, „A structural approach to selection bias.“ *Epidemiology* 15, No.5 (2004), 615.

¹⁰⁷Mary L. McHugh, „The chi-square test of independence.“ *Biochemia medica* 23, No.2 (2013): 143-149.

¹⁰⁸ Keith M. Bower, „When to use Fisher’s exact test.“ *American Society for Quality, Six Sigma Forum Magazine* 2, No. 4.

skirtumus tarp grupių pagal lytį, amžių, užimtumą, pajamas bei gyvenamąją vietą. Tik išsilavinimo kintamojo atveju statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (lentelė Nr. 1).

Siekiant nustatyti šių skirtumų mastą, apskaičiuotas asociacijos stiprumo matas – *Cramer's V*. Remiantis Louis M. Rea ir Richard A. Parker teorinėmis interpretacijos gairėmis,¹⁰⁹ stipriausia priklausomybė nustatyta tarp grupės priskyrimo ir užimtumo bei amžiaus. Vidutinio stiprumo ryšiai užfiksuoti gyvenamosios vietos ir pajamų kategorijose, o lyties bei išsilavinimo kintamieji pasižymėjo silpna sąsaja (lentelė Nr. 1). Gauti rezultatai vienareikšmiškai patvirtina, kad tiriamosios grupės nėra homogeniškos.

Kintamasis	Chi kvadratas	Fisher p reikšmė	Cramer's V
Lytis	$\chi^2 = 12,1$, $p = 0,0005047$	0,0004846	0,17
Amžius	$\chi^2 = 70,55$, $p = 3,156 \cdot 10^{-13}$	$9,999 \cdot 10^{-5}$	0,41
Išsilavinimas	$\chi^2 = 3,12$, $p = 0,2103$	0,3136	0,09
Užimtumas	$\chi^2 = 96,31$, $p = 2,2 \cdot 10^{-16}$	$9,999 \cdot 10^{-5}$	0,48
Pajamos	$\chi^2 = 27,05$, $p = 1,946 \cdot 10^{-5}$	$9,999 \cdot 10^{-5}$	0,25
Gyvenamoji vieta	$\chi^2 = 33,22$, $p = 2,902 \cdot 10^{-7}$	$9,999 \cdot 10^{-5}$	0,28

Lentelė Nr. 1. Chi-kvadrato ir Fisher testų bei Cramer's V rezultatai

Siekiant objektyviai įvertinti, ar būsto vertė daro statistiškai reikšmingą poveikį valstybinei pensijų sistemai, pagrindine metodologine kliūtimi tampa užfiksuotas ryškus socioekonominis disbalansas tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių. Kadangi eksperimentinėje grupėje dominuoja vyresnio amžiaus respondentai, tiesioginis grupių vidurkių palyginimas būtų nepatikimas: tokiu atveju būtų neįmanoma atskirti, ar nuostatas formuoja būsto vertės veiksnys, ar specifinis respondento socialinis statusas bei amžiaus grupė. Sprendžiant šį disbalansą, buvo apsvarstyti tokie duomenų korekcijos metodai kaip svėrimas (angl. *weighting*) bei proporcinis pritaikymas (angl. *raking*). Nors šie metodai yra plačiai taikomi siekiant koreguoti imties struktūrą, jų pagrindinis tikslas yra užtikrinti

¹⁰⁹Louis M. Rea ir Richard A. Parker. *Designing and conducting survey research: A comprehensive guide*. (Hoboken : John Wiley & Sons, 2014), 219.

išorinį reprezentatyvumą, o ne tarpusavio grupių palyginamumą.¹¹⁰ Be to, esant ryšiam disbalansui tarp grupių, svėrimo metodai gali lemti didelius svorių skirtumus ir padidinti įverčių variaciją, taip mažindami rezultatų stabilumą. Dėl šių priežasčių pagrindiniu duomenų koregavimo metodu pasirinktas duomenų suderinimas (angl. *Propensity Score Matching*). Šis metodas leidžia sukonstruoti kvazi-eksperimentinę aplinką, kurioje eksperimentinės grupės nariui parinktas panašiausias kontrolinės grupės atitikmuo pagal sociodemografinius veiksnius. Duomenų suderinimas leidžia „išvalyti“ imtį nuo atrankos šališkumo ir izoliuoti būtent turto vertės įtaką nuostatomis.¹¹¹ Tokiu būdu sumažinama atrankos šališkumo įtaka ir sudaromos prielaidos patikimiau įvertinti turto vertės sąsają su respondentų nuostatomis.

Tyrime taikytas duomenų suderinimo metodas, naudojant artimiausio kaimyno (angl. *nearest neighbour*) algoritmą su 1:1 santykiu, be pakaitos ir su 0,1 kalibru. Suderinimas atliktas pagal pagrindinius sociodemografinius kintamuosius: lytį, amžių, išsilavinimą, užimtumą, pajamas ir gyvenamąją vietą. Po suderinimo gauta subalansuota imtis, kurioje tiek kontrolinę, tiek eksperimentinę grupes sudaro po 111 respondentų. Kovariatų balanso rodikliai rodo, kad standartizuoti vidurkių skirtumai tarp grupių yra labai maži (dauguma artimi 0 ir neviršija įprastai taikomos 0,1 ribos), o tai indikuoja sėkmingą grupių sulyginimą. Svarbu pažymėti, kad siekiant užtikrinti stabilų modelio veikimą, užimtumo kintamasis buvo transformuotas į binarinę formą („pensininkas“ vs. „kiti“). Tokia transformacija atlikta dėl pradinių kategorijų retumo ir jų netolygaus pasiskirstymo tarp grupių, kuris sukėlė logistinės regresijos problemas (tikimybių artėjimą prie 0 arba 1). Sujungus kategorijas buvo sumažinta modelio perparametrizavimo rizika ir pagerintas suderinimo patikimumas. Išsami balanso analizė pateikiama 3 priede.

2.2.2. Kintamųjų operacionalizavimas ir matavimo instrumentai

Siekiant teoriškai suformuluotas prielaidas paversti empiriškai patikrinamais rodikliais, šiame tyrime atliktas nuoseklus kintamųjų operacionalizavimas. Visi gyventojų nuostatas matuojantys klausimai pateikti naudojant 7 balų Likerto skalę (nuo 1 – „Visiškai nesutinku / Visiškai nepasitikiu“ iki 7 – „Visiškai sutinku / Visiškai pasitikiu“), kuri leidžia užfiksuoti didesnę nuomonių variaciją ir užtikrina duomenų tinkamumą parametriniams statistinės analizės metodams.

Nepriklausomas kintamasis: būsto turto vertė. Pagrindinis tyrimo aiškinamasis veiksnys yra asmens valdomo būsto turto vertė, kuri operacionalizuojama taikant eksperimentinį scenarijų modelį.

¹¹⁰ Graham Kalton ir Ismael Flores-Cervantes, „Weighting methods.“ *Journal of official statistics* 19, No. 2 (2003): 81-97

¹¹¹ Peter C Austin, „An introduction to propensity score methods for reducing the effects of confounding in observational studies.“ *Multivariate behavioral research* 46, No. 3 (2011): 399-424.

Respondentai atsitiktine tvarka skirstomi į dvi grupes (binarinis kintamasis (angl. *dummy variable*), kur 0 – kontrolė, 1 – eksperimentinė grupės):

1. **Kontrolinė grupė (mažos vertės turtas):** vertinamos nuostatos disponuojant santykinai nebrangiu nekilnojamuoju turtu. Respondentas priskiriamas 40 tūkst, eurų vertės būstas (plačiau žiūrėti 3 skyriaus 3 poskyryje), kuris yra santykinai nelikvidus, jo vertė per pastaruosius metus augo lėtai.
2. **Eksperimentinė grupė (didelės vertės turtas):** vertinamos nuostatos disponuojant aukštos rinkos vertės turtu. Respondentams priskiriamas 200 tūkst, eurų vertės būstas (plačiau žiūrėti 3 skyriaus 3 poskyryje), kuris patenka 25 proc. vertingiausi būstų Lietuvoje, yra likvidus ir per pastaruosius metus ženkliai brango.

Priklausomi kintamieji.

1. Paramos valstybinei pensijų sistemai indeksas (toliau - paramos pensijoms indeksas) (**H1**). Šis konstruktas tyrime operacionizuojamas kaip sudėtinis rodiklis, į kurį įtraukiama ir ko gyventojai tikisi iš valstybės, ir kiek jie patys sutiktų finansiškai prisidėti prie pensijų sistemos. Pirminį indeksą sudaro keturi teiginiai, kurie buvo vertinami jiems skirtais apklausos klausimais:

- Stipri valstybinė „Sodros“ pensija turėtų būti pagrindinis mano pajamų šaltinis senatvėje (Q1)
- Aš sutikčiau mokėti 1 proc. punktu didesnes įmokas nuo savo atlyginimo, jei tai užtikrintų, kad ateityje pensijos nemažės (Q2)
- Valstybės prioritetas turėtų būti užtikrinti didesnes pensijas, net jei tam reikėtų didinti mokesčius (Q3)
- Jūsų nuomone, kas turėtų prisiimti pagrindinę atsakomybę už pajamų užtikrinimą senatvėje? (Q4)

Siekiant suformuoti paramos pensijoms indeksą, atlikta išsami kintamųjų adekvatumo ir patikimumo analizė. Bartlett'o sferiškumo kriterijus ($p = 2,46 \cdot 10^{-95}$) patvirtino, kad kintamųjų koreliacijų matrica nėra vienetinė (t. y. kintamieji tarpusavyje pakankamai koreliuoja), o Kaiserio-Meyerio-Olkino matas ($KMO=0,73$), lyginantis empirinių ir dalinių koreliacijų dydžius,¹¹² įrodė duomenų tinkamumą jungimui į vientisą konstruklą. Skalės vidinis suderinamumas vertintas Cronbacho alfa koeficientu, metodologinėje literatūroje orientuojantis į 0,70 patikimumo ribą.¹¹³ Matavimo instrumentas buvo

¹¹² VGTU, „12 Paskaita. Faktorinė analizė“, vgtu.lt, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d., http://poweropt.vgtu.lt/views/dalykai/Taikomoji_statistika_Paskaitos-20190705/12paskaita.pdf

¹¹³ Alberto Trobia, „Cronbach's Alpha“, sagepub.com, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d., <https://methods.sagepub.com/ency/edvol/encyclopedia-of-survey-research-methods/chpt/cronbachs-alpha#>

optimizuotas pašalinus menkai su likusiais teiginiais koreliuojantį kintamąjį Q4 (tai nustatyta sudarius koreliacijų matricą), taip užtikrinant aukštesnį skalės vidinį nuoseklumą (alfa koeficientas sujungtoje imtyje pakilo iki 0,78). Galutinis paramos pensijų sistemai indeksas apskaičiuotas kaip trijų likusių teiginių (Q1–Q3) aritmetinis vidurkis. Detali analizė, kintamųjų koreliacinė matrica bei patikimumo vertinimo rezultatai pateikiami 4 priede.

2. Požiūris į NT mokestį (H2-H4). Pritarimas apmokestinimui matuojamas per tikslinės mokesčio paskirties prizmę. Užuo matavus abstraktų nusistatymą prieš mokesčius, respondentų klausama apie pritarimą mokesčiui trimis skirtingoms sritims:

- Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų skiriamos krašto gynybai (Q5)
- Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų investuojamos į vietinę infrastruktūrą (kelius, viešąsias erdves, mokyklas), didinančią rajono patrauklumą (Q6)
- Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei visos papildomai surinktos lėšos būtų skirtos išimtinai pensijų didinimui (Q7)

3. Subjektyvus finansinis saugumas (H6 tikrinimui). Šis kintamasis operacionalizuojamas per tiesioginį lūkesčių vertinimą: „Kaip finansiškai saugiai jaučiatės galvodamas(-a) apie savo ateitį ir senatvę?“ (Q10),

Moderuojantys kintamieji.

1. Pasitikėjimo institucijomis indeksas (H5). Indeksas sudarytas iš dviejų klausimų:

- Kiek pasitikite, kad valstybė po 20–30 metų sugebės mokėti orias pensijas, iš kurių bus galima pragyventi? (Q8)
- Kiek apskritai pasitikite Lietuvos valdžios institucijomis (Seimu, Vyriausybe) sprendžiant socialines problemas? (Q9)

Indeksas, sudaromas iš klausimų reikšmių aritmetinio vidurkio, kurio vidinis suderinamumas vertinamas taikant Bartlett'o sferiškumo kriterijų ($p = 1,924894 \cdot 10^{-42}$), kuris patvirtino klausimų tinkamumą, o Cronbacho alfa koeficientas ($\alpha = 0,75$) parodė gerą skalės vidinį suderinamumą. Detalūs indekso patikimumo rezultatai pateikiami 5 priede.

2. Amžius (H6.1). Amžius tyrime operacionalizuojamas kaip kategorinis kintamasis, suskirstytas į septynias amžiaus grupes: 18–24, 25–34, 35–44, 45–54, 55–64, 65–74 ir 75 metų bei vyresni respondentai.

2.2.3 Tyrimo logika

Eksperimentinės apklausos tikslas yra priežastiniu būdu patikrinti ryšį tarp būsto vertės ir paramos valstybinei pensijų sistemai (apklausos klausimynai pateikti 6 priede). Pirmiausia atliekama aprašomoji analizė, siekiant įvertinti pagrindinius pasiskirstymus ir vidurkius tarp eksperimentinių grupių. Šiame etape vizualizacijai naudojamos stačiakampės diagramos (angl. *boxplots*) ir histogramos, leidžiančios identifikuoti duomenų asimetriją, sklaidą bei galimas išskirtis. Atsižvelgiant į tai, kad 7 balų Likerto skalės duomenys yra ordinalūs ir nebūtinai atitinka normaliojo pasiskirstymo prielaidą, hipotezių tikrinimui taikoma dvejojama metodika. Vidurkių skirtumams tarp grupių nustatyti naudojamas **Welch t-testas**, kuris yra atsparus galimai dispersijų nelygybei (angl. *heteroscedasticity*). Siekiant užtikrinti rezultatų patikimumą ir įsitikinti, kad pasiskirstymo nukrypimai nedaro įtakos išvados, papildomai atliekamas neparametrinis **Wilcoxon (Mann-Whitney U) testas**.¹¹⁴ Toks kombinuotas metodas leidžia visapusiškai įvertinti eksperimento poveikį ir pagrįsti gautų rezultatų statistinį reikšmingumą.

Svarbu pabrėžti, kad šiame tyrime tiesinė regresinė analizė nėra naudojama kaip pagrindinis įrankis tiesioginiam būsto vertės poveikiui nustatyti. Tokį sprendimą lemia kelios priežastys:

- Kadangi pagrindinis nepriklausomas kintamasis yra binarinis, o priklausomi kintamieji 7 balų Likerto skalėje, modelio determinacijos koeficientas natūraliai išlieka labai žemas, todėl regresija pasižymi ribota paaiškinamąja galia.
- Esant binariniam poveikiui, tiesinės regresijos rezultatai praktiškai nesiskiria nuo t-testo rezultatų, tačiau tiesinio ryšio prielaida tampa komplikauta ir nebūtinai atspindi realią nuostatų kitimo logiką.

Daugialypė tiesinė regresija tyrime pasitelkiama išimtinai moderacijos efektams testuoti. Paskutiniame etape atliekamas rezultatų stabilumas vertinamas lyginant efektų dydžius (Cohen's d).

Tyrimas atliekamas laikantis visų socialinių mokslų etikos principų. Dalyvavimas apklausoje yra visiškai savanoriškas ir anoniminis, respondentai gali bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą be jokių pasekmių. Eksperimentiniai scenarijai yra hipotetiniai, todėl jie nesukelia jokios realios finansinės ar emocinės rizikos dalyviams. Tyrimo metu nesurenkama jokių asmenį identifikuojančių duomenų, o prieš pradedant apklausą respondentai yra informuojami apie tyrimo tikslą, duomenų naudojimo pobūdį ir savo teises dalyvavimo procese.

¹¹⁴ Donald W. Zimmerman ir Bruno D. Zumbo, „Rank transformations and the power of the Student t test and Welch t'test for non-normal populations with unequal variances.“ *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale* 47, No.3 (1993), 523-526.

3. Statistinė Lietuvos būsto fondo analizė

3.1. Būsto fondo struktūros analizė ir jos reikšmė tyrimo kontekstui

Remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis, 2020–2024 m. laikotarpiu Lietuvos būsto fondas išaugo nuo 1 519 463 iki 1 588 535 vienetų (+69 072 būstai, arba ~4,55%). Ši kiekybinė plėtra slepia esminę kokybinę būsto sistemos transformaciją. 2024 m. duomenimis, net 98,4% viso būsto fondo priklausė privačiai nuosavybei (1 563 153 vnt.), tuo tarpu viešajam sektoriui teko tik 1,6% (~25 tūkst. būstų). Penkerių metų dinamika atskleidžia struktūrinį valstybės atsitraukimą: kol privatus sektorius stabiliai augo, viešasis sektorius patyrė stagnaciją arba traukimąsi.¹¹⁵ Teoriniu požiūriu, ši statistika įrodo, kad Lietuvoje įsitvirtino radikalus būsto komodifikacijos modelis. Esant tokiai nuosavybės struktūrai, būstas nustoja būti viešąja gėrybe ir tampa išskirtinai privačia rinkos preke. Tai patvirtina plėtojama turtu grįstos gerovės teorija: valstybei traukiantis iš būsto aprūpinimo (mažėjant viešajam fondui), namų ūkiai yra priversti internalizuoti socialines rizikas per privataus turto kaupimą. Lietuvoje susiformavusi super-savininkų visuomenė nėra asmeninis pasirinkimas, o struktūrinė būtinybė.

Nuosavybės forma	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Viešojo nuosavybė	26 071	25 783	25 583	25 382	25 382
Privati nuosavybė	1 493 392	1 512 000	1 532 614	1 549 310	1 563 153
Iš viso	1 519 463	1 537 783	1 558 197	1 574 692	1 588 535

Lentelė Nr. 1. Būsto pasiskirstymas pagal nuosavybės formas, Oficialios statistikos portalo duomenys

Duomenų analizė atskleidžia ryškų netolygumą regioniniu mastu: 2024 m. net 60,8% visų būstų buvo sutelkta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Dar svarbiau, kad šie regionai generavo didžiąją dalį plėtros (6,5% augimas, lyginant su 1,7% likusiose apskrityse) Ši disproporcija iliustruoja netolygios finansializacijos reiškinį.¹¹⁶ Lietuvoje formuojasi „dviejų greičių“ būsto rinka. Didmiesčiuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda) būstas funkcionuoja kaip mainomoji vertė (angl. *exchange value*). Čia nekilnojamasis turtas yra likvidus, jo vertė kyla dėl kapitalo investicijų ir demografinės traukos. Šiose rinkose gyvenantys savininkai gali realiai tikėtis, kad jų turtas veiks kaip galimas pensijos pakaitalas. Tuo tarpu regionuose būstas dominuoja kaip vartojamoji vertė (angl. *use value*). Dėl lėto vertės augimo (arba stagnacijos), čia esantis būstas negali pilnavertiškai atlikti finansinio aktyvo funkcijos, nors ir suteikia fizinį saugumą.

¹¹⁵ Oficialiosios statistikos portalas, „Būstų skaičius metų pabaigoje“, ops.stat.gov.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=4f235535-973e-4fb3-8742-e99fd7e86f22#/>

¹¹⁶ Oficialiosios statistikos portalas

3.2. Būsto nuosavybės lygis ir socialinio būsto dalis

Analizuojant būsto nuosavybės tipus tarptautiniame kontekste, atsiskleidžia išskirtinė Lietuvos situacija, kuri atspindi platesnes posocialistinių šalių tendencijas. Lietuva, kurioje net 74,6% namų ūkių turi būstą be paskolos, priklauso aukščiausio pilnos nuosavybės lygio šalių grupei ir gerokai viršija tiek Europos Sąjungos (54,1%), tiek EBPO (44,8%) vidurkius.¹¹⁷ Šis fenomenas, būdingas ir kitoms regiono valstybėms, tokioms kaip Rumunija ar Kroatija, yra tiesioginis masinės privatizacijos palikimas, reiškiantis, kad didelė visuomenės dalis disponuoja laisvu NT. Lietuvos nuomos rinka, apimanti vos 5% namų ūkių, yra viena mažiausių išsivysčiusiame pasaulyje ir net penkis kartus mažesnė už EBPO vidurkį (25,1%).¹¹⁸ Tai empiriškai patvirtina, kad reali alternatyva būsto nuosavybei šalyje praktiškai neegzistuoja, taip dar labiau sustiprinant spaudimą įsigyti privatų būstą. Šie struktūriniai skirtumai sukuria unikalias sąlygas, kuriomis būstas tampa pagrindiniu individualios gerovės strategijos elementu, ir pagrindžia šio tyrimo būtinybę. EBPO duomenimis, Lietuvoje socialinis būstas sudaro vos 0,8% viso būsto fondo, tai yra vienas žemiausių rodiklių tarp visų išsivysčiusių šalių, net dešimt kartų mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis (8,0%). Šis skaičius dramatiškai kontrastingas su tokiomis šalimis kaip Nyderlandai (34,1%) ar Austrija (23,6%),¹¹⁹ kur socialinis būstas yra pamatinė gerovės valstybės dalis ir reali alternatyva privačiai nuosavybei. Toks nykstamai mažas socialinio būsto sektorius Lietuvoje reiškia, kad valstybė praktiškai nedalyvauja būsto rinkoje kaip alternatyvų tiekėja. Tai empiriškai patvirtina, kad reali alternatyva būsto nuosavybei šalyje praktiškai neegzistuoja, taip dar labiau sustiprinant spaudimą gyventojams įsigyti privatų būstą.

3.3. Būsto rinkos rodikliai Lietuvoje (2020–2024 m.)

Remiantis oficialiais duomenimis, nors vieną būstą Lietuvoje turi apie 1,4 mln. asmenų.¹²⁰ Apie 304 tūkst. Lietuvos gyventojų turi daugiau nei vieną gyvenamosios paskirties būstą (t. y. valdo antrą, trečią ar daugiau būstų).¹²¹ Šis skaičius sudaro maždaug 10% visų šalies gyventojų¹²². Į minėtą daugialypių nekilnojamojo turto savininkų grupę patenka asmenys, kurie be pagrindinio būsto

¹¹⁷ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „OECD Affordable Housing Database“, oecd.org, žiūrėta 2026 m. sausio 15 d., <https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-affordable-housing-database.html>, HM1.3 Housing tenures

¹¹⁸ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „OECD Affordable Housing Database“, HM1.3 Housing tenures

¹¹⁹ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „OECD Affordable Housing Database“, PH4.2 Social rental dwellings stock.

¹²⁰ Mindaugas Samkus, Outlook laiškas Registrų centro atstovui žiniasklaidai, 2026 m. sausio 12 d.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, „2024 metų valstybės biudžeto pajamų apžvalga“, finmin.lrv.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d., https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1756466549/25475/2024%20metu%20biudzeto%20pajamu%20apzvalga_fonas.pdf, 39.

¹²² Oficialiosios statistikos portalas, „Duomenų bazės naujienos“, osp.stat.gov.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 8 d., <https://osp.stat.gov.lt/duomenu-bazes-naujienos>

papildomai turi, pavyzdžiui, dar vieną butą, namą, sodybą ar kitą gyvenamąjį nekilnojamojo turto objektą. Pažymėtina, kad jei įskaičiuotume ir bet kokią kitą nekilnojamąjį turtą (pvz., žemės sklypus, garažus ir pan.), tokių asmenų būtų dar daugiau, iš viso apie 945 tūkst. gyventojų (63% visų nekilnojamojo turto savininkų) turi bent kažkokį kitą nekilnojamąjį turtą be savo pagrindinio būsto,¹²³ tačiau daugeliu atvejų tas papildomas turtas nėra gyvenamosios paskirties arba nėra didelės vertės.

Lietuvoje būsto vertės vidurkis yra gana žemas, ypač atsižvelgiant į visos šalies duomenis (įskaitant regionus ir kaimiškas vietas). 2025 m. vidutinė pagrindinio gyvenamojo būsto vertė siekė apie 68,7 tūkst. eurų (o mediana 51,5 tūkst. eurų).¹²⁴ Tai reiškia, kad pusė visų pagrindinių būstų įvertinti iki 51,5 tūkst. eurų. Visgi, šis rodiklis slepia milžinišką regioninę atskirtį ir turto koncentraciją specifiniuose taškuose (detalų būsto vertės pasiskirstymą Lietuvos savivaldybėse žr. 7 priede). Savivaldybių analizė atskleidžia, kad Lietuvoje egzistuoja ne tik „didmiesčių ir provincijos“ atskirtis, bet ir specifiniai „turto židiniai“. Pirma, brangiausias nekilnojamasis turtas telkiasi ne tik sostinėje, bet ir kurortuose bei didmiesčių žiedinėse savivaldybėse. Pavyzdžiui, Neringos savivaldybėje vidutinė būsto vertė siekia rekordinius 219 tūkst. eurų (mediana ~196 tūkst.), kas gerokai viršija net Vilniaus miesto rodiklius (vidurkis ~130 tūkst., mediana 111 tūkst. eurų) ar Palangą (vidurkis ~126 tūkst. eurų). Antra, duomenys rodo įdomią tendenciją, kai rajonų savivaldybės aplink didmiesčius lenkia pačius miestus pagal medianinę turto vertę. Pavyzdžiui, Klaipėdos rajone būsto vertės mediana (95,7 tūkst. eurų) yra ženkliai didesnė nei Klaipėdos mieste (66,2 tūkst. eurų), panaši situacija stebima ir Kaune (rajono mediana – 97,1 tūkst., miesto – 76 tūkst. eurų). Tai indikuoja naujos statybos, brangesnio būsto koncentraciją priemiesčiuose. Tuo tarpu Lietuvos regionuose situacija drastiškai skiriasi. Didelėje dalyje savivaldybių (pvz., Ignalinos r., Pakruojo r., Zarasų r.) būsto vertės mediana nesiekia nė 8 tūkst. eurų. Tai reiškia, kad už vieną standartinį būstą Neringoje ar Vilniuje galima įsigyti daugiau nei 15–20 būstų atokesniuose rajonuose. Tokia statistika patvirtina, kad nors Lietuva pasižymi aukštu būsto nuosavybės rodikliu, didelės dalies gyventojų turimas turtas yra nelikvidus ir finansiškai mažavertis.

Tik nedidelė dalis Lietuvos gyventojų valdo itin didelės vertės būstą. Daugumos pagrindinių būstų vertė yra santykinai žema, apie 85% jų nesiekia 100 tūkst. eurų. Remiantis Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, būstą, kurio vertė viršija 100 tūkst. eurų, turi maždaug 200 tūkst. žmonių, tai sudaro tik apie 14 % visų būsto savininkų. Dar mažesnė dalis, apie 5% (apie 67,6 tūkst. žmonių), valdo būstą, kurio vertė viršija 150 tūkst. eurų. Itin prabangūs būstai yra itin reti, pavyzdžiui,

¹²³ Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, „2024 metų valstybės biudžeto pajamų apžvalga“, 39.

¹²⁴ Samkus.

gyvenamųjų būstų, kurių vertė viršija 450 tūkst. eurų, visoje Lietuvoje registruota apie tūkstantį.¹²⁵ Šie skaičiai rodo, kad aukštos vertės būstas priklauso tik nedidelei gyventojų daliai.

3.4. Apibendrinimas ir implikacijos eksperimentiniam tyrimui

Atlikta būsto fondo ir verčių analizė leidžia daryti keturias esmines išvadas, kurios yra kritiškai svarbios tolesniam eksperimentinės apklausos interpretavimui:

1. Nors Lietuva pasižymi vienu aukščiausių nuosavybės rodiklių, duomenys rodo, kad šis turtas yra itin netolygus. Faktas, kad 85% būstų neviršija 100 tūkst. eurų vertės (o regionuose mediana dažnai nesiekia 15 tūkst. eurų), reiškia, kad daugumai gyventojų būstas atlieka tik fizinio saugumo (pastogės), o ne finansinio aktyvo funkciją. Tai leidžia kelti prielaidą, kad teorinis turto efektas (kai didesnis turtas mažina paramą persikirstymui) Lietuvoje gali veikti tik labai siauroje, didmiesčiuose gyvenančių asmenų grupėje.
2. Nykstamai mažas socialinio būsto ir nuomos sektoriaus dydis rodo, kad būsto nuosavybė Lietuvoje nėra laisvas pasirinkimas, o struktūrinė būtinybė. Tai svarbu eksperimentui: respondentai, net ir turėdami mažos vertės būstą, gali jausti stiprų prisirišimą prie jo ne dėl finansinės naudos, o dėl alternatyvų nebuvimo. Todėl eksperimente manipuluojama būsto vertė gali būti suvokiama ne tik kaip finansinis, bet ir kaip egzistencinis rodiklis.
3. Identifikuota milžiniška atskirtis tarp „žiedinių“ didmiesčių savivaldybių (kur turto vertė ir likvidumas auga) ir periferijos (kur rinka stagnuoja) sufleruoja, kad tas pats 100 tūkst. eurų vertės būstas Vilniuje ir Zarasuose turi visiškai skirtingą socialinę reikšmę.
4. Duomenys patvirtina, kad metodologijoje numatytas aukštos vertės scenarijus realybėje atspindi tik maždaug 15–20 % populiacijos situaciją. Tai reiškia, kad eksperimentas tikrins, kaip likusi dauguma (~80 %) reaguotų į hipotetinį socialinį mobilumą. Statistikos analizė rodo, kad eksperimentinė manipuliacija leis patikrinti, ar pati svajonė ar įsivaizdavimas apie brangų turtą keičia politines nuostatas taip pat, kaip realus turto turėjimas.

4. Eksperimentinės apklausos rezultatai

4.1. Būsto vertės įtaka gyventojų nuostatoms dėl valstybinės senatvės pensijų sistemos (H1 rezultatai)

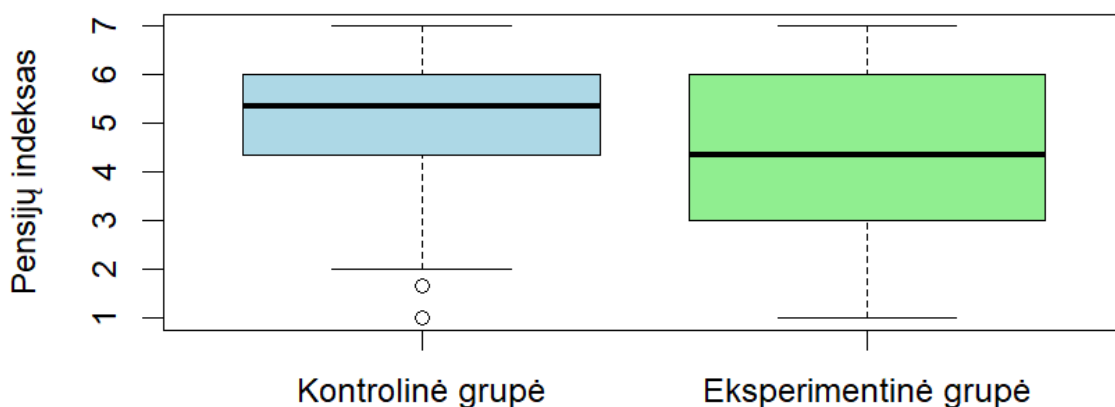
Visos imties analizė. Pradiniai aprašomosios statistikos rezultatai parodė matomą nuostatų atotrūkį tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių. Kontrolinės grupės (nebrangus būstas) paramos pensijoms indekso vidurkis siekė 5,13 (mediana – 5,33), o eksperimentinės grupės (brangus būstas) – 4,54 (mediana – 4,33) iš 7 galimų balų.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, „2024 metų valstybės biudžeto pajamų apžvalga“, 40.

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
Kontrolinė	5,13	5,33	1,33	1	7
Eksperimentinė	4,54	4,33	1,64	1	7

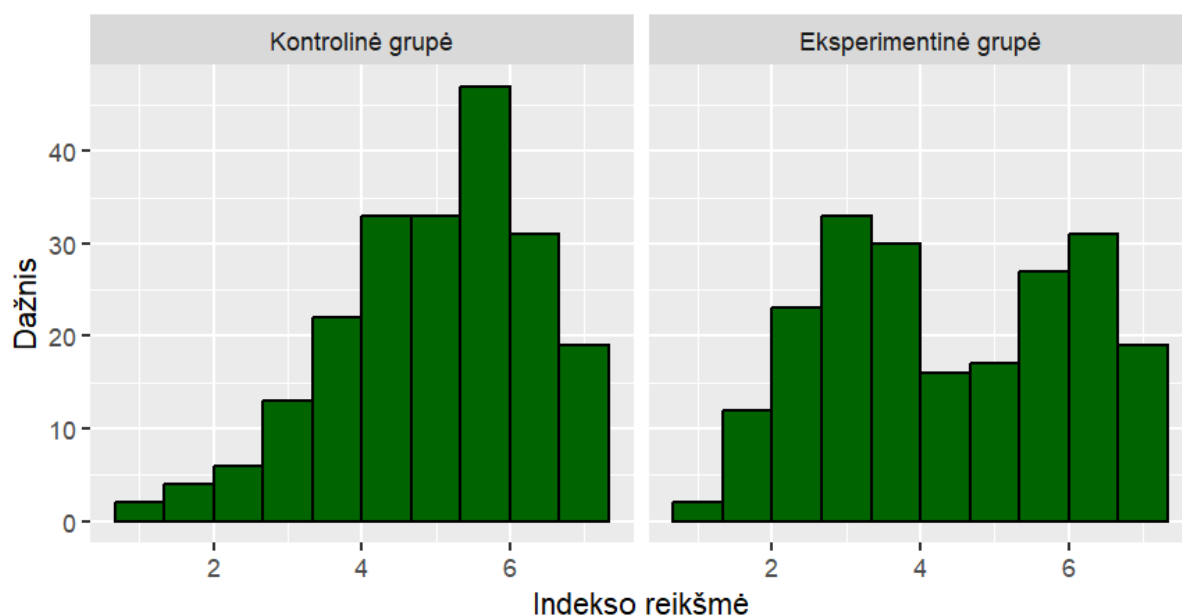
Lentelė Nr. 2. Paramos pensijoms indekso statistika pagal grupes

Vizualiai šį atotrūkį ir duomenų sklaidą iliustruoja stačiakampė diagrama (žr. 1 grafiką.). Grafike matyti, kad kontrolinės grupės mediana yra pastebimai aukštesnė, o didžioji dalis duomenų koncentruojasi viršutinėje skalės dalyje, kas rodo stabilų palankumą pensijų sistemai. Tuo tarpu eksperimentinės grupės stačiakampis yra ne tik pasislinkęs žemyn, bet ir yra gerokai platesnis. Tai indikuoja didesnę nuomonių sklaidą ir poliarizaciją: gavę informaciją apie vertingą būstą, respondantai buvo linkę vertinti pensijų sistemą kritiškiau, tačiau jų atsakymai tapo įvairesni nei kontrolinėje grupėje. Diagramoje taip pat matomos kelios žemos išskirtys (angl. *outliers*) kontrolinėje grupėje, respondantai, kurie nepitaria sistemai nepriklausomai nuo eksperimentinės manipuliacijos, tačiau bendra grupės tendencija išlieka teigiama.

Grafikas Nr. 1. Paramos pensijoms indekso pasiskirstymas pagal grupes

Vizualiai šį atotrūkį iliustruoja ne tik stačiakampė diagrama, bet ir nuostatų pasiskirstymo histogramos (žr. 2 grafiką). Kontrolinės grupės pasiskirstymas pasižymi ryškia neigiama asimetrija: didžioji dalis respondentų atsakymų koncentruojasi ties aukščiausiomis skalės reikšmėmis (5–7 balais), o tai rodo stiprų pradinį konsensumą dėl paramos pensijų sistemai. Tuo tarpu eksperimentinės grupės histograma atskleidžia esminį pasiskirstymo pokytį, duomenų masė pasiskirsto per visą skalę. Matomas aiškus dažnių padidėjimas žemesnėse skalės reikšmėse (2–4 balų zonose), kurių kontrolinėje grupėje beveik nebuvo. Tai indikuoja, kad vertingo būsto stimulus ne tik sumažino bendrą grupės vidurkį, bet ir suardė grupės vieningumą.

Grafikas Nr. 2 Paramos pensijoms indekso dažnių pasiskirstymas pagal grupes

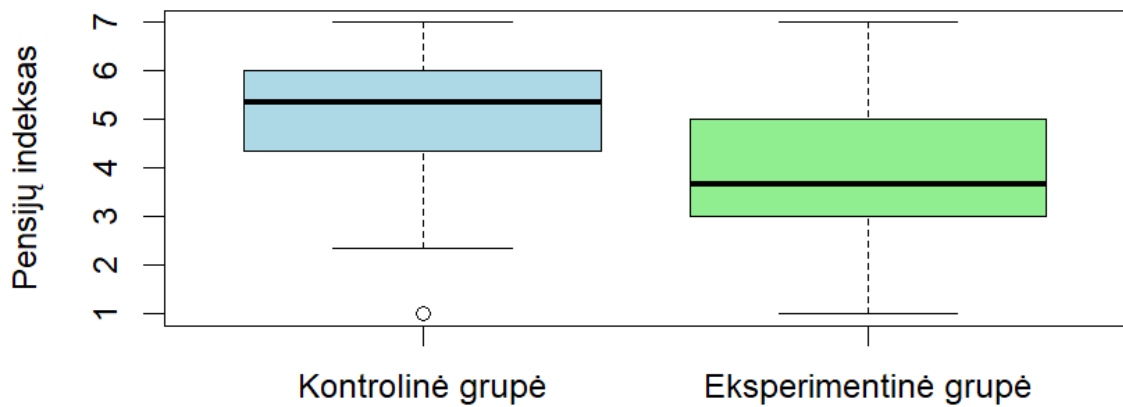
Atliktas Welch t-testas parodė, kad šis 0,59 balo skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($t = 4,00753$; $p = 5,542 \cdot 10^{-5}$). Rezultatus patvirtino ir neparametrinis Wilcoxon testas ($p = 0,0002704$), indikuojantis, kad nuostatų pasiskirstymas grupėse skiriasi iš esmės. Siekiant įvertinti nustatyto poveikio praktinę reikšmę, apskaičiuotas Cohen's d koeficientas. Gauta reikšmė $d = 0,39$ indikuoja mažą efektą. Tačiau, kaip nustatyta imties struktūros analizėje, šie rezultatai galėjo būti iškreipti dėl demografinio disbalanso.

Hipotezės tikrinimas su suderintais duomenimis. Suderintoje imtyje nuostatų atotrūkis tapo dar ryškesnis: kontrolinės grupės paramos vidurkis išliko aukštas (5,11), o eksperimentinės – nukrito iki 4,08 balų.

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
Kontrolinė	5,11	5,33	1,34	1	7
Eksperimentinė	4,08	3,67	1,53	1	7

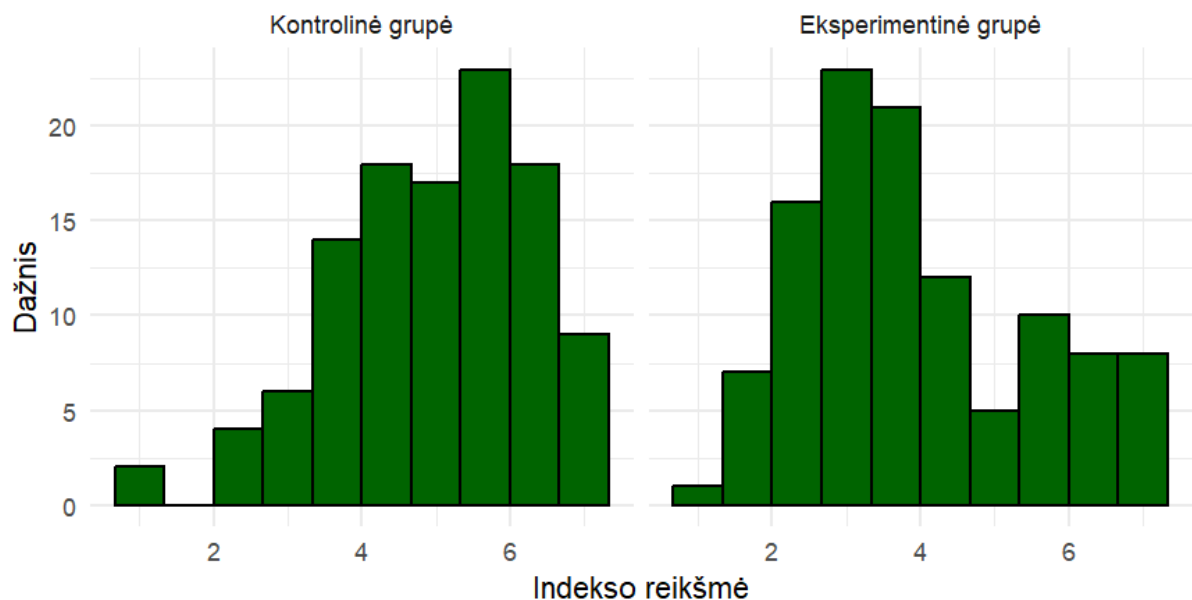
Lentelė Nr. 3. Paramos pensijoms indekso statistika pagal grupes (suderinti duomenys)

Šį sustiprėjusį efektą vizualiai patvirtina suderintų duomenų grafikai. Stačiakampėje diagramoje (žr. 3 grafiką) matyti, kad po suderinimo grupių medianos visiškai „išsiskyrė“: kontrolinės grupės mediana išlieka viršutinėje skalės dalyje, o eksperimentinės grupės mediana nukrito gerokai žemiau vidurio. Svarbu pastebėti, kad eksperimentinės grupės stačiakampio persidengimas su kontrolinės grupės yra labai mažas, o tai yra akivaizdus stipraus eksperimentinio poveikio įrodymas.

Grafikas Nr. 3. Paramos pensijoms indekso pasiskirstymas pagal grupes (suderinti duomenys)

Histogramos (žr. 4 grafiką) atskleidžia dar detalesnį vaizdą: eksperimentinėje grupėje išryškėjo dominuojantis dažnių pikas ties 3 balais, nuostata, kuri kontrolinėje grupėje yra reta. Kontrolinėje grupėje išliko ryški koncentracija ties 5–6 balais. Tai rodo, kad sulyginus respondentus pagal amžių, pajamas ir kitus rodiklius, vertingo būsto faktorius suveikė kaip „lūžio taškas“, pastūmėjęs didžiąją dalį grupės iš paramos zonos į aiškiai išreikšto skeptiškumo zoną. Toks vieningas grupės poslinkis kairėn patvirtina, kad pirminėje analizėje matytas efektas nebuvo atsitiktinis, o duomenų suderinimo procedūra jį padėjo izoliuoti ir išryškinti.

Grafikas Nr. 4. Paramos pensijoms indekso dažnių pasiskirstymas pagal grupes (suderinti duomenys)

Vidurkių skirtumas suderintoje imtyje padidėjo iki 1,03 balo. Kadangi duomenys suporuoti, taikytas suporuotas t-testas, kuris parodė itin aukštą statistinį reikšmingumą ($t = 5,2657$; $p = 6,99 \cdot 10^{-7}$). Suporuotas Wilcoxon testas taip pat patvirtino skirtumo stabilumą ($p = 1,054 \cdot 10^{-6}$). Cohen's d koeficientas 0,71 indikuoja vidutinį–stiprų eksperimentinį efektą. Tai reiškia, kad būsto vertės

veiksnyys ne tik statistiškai, bet ir praktiškai reikšmingai mažina gyventojų paramą valstybinei pensijų sistemai.

Gauti empiriniai rezultatai leidžia vienareikšmiškai patvirtinti pirmąją tyrimo hipotezę (H1). Nustatyta, kad priskirta didesnė būsto vertė veikia kaip reikšmingas neigiamas faktorius paramai valstybinei pensijų sistemai.

4.2 Nekilnojamojo turto mokestis (H2-H5 rezultatai)

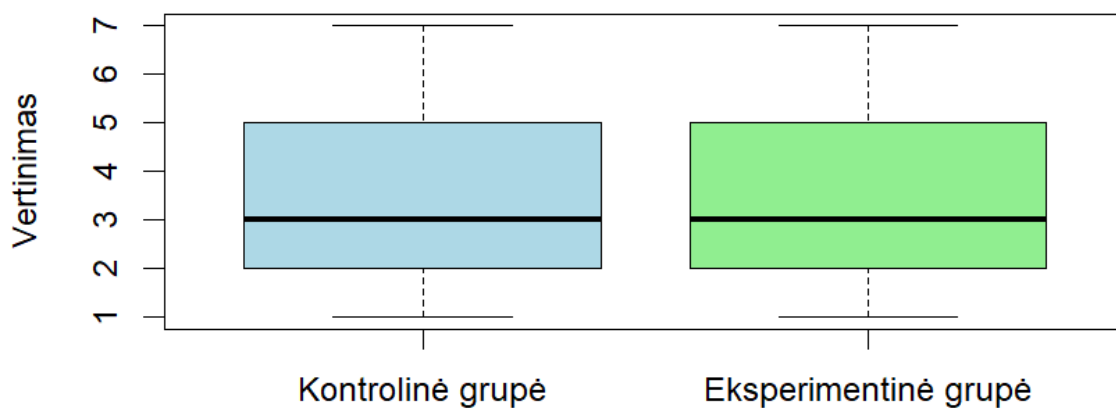
Visos imties analizė. Pradinė analizė parodė, kad požiūris į NT mokestį priklauso ne tik nuo turto vertės, bet ir nuo deklaruojamo lėšų panaudojimo tikslo (lentelė Nr. 4). Infrastruktūros finansavimo atveju eksperimentinės grupės vidurkis (4,13) buvo aukštesnis nei kontrolinės grupės (3,70), kas rodo didesnę pritarimą tarp vertingo turto savininkų. Tuo tarpu pensijų atveju nustatytas priešingas efektas: kontrolinės grupės vidurkis siekė 4,33, o eksperimentinės – 3,65. Krašto gynybos atveju skirtumai tarp grupių buvo minimalūs (atitinkamai 3,41 ir 3,51).

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
NT mokestis skiriamas krašto gynybai					
Kontrolinė	3,41	3	2,01	1	7
Eksperimentinė	3,51	3	2,10	1	7
NT mokestis skiriamas infrastruktūrai					
Kontrolinė	3,70	4	1,92	1	7
Eksperimentinė	4,13	4	1,71	1	7
NT mokestis skiriamas pensijoms					
Kontrolinė	4,33	4	1,75	1	7
Eksperimentinė	3,65	4	1,80	1	7
Pasitikėjimo valdžios institucijomis indeksas					
Kontrolinė	2,99	3	1,24	1	7
Eksperimentinė	3,22	3	1,23	1	6

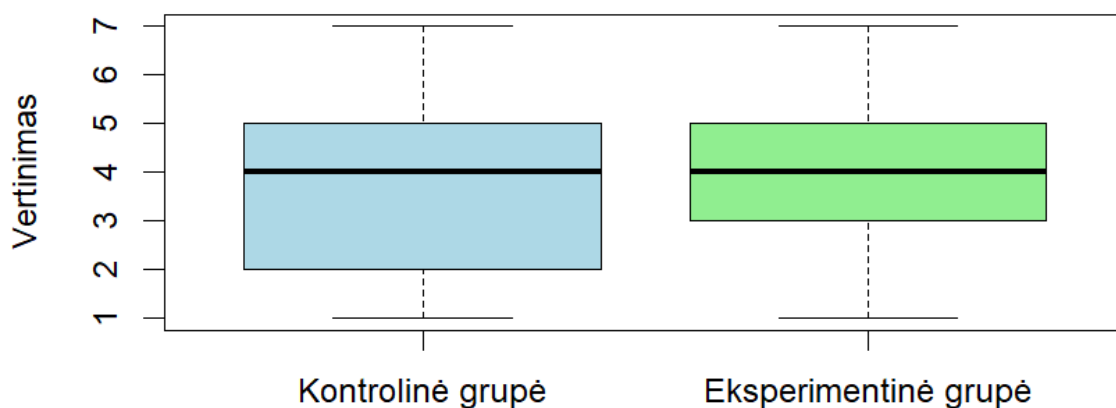
Lentelė Nr. 4. NT mokesčio palaikymo scenarijų ir pasitikėjimo institucijomis aprašomoji statistika pagal grupes

Šiuos skirtumus vizualiai patvirtina stačiakampės diagramos (žr. 5-7 grafikus). Infrastruktūros atveju eksperimentinės grupės mediana yra aukštesnė, o duomenų pasiskirstymas pasislinkęs į didesnių reikšmių zoną. Pensijų atveju stebimas priešingas vaizdas: eksperimentinės grupės pasiskirstymas

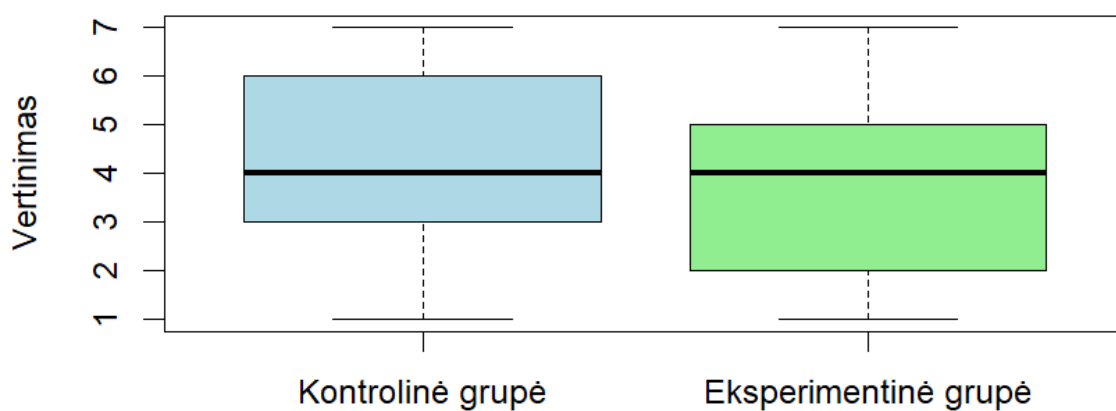
aiškiai pasislinkęs žemyn, o duomenys labiau išsisklaidę, kas rodo didesnę nuomonių poliarizaciją. Krašto gynybos atveju abiejų grupių pasiskirstymai beveik sutampa.

Grafikas Nr. 5. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant krašto gynybai

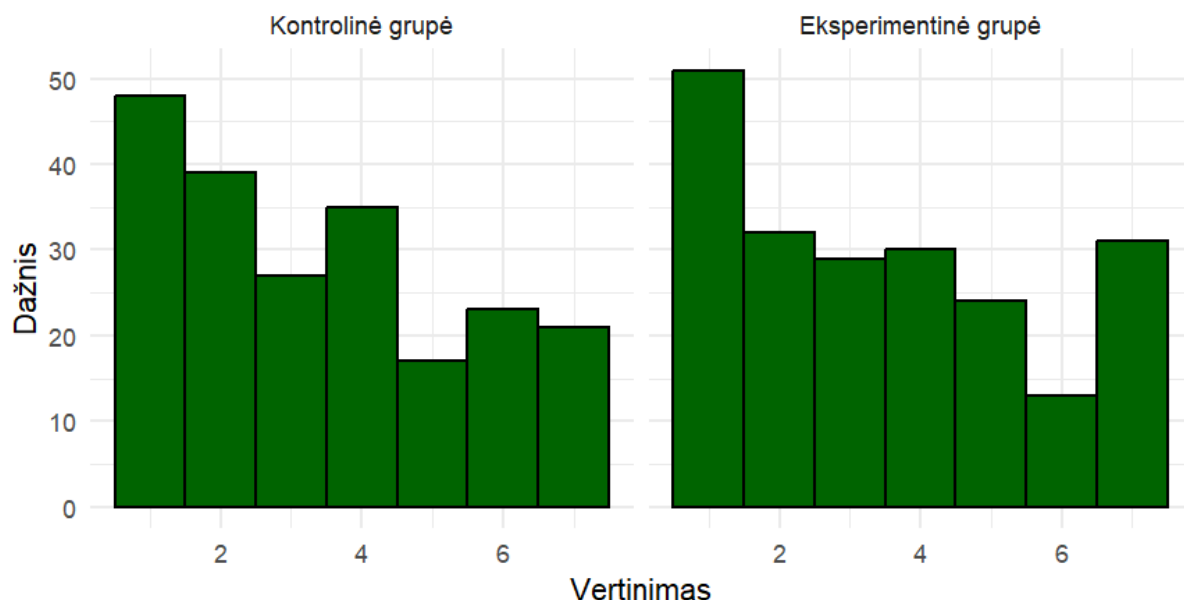

Grafikas Nr. 6. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant infrastruktūrai

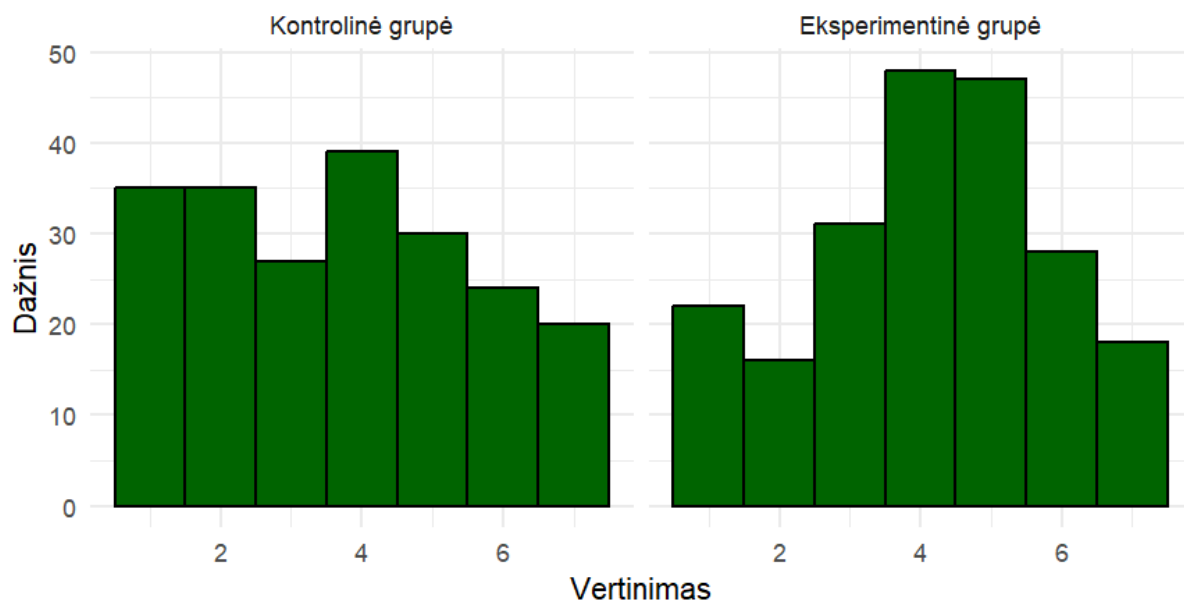

Grafikas Nr. 7. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant pensijoms

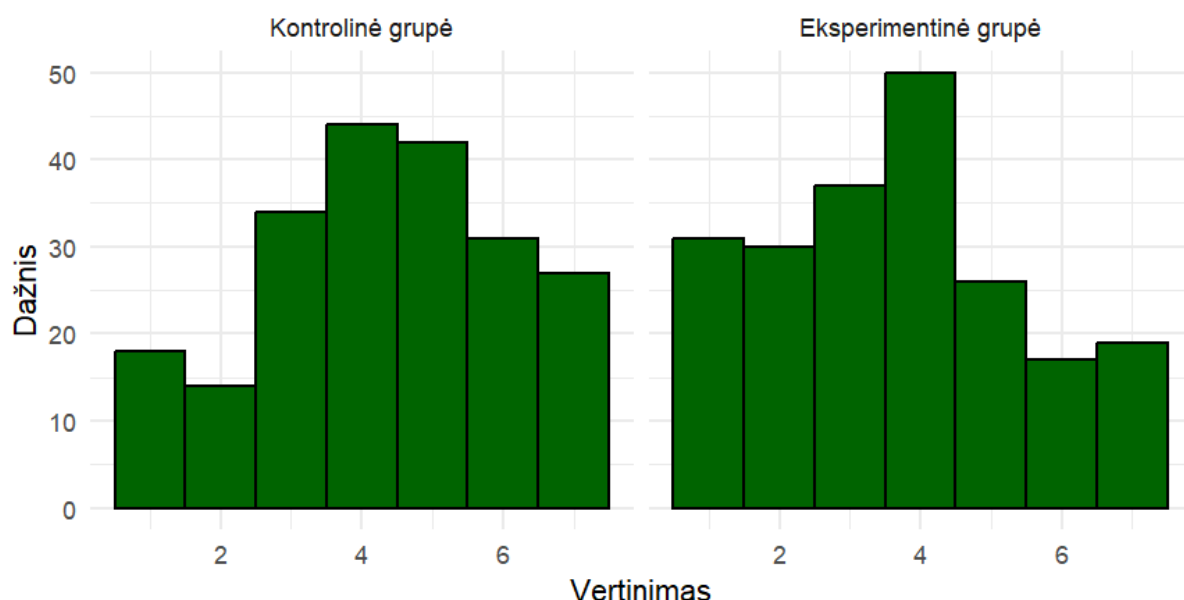
Histogramų analizė (žr. 8–10 grafikus) rodo, kad būsto vertės poveikis kinta priklausomai nuo lėšų paskirties. Infrastruktūros atveju eksperimentinėje grupėje išaugo nuosaikaus pritarimo dažnis (4–6 balai), rodantis teigiamą stimulo įtaką. Pensijų scenarijuje stebimas priešingas poslinkis: svorio centras akivaizdžiai pasislinko į kairę (2–4 balų zoną), kas indikuoja paramos eroziją. Tuo tarpu krašto gynybos pasiskirstymai abiejose grupėse išliko stabilūs ir beveik identiški, tai rodo neegzistuojantį eksperimentinį efektą šiai sričiai.

Grafikas Nr. 8. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant krašto gynybai

Grafikas Nr. 9. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant infrastruktūrai

Grafikas Nr. 10. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant pensijoms

Welch t-testas parodė, kad infrastruktūros atveju skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,01385$), o Wilcoxon testas patvirtino šio rezultato stabilumą. Tai leidžia teigti, kad vertingo turto savininkai yra labiau linkę pritarti NT mokesčiui, kai lėšos nukreipiamos į vietinę infrastruktūrą. Pensijų atveju nustatytas statistiškai reikšmingas neigiamas efektas ($p = 0,0001085$), kurį patvirtino ir Wilcoxon testas. Tai rodo, kad vertingo turto savininkai reikšmingai mažiau palaiko NT mokestį, kai jis siejamas su perskirstymo politika. Krašto gynybos atveju statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($p > 0,05$), o efekto dydis indikuoja nereikšmingą skirtumą. Efekto dydžių analizė rodo, kad infrastruktūros ir pensijų atveju efektai yra maži, o krašto gynybos atveju – nereikšmingi (žr. 8 priedą).

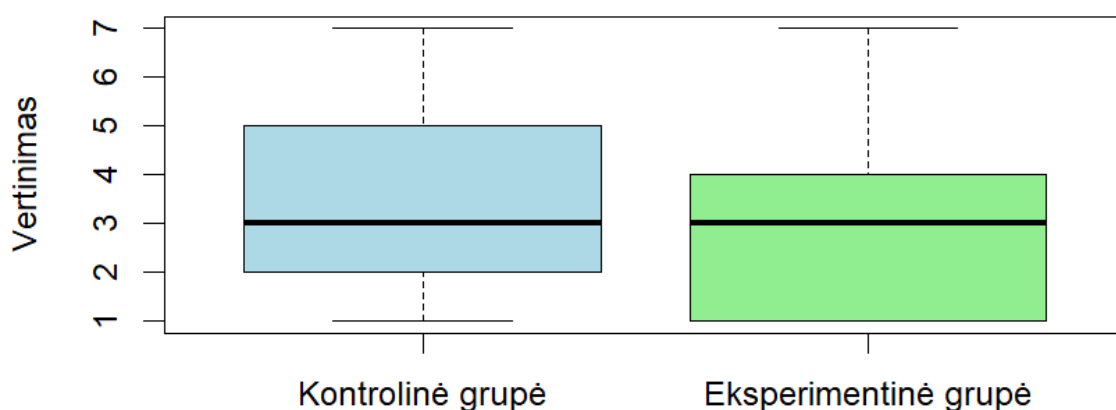
Hipotezių tikrinimas su suderintais duomenimis. Suderintoje imtyje nustatyti efektai išliko nuoseklūs ir kai kuriais atvejais sustiprėjo (žr. lentelę Nr. 5). Infrastruktūros atveju eksperimentinės grupės didesnis palaikymas išliko, o pensijų atveju skirtumas tarp grupių dar labiau išryškėjo.

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
NT mokestis skiriamas krašto gynybai					
Kontrolinė	3,40	3	2,01	1	7
Eksperimentinė	2,94	3	1,76	1	7
NT mokestis skiriamas infrastruktūrai					
Kontrolinė	3,59	3	1,88	1	7
Eksperimentinė	3,96	4	1,57	1	7

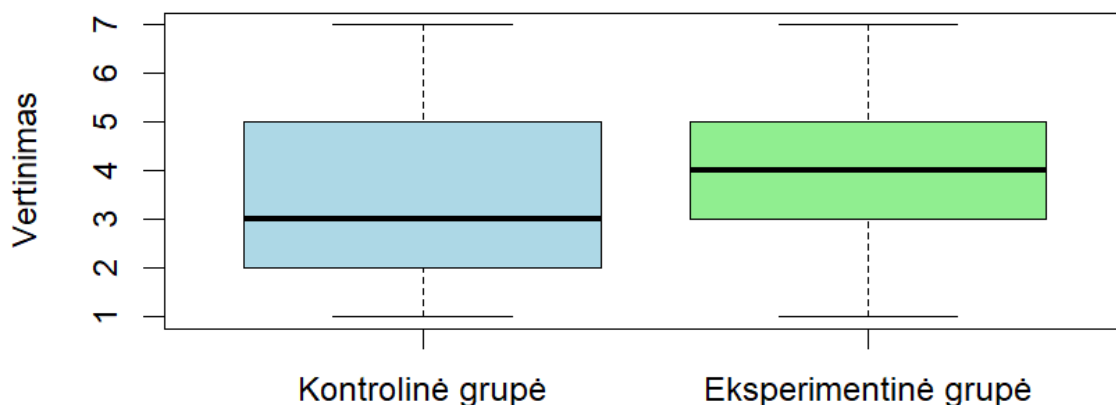
NT mokestis skiriamas pensijoms					
Kontrolinė	4,38	4	1,71	1	7
Eksperimentinė	3,47	3	1,60	1	7
Pasitikėjimo valdžios institucijomis indeksas					
Kontrolinė	2,92	3	1,21	1	7
Eksperimentinė	2,97	3	1,15	1	6

Lentelė Nr. 5. NT mokesčio palaikymo scenarijų ir pasitikėjimo institucijomis aprašomoji statistika pagal grupes (suderinti duomenys)

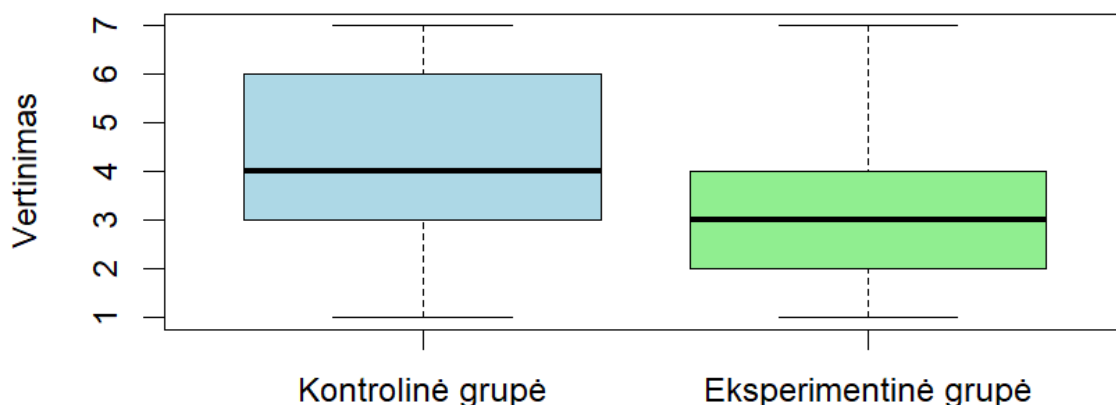
Suderinus duomenis, stačiakampės diagramos (žr. 11–13 grafikus) patvirtina selektyvų eksperimentinį poveikį. Pensijų scenarijuje stebimas didžiausias nuostatų atotrūkis: eksperimentinės grupės mediana (3 balai) nukrito žemiau kontrolinės (4 balai), o stačiakampis pasislinko skepticizmo link. Infrastruktūros atveju fiksuojamas priešingas poslinkis, eksperimentinės grupės mediana pakilo iki 4 balų, indikuodama didesnį pritarimą. Tuo tarpu krašto gynybos nuostatos išliko inertiškos: abiejų grupių medianos sutampa (3 balai), o pasiskirstymai beveik visiškai persidengia.

Grafikas Nr. 11. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant krašto gynybai (suderinti duomenys)

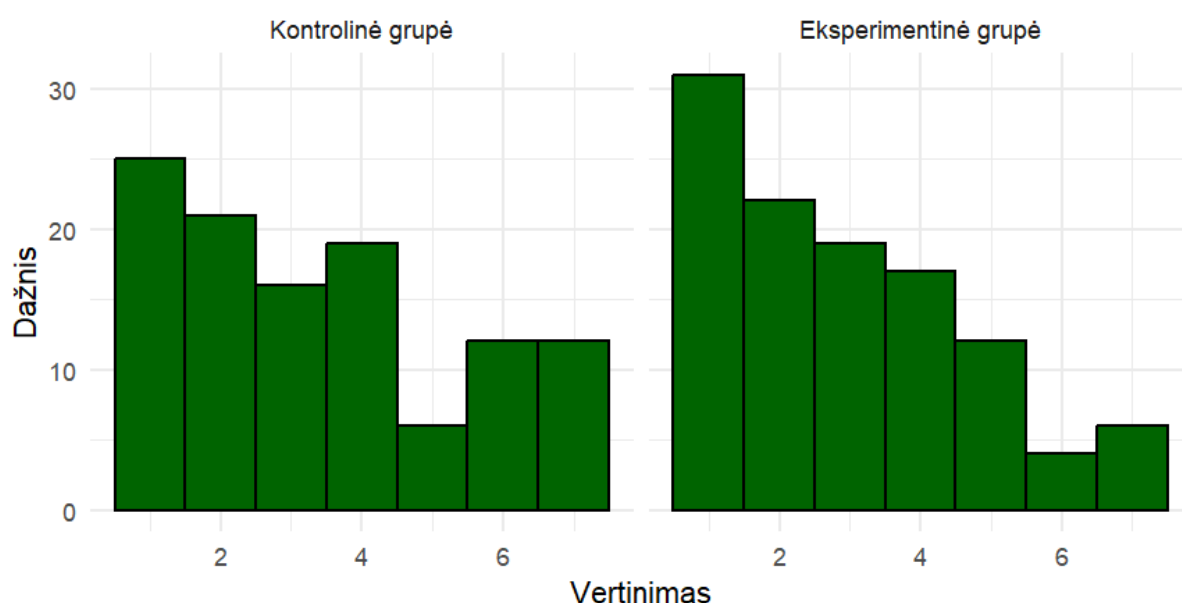

Grafikas Nr. 12. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant infrastruktūrai (suderinti duomenys)

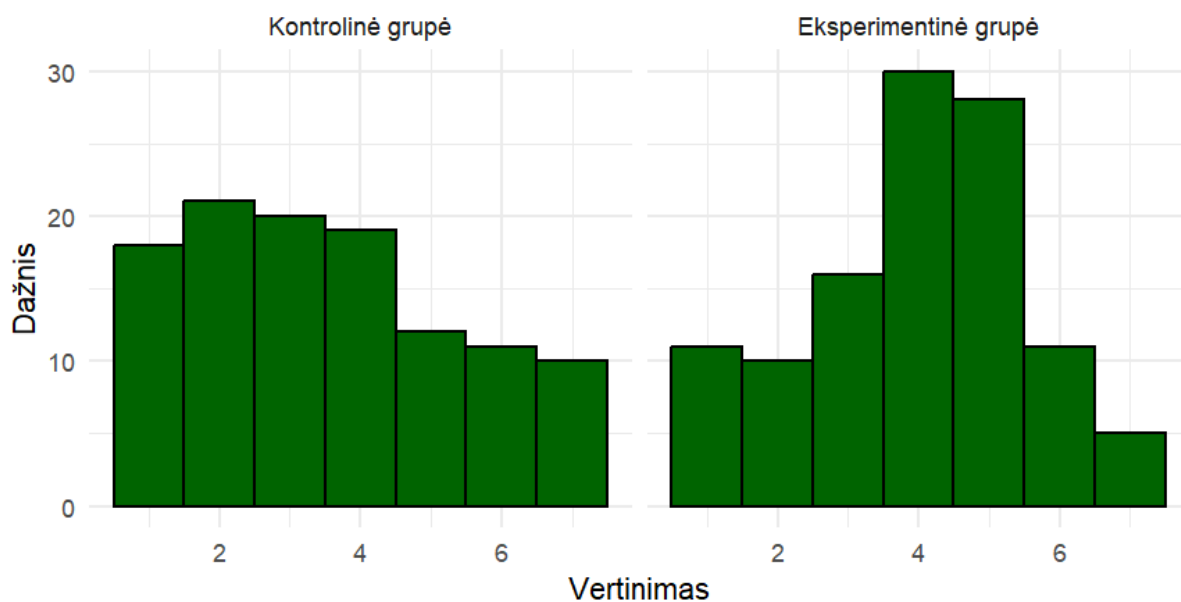

Grafikas Nr. 13. Pritarimo NT mokesčiui pasiskirstymas tyrimo grupėse, lėšas skiriant pensijoms (suderinti duomenys)

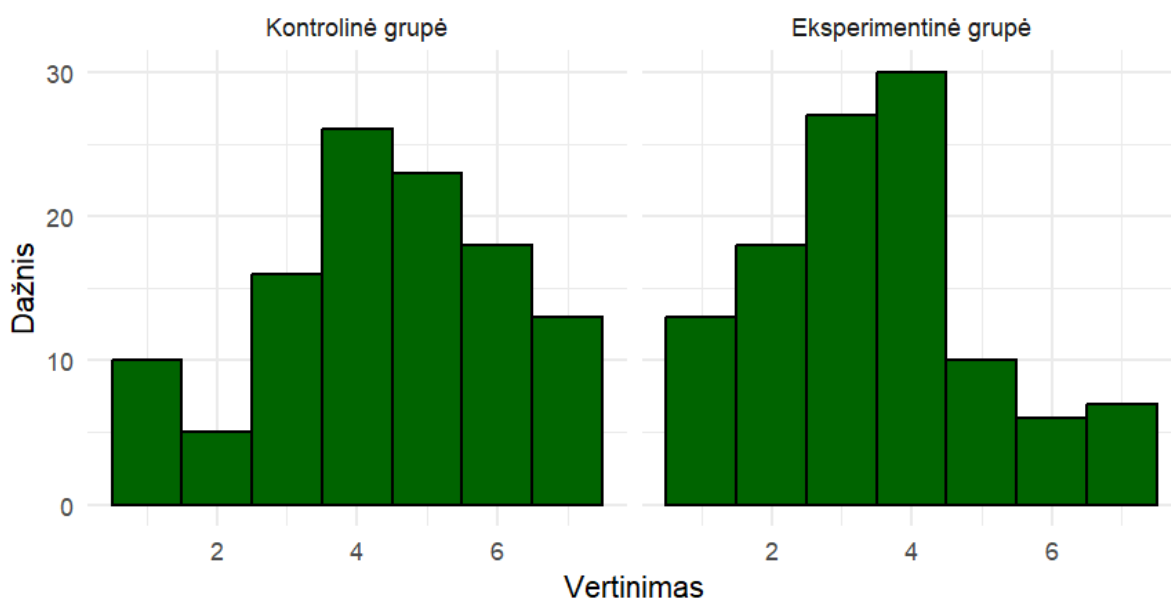
Histogramų analizė (žr. 14–16 grafikus) po duomenų suderinimo leidžia tiksliau identifikuoti specifinius nuostatų lūžio taškus. Infrastruktūros atveju eksperimentinėje grupėje išryškėja ryški dažnių koncentracija ties 4–5 balais (kontrolinėje grupėje pasiskirstymas išlieka fragmentiškesnis), o tai rodo, kad stimulus konsoliduoja nuosaikų pritarimą lokalioms investicijoms. Priešingai, pensijų scenarijuje stebima paramos erozija: eksperimentinėje grupėje svorio centras pasislenka į kairę, o dominuojanti reikšmė (4 balai) ir ženkliai išaugęs žemiausių įverčių (1–3 balų) dažnis patvirtina neigiamą turto poveikį socialiniam solidarumui. Krašto gynybos atveju nuostatos išlieka inertiškos, abiejose grupėse histogramų kontūrai beveik sutampa, dominuoja nepritarimo zona (1–2 balai).

Grafikas Nr. 14. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant krašto gynybai (suderinti duomenys)

Grafikas Nr. 15. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant infrastruktūrai (suderinti duomenys)

Grafikas Nr. 16. Pritarimo NT mokesčiui dažnių pasiskirstymas grupėse, lėšas skiriant pensijoms (suderinti duomenys)

Atlikta analizė suderintoje imtyje atskleidė, kad pašalinus demografinių kintamųjų įtaką, eksperimentinis poveikis kai kuriems scenarijams pakito. Pensijų atveju išliko itin aukštas ir stabilus statistinis reikšmingumas ($p = 0,0001433$), kurį patvirtino ir Wilcoxon testas ($p = 0,0002956$). Svarbu pažymėti, kad Cohen's d koeficientas šiuo atveju išaugo iki 0,55, kas indikuoja vidutinį efektą. Tai

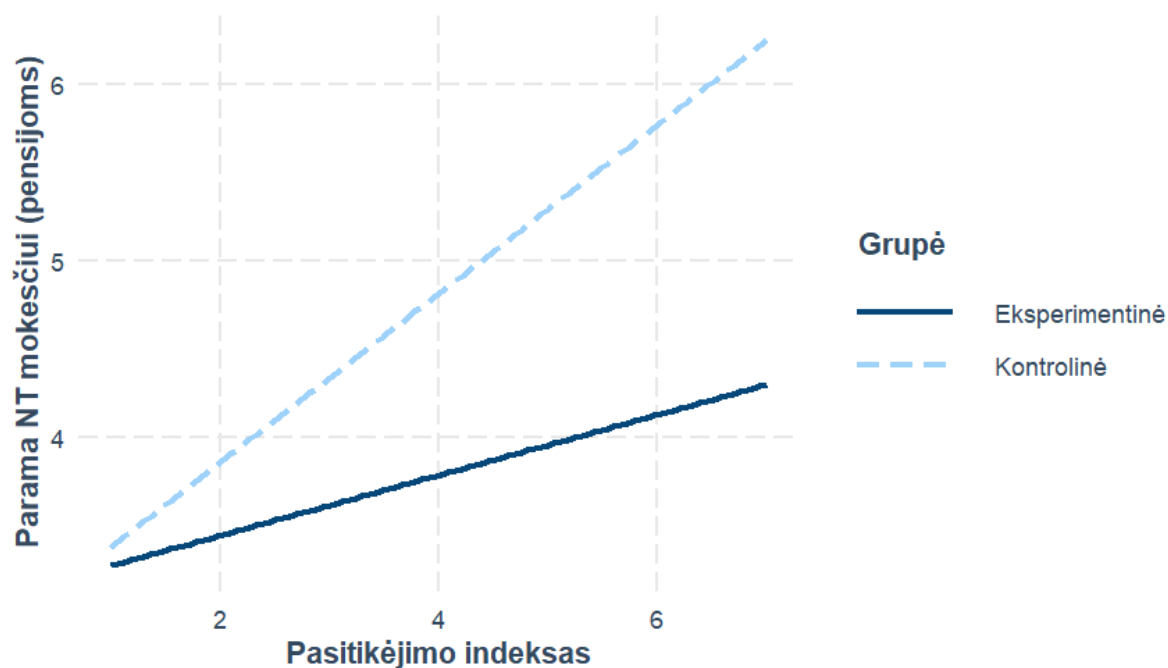
patvirtina, kad būsto vertės stimulus turi tvirtą ir reikšmingą neigiamą poveikį paramai NT mokesčiui, kai jis siejamas su perskirstymo politika. Priešingai nei visos imties analizėje, infrastruktūros atveju skirtumas tarp grupių suderintoje imtyje peržengė standartinę statistinio reikšmingumo ribą ($p = 0,07228$), o Wilcoxon testas parodė panašią tendenciją ($p = 0,08264$). Nors fiksuojamas mažas efekto dydis ($d = -0,25$), rezultatas nėra statistiškai reikšmingas. Analogiška situacija stebima ir krašto gynybos atveju: suporuoto t-testo ($p = 0,075$) ir Wilcoxon testo ($p = 0,086$) rezultatai rodo, kad statistiškai patikimų skirtumų tarp grupių nėra, o efekto dydis išlieka mažas ($d = 0,24$) (žr. 9 priedą).

Apibendrinant, suderintos imties rezultatai rodo, kad būsto vertės poveikis yra labiausiai izoliuotas ir funkciškai stipriausias būtent pensijų scenarijuje, kur efektas išaugo nuo mažo iki vidutinio, tuo tarpu kituose scenarijuose stimulo įtaka po duomenų suderinimo tapo statistiškai nepatikima.

Moderacijos analizė. Atlikta regresinė analizė su visos imties duomenimis parodė statistiškai reikšmingą sąveiką tarp nepriklausomo kintamojo (būsto vertės) ir pasitikėjimo institucijomis indekso ($p = 0,0248$), o tai patvirtina moderacijos efektą. Gautas neigiamas sąveikos koeficientas ($-0,3069$) rodo, kad mažėjant pasitikėjimui valstybe, vertingo turto savininkų pasipriešinimas NT mokesčio, skirto panaudojimo pensijoms didinti stiprėja. Vizualizacija (žr. 17 grafiką) atskleidžia kritinį sąveikos efektą: kontrolinėje grupėje egzistuoja stiprus tiesinis ryšys, pasitikėjimo institucijomis augimas tiesiogiai transformuojasi į paramą pensijų sistemos finansavimui NT mokesčio pagalba. Tuo tarpu eksperimentinėje grupėje ši priklausomybė yra ženkliai slopinama. Tai rodo, kad suvokiamas turto vertingumas veikia kaip pasitikėjimo poveikį neutralizuojantis veiksnys: net ir tie respondentai, kurie deklaruoja aukštą pasitikėjimą valstybe, išlieka skeptiški dėl NT mokesčio pensijoms. Tokia duomenų konfigūracija pagrindžia teiginį, kad asmeninis materialinis interesas posocialistiniame kontekste gali tapti svarbesniu nuostatų determinantu nei institucinis pasitikėjimas.

$$Y_{Q7} = \beta_0 + \beta_1 \cdot X_{grupe} + \beta_2 \cdot X_{pasitikejimas} + \beta_3 \cdot (X_{grupe} \cdot X_{pasitikejimas}) + \varepsilon$$

Formulė Nr. 1. Regresija naudojant visą imtį

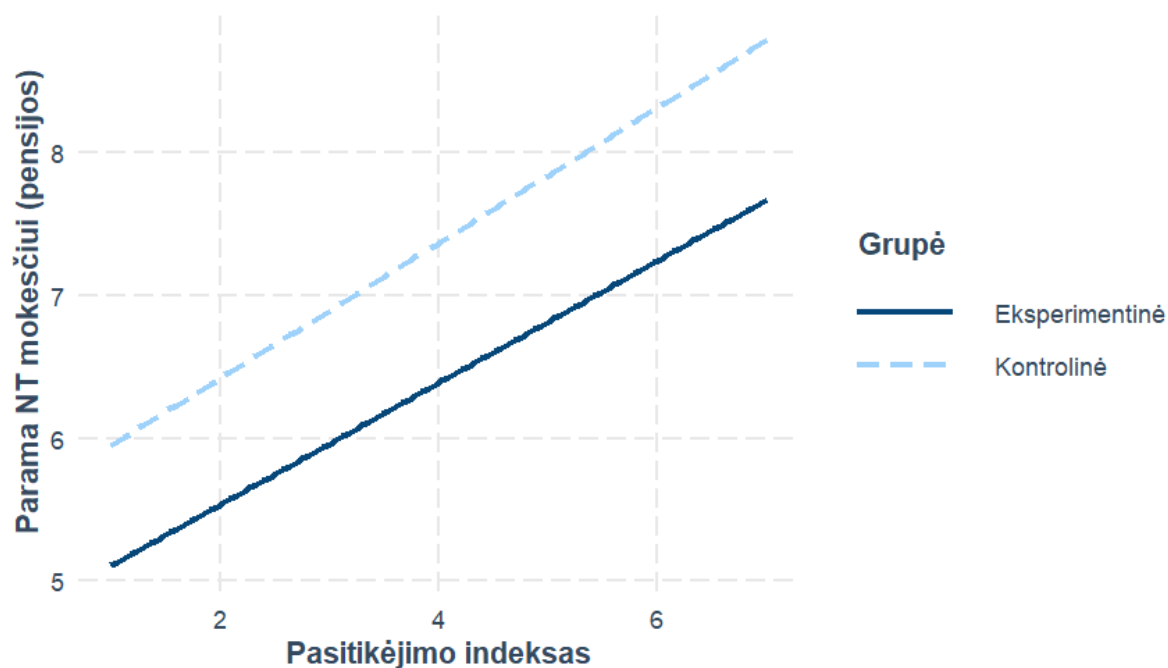

Grafikas Nr. 17. Ryšys tarp pasitikėjimo valdžia ir paramos NT mokesčiui kontrolinėje bei eksperimentinėje grupėse

Gautų rezultatų patikimumas papildomai tikrintas moderacijos analizę pritaikant suderintai imčiai. Į modelį įtraukus suformuotų porų (angl. *subclass*) kintamąjį, siekta įsitikinti, kad nustatytas ryšys išlieka stabilus net ir suvienodinus grupių struktūrą. Suderintoje imtyje atlikta regresinė analizė (žr. 18 grafiką) parodė, kad nors sąveikos efektas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,8591$), eksperimentinis poveikis išlieka stabilus. Pasitikėjimas institucijomis išlieka svarbiu paramos veiksnio ($p = 0,01169$), tačiau eksperimentinės grupės pritarimas mokesčiui visoje skalėje yra nuosekliai mažesnis nei kontrolinės. Tai patvirtina nustatytų ryšių tvirtumą: „brangaus būsto“ stimulus sukuria savarankišką neigiamą efektą, kurio krypties nepakeičia net ir aukštas institucinis pasitikėjimas (regresijos rezultatus žr. 10 priede).

$$Y_{Q7} = \beta_0 + \beta_1 \cdot X_{grupe} + \beta_2 \cdot X_{pasitikejimas} + \beta_3 \cdot (X_{grupe} \cdot X_{pasitikejimas}) + \sum \gamma_j \cdot Subclass_j + \varepsilon$$

Formulė Nr. 2. Regresija naudojant suderintus duomenis

Grafikas Nr. 18. Ryšys tarp pasitikėjimo valdžia ir paramos NT mokesčiui kontrolinėje bei eksperimentinėje grupėse (suderinti duomenys)

Apibendrinant NT mokesčio eksperimento rezultatus, tikrinant hipotezes H2–H5, daromos šios išvados. Eksperimentas atskleidė, kad būsto vertės poveikis yra selektyvus ir tiesiogiai priklauso nuo lėšų panaudojimo tikslo. Nors pirminė analizė rodė galimą paramą mokesčiui infrastruktūros scenarijuje (H2), po duomenų suderinimo procedūros šis ryšys prarado statistinį reikšmingumą. Tai indikuoja, kad pirminis teigiamas efektas buvo nestabilus ir greičiausiai nulemtas demografinio imties disbalanso, o ne grynojo eksperimentinio stimulo, todėl hipotezė **H2 yra atmetama**. Priešinga situacija nustatyta viešųjų pensijų scenarijuje (H3). Šis ryšys pasižymėjo išskirtiniu stabilumu: suderintoje imtyje neigiamas poveikis ne tik išliko reikšmingas, bet ir sustiprėjo. Tai leidžia vienareikšmiškai **patvirtinti hipotezę H3**: suvokiamas didesnis turto vertingumas posocialistiniame kontekste veikia kaip stiprus barjeras paramai redistribucinei politikai. Tuo tarpu krašto gynybos scenarijuje (H4) jokių statistiškai reikšmingų pokyčių neužfiksuota nei viename analizės etape, todėl **hipotezė H4 atmetama**. Moderacijos analizė (H5) parodė nevienareikšmius rezultatus. Nors visos imties modelis fiksavo reikšmingą sąveikos efektą, suderintoje imtyje ši sąveika tapo statistiškai nereikšminga. Tai reiškia, kad turimais duomenimis nepavyko patvirtinti, jog pasitikėjimas institucijomis iš esmės keistų (moderuočių) būsto vertės sukeltą poveikį. Nors pasitikėjimo indeksas pats savaime išlieka vienu svarbiausių paramos veiksmų, jis veikia nepriklausomai nuo eksperimentinio stimulo. Dėl šio ryšio nestabilumo ir statistinio patikimumo trūkumo po suderinimo procedūros, hipotezė **H5 atmetama**.

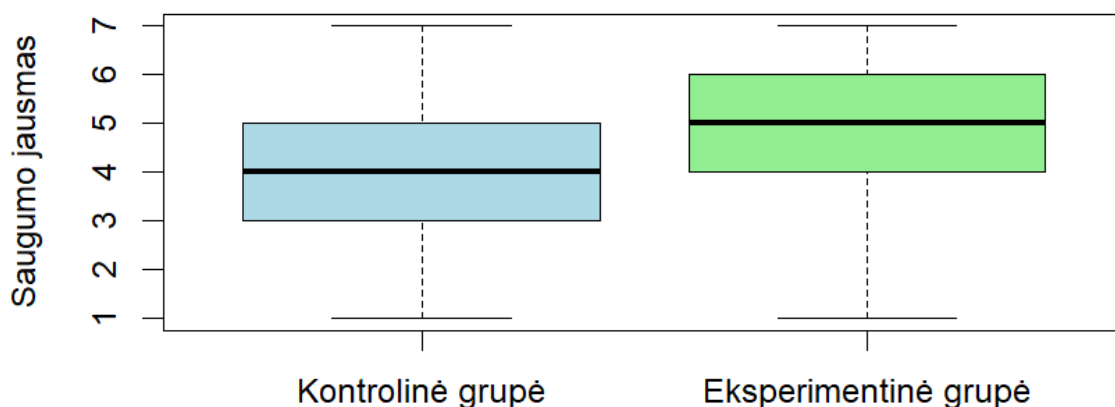
4.3. Subjektyvus finansinis saugumas (H6-H6.1. rezultatai)

Visos imties analizė. Pradinė aprašomoji analizė parodė, kad subjektyvus finansinio saugumo jausmas skiriasi tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių (žr. Lentelę Nr. 6). Eksperimentinės grupės vidurkis (4,79) yra ženkliai aukštesnis nei kontrolinės grupės (3,56), tai rodo stipresnį finansinio saugumo suvokimą tarp vertingo turto savininkų.

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
Kontrolinė	3,56	4	1,43	1	7
Eksperimentinė	4,79	5	1,41	1	7

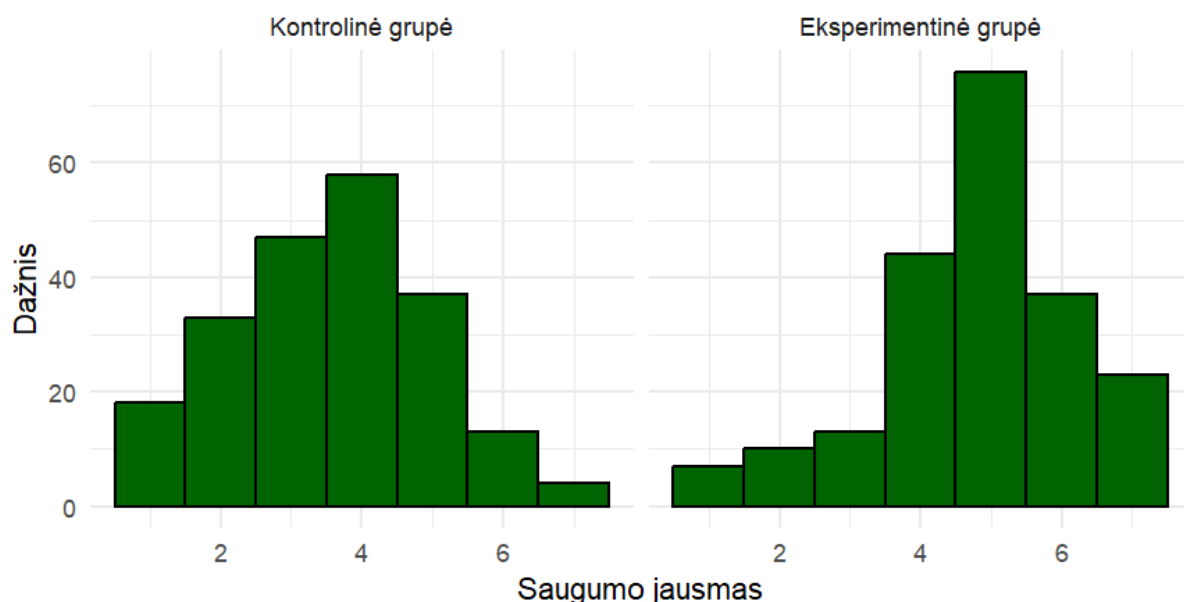
Lentelė Nr. 6. Saugumo jausmo įsivertinimo statistika pagal grupes

Stačiakampė diagrama (žr. 19 grafiką) vizualiai pagrindžia šį atotrūkį: eksperimentinės grupės mediana (5 balai) yra viena pakopa aukštesnė nei kontrolinės grupės (4 balai). Svarbu pastebėti, kad visas eksperimentinės grupės stačiakampis yra pasislinkęs link aukštesnių skalės reikšmių, tai rodo, kad didžioji dalis šios grupės narių save vertina kaip finansiškai saugesnius. Tuo tarpu kontrolinėje grupėje stebima didesnė atsakymų koncentracija skalės viduryje ir žemesnėse reikšmėse, kas patvirtina žemesnį subjektyvų finansinį stabilumą.

Grafikas Nr. 19. Subjektyvaus finansinio saugumo jausmo pasiskirstymas tyrimo grupėse

Histogramų analizė (žr. 20 grafiką) leidžia detalčiau identifikuoti eksperimentinio stimulo sukeltą poslinkį respondentų savivokoje. Kontrolinėje grupėje pasiskirstymas yra artimas normaliajam, kurio svorio centras telkiasi ties skalės viduriu (4 balai), tačiau išlieka svari žemesnių įverčių (2–3 balų) koncentracija. Tuo tarpu eksperimentinėje grupėje stebima ryški neigiama asimetrija: modalinė reikšmė pasislenka į 5 balų zoną, o ženkliai išaugę 5–7 balų dažniai rodo masinį respondentų perėjimą į aukšto finansinio saugumo jausmo kategoriją.

Grafikas Nr. 20. Subjektyvaus finansinio saugumo jausmo dažnių pasiskirstymas tyrimo grupėse

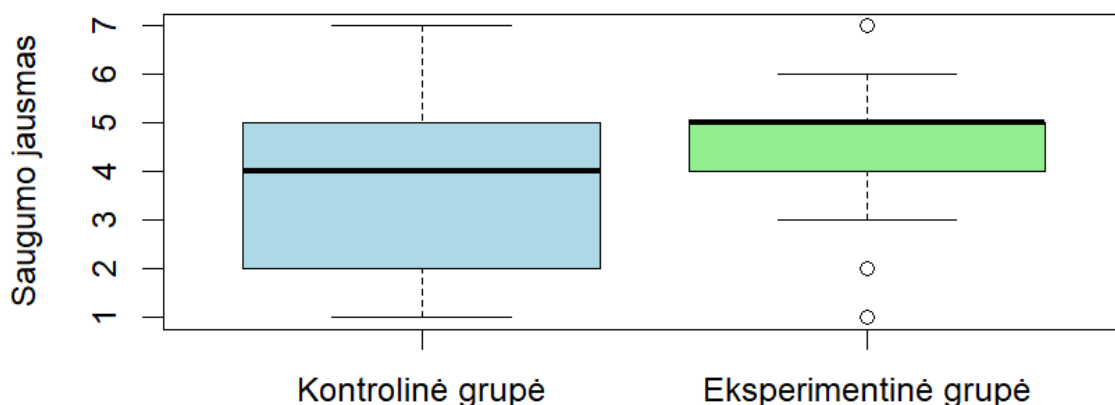
Welch t-testas patvirtino, kad skirtumas tarp grupių yra itin aukšto statistinio reikšmingumo ($p = 2,2 \cdot 10^{-16}$), o neparametrinis Wilcoxon testas patvirtino šio rezultato stabilumą ($p = 2,2 \cdot 10^{-16}$). Tai leidžia daryti tvirtą išvadą, kad informacijos apie vertingą būstą gavę respondentai pasižymi esmingai aukštesniu subjektyviu finansinio saugumo jausmu. Efekto dydžio analizė parodė didelį poveikį (Cohen's $d = -0,8617369$), o tai indikuoja, kad nustatytas skirtumas turi ne tik statistinę, bet ir didelę praktinę reikšmę.

Hipotezės tikrinimas su suderintais duomenimis. Suderintoje imtyje nustatytas skirtumas tarp grupių išliko, tačiau tapo silpnesnis (žr. lentelę Nr. 7). Eksperimentinės grupės vidurkis išliko aukštesnis, tačiau skirtumas sumažėjo, kas rodo, kad dalis pirminio efekto buvo susijusi su demografiniais skirtumais tarp grupių.

Grupė	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Minimumas	Maksimumas
Kontrolinė	3,61	4	1,48	1	7
Eksperimentinė	4,50	5	1,33	1	7

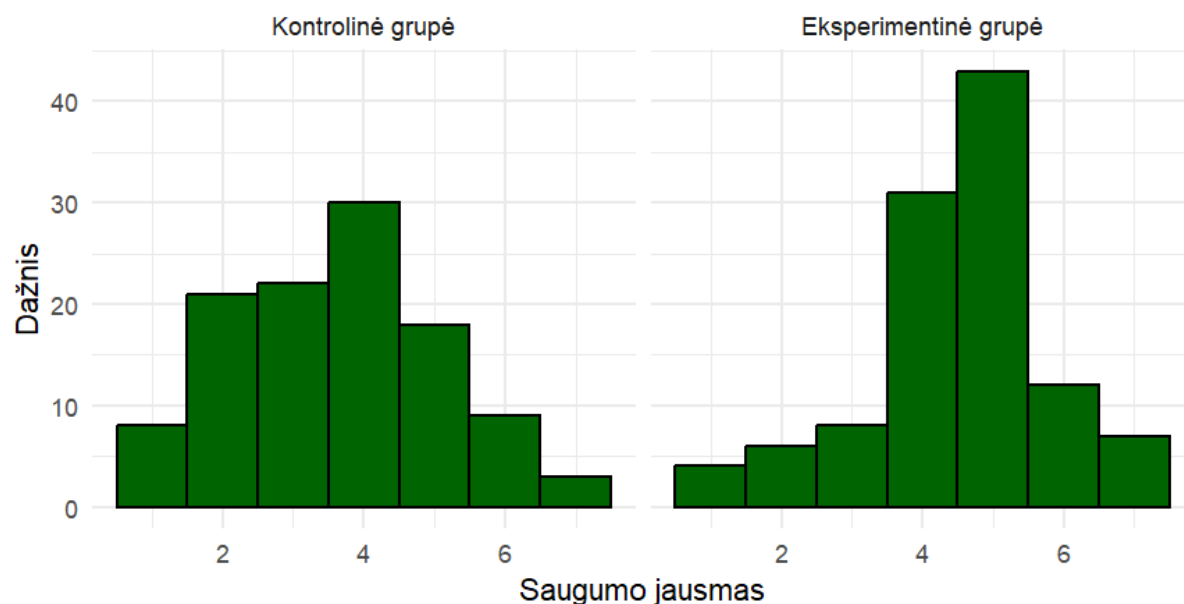
Lentelė Nr. 7. Saugumo jausmo įsivertinimo statistika pagal grupes (po duomenų sugrupavimo)

Stačiakampė diagrama (žr. 21 grafiką) rodo, kad po duomenų suderinimo skirtumas tarp grupių išlieka akivaizdus: eksperimentinės grupės mediana išlieka lygi 5 balams, o kontrolinės – 4 balams. Svarbu pažymėti, kad suderintoje imtyje eksperimentinės grupės stačiakampis yra gerokai siauresnis ir beveik visas (nuo 4 iki 5 balų) yra aukščiau kontrolinės grupės medianos. Tai rodo, kad sulyginus respondentus pagal demografinius rodiklius, vertingo būsto stimulus sukelia dar nuoseklesnę ir vieningesnę reakciją.

Grafikas Nr. 21. Subjektyvaus finansinio saugumo jausmo pasiskirstymas tyrimo grupėse (suderinti duomenys)

Histogramų analizė po duomenų suderinimo (žr. 22 grafiką) dar kartą patvirtina eksperimentinės manipuliacijos sėkmę ir nustatyto poveikio stabilumą. Kontrolinėje grupėje atsakymai pasiskirsto nuosaikiai per visą skalę, o modalinė reikšmė telkiasi ties skalės viduriu (4 balai). Tuo tarpu eksperimentinėje grupėje stebimas ryškus dažnių šuolis ties 5 balais. Ši aukšta duomenų koncentracija ties 4–5 balų zona indikuoja, kad pašalinus demografinį „triukšmą“, būsto vertės stimulus sukelia dar vieningesnę respondentų reakciją, sustiprindamas jų subjektyvų finansinio saugumo suvokimą.

Grafikas Nr. 22. Subjektyvaus finansinio saugumo jausmo dažnių pasiskirstymas tyrimo grupėse (suderinti duomenys)

Suporuotas t-testas patvirtino itin aukštą statistinį reikšmingumą ($p = 1,431 \cdot 10^{-5}$), o neparametrinis Wilcoxon testas papildomai pagrindė šių rezultatų stabilumą suderintoje imtyje ($p = 1,315 \cdot 10^{-5}$). Tai indikuoja, kad nustatytas subjektyvaus finansinio saugumo pokytis

yra atsparus imties struktūros pokyčiams ir tiesiogiai kyla iš eksperimentinės manipuliacijos. Apskaičiuotas Cohen's d koeficientas (0,63) rodo vidutinį eksperimentinį poveikį.

Moderacijos analizė (H6.1). Atlikta tiesinė regresija, kurioje testuota eksperimentinės grupės ir amžiaus grupių sąveika. Pirminė analizė su visos imties duomenimis parodė, kad amžius neturi statistiškai reikšmingos moderuojančios įtakos būsto vertės stimulo ir finansinio saugumo jausmo ryšiui. Nors amžiaus grupė „75+“ pasižymėjo savarankišku teigiamu poveikiu saugumo jausmui ($p = 0,0339$), visi sąveikos nariai išliko statistiškai nereikšmingi ($p > 0,05$). Tai indikuoja, kad eksperimentinis poveikis nėra priklausomas nuo respondento amžiaus, stimulus veikė panašia kryptimi visose amžiaus kategorijose.

$$Y_{Q10} = \beta_0 + \beta_1 Grupe + \sum_{k=2}^7 \beta_k Amzius_k + \sum_{k=2}^7 \beta_{interaction,k} (Grupe \cdot Amzius_k) + \varepsilon$$

Formulė Nr. 3. Regresija naudojant visą imtį

Gautų rezultatų stabilumui įvertinti moderacijos modelis buvo pakartotinai testuojamas su suderintais duomenimis, kontroliuojant porų efektą. Ši tvirtumo patikra galutinai patvirtino pirmines išvalgas: visi sąveikos tarp grupės ir amžiaus koeficientai išliko statistiškai nepatikimi. Nors suderintoje imtyje bendras modelio paaiškinamumas padidėjo ($R^2 = 0,55$), sąveikos efektų nėra (rezultatai 11 priede).

$$Y_{Q10} = \beta_0 + \beta_1 Grupe + \sum_{k=2}^i \beta_k Amzius_k + \sum_{k=2}^i \beta_{interaction,k} (Grupe \cdot Amzius_k) + \sum_{j=1}^{111} \gamma_j Subclass_j + \varepsilon$$

Formulė Nr. 4. Regresija naudojant suderintus duomenis

Remiantis kompleksine statistine analize, hipotezė H6 yra patvirtinama. Tiek visos imties, tiek suderintų duomenų rezultatai vienareikšmiškai rodo, kad informacijos apie aukštą būsto vertę gavę respondentai pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniu subjektyviu finansinio saugumo jausmu. Nors po duomenų suderinimo procedūros efekto dydis sumažėjo, jis išliko vidutinio stiprumo ir išlaikė itin aukštą statistinį patikimumą. Tai įrodo, kad nekilnojamasis turtas posocialistinėje visuomenėje veikia kaip pamatinis finansinio užtikrintumo garantas, o jo vertės suvokimas tiesiogiai transformuojasi į stipresnį saugumo jausmą žvelgiant į ateitį. Priešingai, **hipotezė H6.1 yra atmetama.** Nors teorinė prielaida numatė, kad vyresnio amžiaus asmenims būsto vertė turėtų būti kritiškesnis saugumo veiksnys dėl galutinai realizuoto gyvenimo ciklo stabilumo, regresinė analizė neparodė statistiškai reikšmingos sąveikos tarp tyrimo grupės ir respondento amžiaus. Tvirtumo patikra su suderintais duomenimis tik patvirtino šią išvalgą, būsto vertės stimulus saugumo jausmą

sustiprino panašiu mastu visose amžiaus grupėse. Tai leidžia daryti išvadą, kad būsto nuosavybės kaip „saugumo pagalvės“ efektas yra universalus ir nepriklauso nuo respondento amžiaus ar pozicijos darbo rinkoje.

Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir išvados gerovės politikos kontekste

Atliktas tyrimas atskleidė giluminį ryšį tarp nekilnojamojo turto vertės suvokimo ir Lietuvos gyventojų socialinių-politinių nuostatų. Eksperimentinės apklausos duomenys, papildyti suderintų grupių analize, leidžia daryti esmines išvadas apie turtu grįstos gerovės modelio įsitvirtinimą Lietuvoje. Atliktas tyrimas vienareikšmiškai patvirtina Jimo Kemeny didžiųjų mainų hipotezę individualiame lygmenyje: nustatytas 1,03 balo nuostatų atotrūkis tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių (atitinkamai 5,11 ir 4,08) rodo, kad Lietuvoje nekilnojamojo turto vertė veikia kaip galingas psichologinis ir ekonominis mechanizmas, keičiantis piliečių santykį su valstybės atsakomybe. Teoriniu požiūriu tai indikuoja turtu grįstos gerovės modelio įsigalėjimą, kur būstas tampa nebe tik vartojimo gėrybe, bet solidarumo išstūmėju. Šis procesas geriausiai matomas per užfiksuotą fiskalinį selektyvumą: vertingo turto savininkai nėra nusiteikę prieš valstybę apskritai, tačiau jie griežtai skiria investiciją nuo persikirstymo. Nors pirminė analizė rodė galimą palankumą NT mokesčio lėšų panaudojimui infrastruktūros gerinimui, po duomenų suderinimo šis ryšys tapo nestabilus, tuo tarpu pasipriešinimas NT mokesčio lėšų naudojimui pensijoms išliko itin stiprus. Tai liudija apie klasikinių išstūmimo efektą, didėjantis asmeninis saugumas per turtą tiesiogiai mažina stimulą prisidėti prie kolektyvinio socialinio draudimo tinklų. Kadangi krašto gynybos scenarijus liko nepaveiktas eksperimentinio stimulo, galima daryti teorinę išvadą, kad būsto vertė politines nuostatas Lietuvoje koreguoja tik tada, kai atsiranda tiesioginė konkurencija tarp privataus turto išsaugojimo ir viešojo socialinio solidarumo.

Gilesnė rezultatų analizė atskleidžia, kad Lietuvoje būstas atlieka saugumo funkciją, kuri yra glaudžiai susijusi su ontologinio saugumo paieškomis neapibrėžtoje socioekonominėje aplinkoje. Kaip parodė būsto fondo analizė, nykstamai mažas socialinio būsto sektorius paverčia nuosavybę ne laisvu pasirinkimu, o struktūrine prievole, todėl būsto vertės poveikis finansinio saugumo jausmui yra esminis. Paradoksalu, bet amžius nemoduoja ryšio tarp turto ir saugumo, o tai rodo, jog Lietuvoje nepasitikėjimas viešąja gerovės sistema yra tapęs universaliu: net ir jauniausios kartos būstą traktuoja kaip pamatiniu stabilumo garantu. Be to, tyrimas atskleidė specifinį hipotetinio mobilumo efektą: net įsivaizduojamas turtinis statusas suaktyvina finansinį racionalumą, o tai indikuoja vyraujančią aspiracinį mentalitetą. Piliečiai linkę perimti „turingųjų“ politines nuostatas vos tik jiems suteikiamas scenarijus apie aukštą turto vertę, o tai patvirtina, kad finansializacijos procesai Lietuvoje pasiekė kognityvinį lygmenį. Galiausiai, faktas, kad net aukštas pasitikėjimas valdžia nepajėgia atsverti turto sukulto skepticizmo, leidžia konstatuoti, jog asmeninis materialinis interesas

posocialistiniame kontekste tampa svarbesniu nuostatų determinantu nei institucinis lojalumas, o būstas sėkmingai perima privataus pensijų fondo vaidmenį, formuodamas gynybinę savininkų poziciją gerovės valstybės atžvilgiu.

Gauti rezultatai leidžia suformuluoti tris esmines išvalgas Lietuvos viešajai politikai:

1. Būstas kaip konkuruojanti socialinės apsaugos sistema. Tyrimas patvirtino, kad Lietuvoje nekilnojamasis turtas funkcionuoja ne tik kaip gyvenamoji erdvė, bet kaip reali alternatyva valstybinei pensijų sistemai. Tai sukuria esminį iššūkį viešajai politikai: didėjanti būsto rinkos vertė veikia kaip gerovės valstybės erozijos veiksnys. Kuo vertingesnis tampa gyventojų valdomas turtas, tuo stipriau jis išstumia poreikį kolektyviniam saugumui. Politiniu požiūriu tai reiškia, kad bet koks bandymas stiprinti ar plėsti valstybinę pensijų sistemą (pvz., didinant įmokas) ateityje susidurs su vis didesniu savininkų visuomenės pasipriešinimu, nes piliečiai savo senatvės saugumą jau yra delegavę privačiam turtui.
2. Materialinio intereso primatas prieš institucinį pasitikėjimą. Viena svarbiausių tyrimo pamokų, pasitikėjimas valstybe nėra „panacėja“, galinti užtikrinti paramą mokesčiams. H5 hipotezės atmetimas parodė, kad net ir aukštas pasitikėjimas valdžios institucijomis nepajėgia neutralizuoti neigiamo poveikio, kurį sukelia suvokiamas turtinis interesas. Valstybė negali tikėtis, kad vien didindama skaidrumą ar gerindama komunikaciją ji lengvai legitimuos turto apmokestinimą. Rezultatai indikuoja, kad nekilnojamojo turto savininkų politinis racionalumas yra „atsparus“ pasitikėjimo faktoriui, jų gynybinė pozicija kyla iš fundamentalios baimės dėl turto nuvertėjimo, kurios institucinis pasitikėjimas negali atsverti.
3. Fiskalinio selektyvumo išnaudojimas reformų legitimacijai. Tyrimas atskleidė, kad Lietuvos gyventojų pasipriešinimas NT mokesčiui nėra aklas ar totalus, jis yra selektyvus. Nors parama mokesčiui redistribuciniais tikslais (pensijoms) yra minimali, polinkis pritarti mokesčiui infrastruktūros gerinimui yra pastebimai didesnis (nors ir statistiškai nestabilus sulyginus grupes). Tai sufleruoja strateginę kryptį reformų planuotojams: norint politiškai įteisinti nekilnojamojo turto apmokestinimą posocialistinėje aplinkoje, mokesčio pajamos turėtų būti griežtai „įrėminamos“ kaip tiesioginė investicija į savininko gyvenamąją aplinką, o ne kaip anoniminis lėšų perskirstymas. Perėjimas nuo universalios gerovės logikos prie lokalaus „investicinio“ modelio gali būti vienintelis kelias mažinti socialinę įtampą dėl turto apmokestinimo.

Darbo apribojimai. Vertinant rezultatus, būtina atsižvelgti į keletą tyrimo ribotumų. Pirma, dėl internetinės apklausos specifikos imtis gali būti pasislinkusi link skaitmeniškai raštingesnių ir socialiai aktyvesnių gyventojų, todėl paramos rodikliai gali neatspindėti visų socialinių sluoksnių

nuostatų. Antra, eksperimentinis stimulus buvo hipotetinio pobūdžio, tad respondentų reakcija į realų turto vertės pokytį ar rinkos nuosmukį galėtų skirtis dėl patiriamų tiesioginių finansinių pasekmių. Trečia, santykinai nedidelis galutinis respondentų skaičius po duomenų suderinimo procedūros apribojo galimybes atlikti detalesnę sąveikų analizę tarp itin smulkių socialinių pogrupių.

Literatūros sąrašas

1. Aalbers, Manuel. *The Financialization of Housing: A Political Economy Approach*, (London: Routledge, 2016);
2. Aidukaite, Jolanta. „The welfare system of Lithuania“, kn./in *The Handbook of European Welfare Systems*, ed. Sonja Blum, Johanna Kuhlmann, Klaus Schubert, (Londonas: Routledge, 2009), 294-309;
3. Ansell, Ben „The political economy of ownership: Housing markets and the welfare state“, *American political science review* 108, No. 2 (2014): 383-402;
4. Atzmüller, Christiane ir Peter M. Steiner. „Experimental vignette studies in survey research.“, *Methodology* (2010);
5. Austin, Peter C. „An introduction to propensity score methods for reducing the effects of confounding in observational studies.“ *Multivariate behavioral research* 46, No. 3 (2011): 399-424;
6. Bamba, Clare. „Going beyond The three worlds of welfare capitalism: regime theory and public health research.“ *Journal of epidemiology and community health* 61, No. 12 (2007): 1098-1102;
7. Better finance. „Will you afford to retire? The Real Return of Long-term and Pension Savings“, betterfinance.eu, žiūrėta 2025 birželio 15 d., https://betterfinance.eu/wp-content/uploads/PSR23_Lithuania.pdf?utm=;
8. Blomqvist, Paula ir Joakim Palme, „Universalism in welfare policy: The Swedish case beyond 1990.“ *Social Inclusion* 8, No. 1 (2020);
9. BNS. „OECD urges Lithuania to expand real estate, wealth taxes“, LRT.lt, paskelbta 2025 m. kovo 28 d., https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2523949/oecd-urges-lithuania-to-expand-real-estate-wealth-taxes?srsId=AfmBOoqFdENa5o-theY_VuBLassgO8FZKwYRPhrbYdqThhpyxfKtwyNS;
10. Börsch-Supan, Axel H., Michela Coppola ir Anette Reil-Held, „Riester pensions in Germany: design, dynamics, targetting success and crowding-in.“ *National Bureau of Economic Research*, No. w18014 (2012);
11. Bower, Keith M. „When to use Fisher’s exact test.“ *American Society for Quality, Six Sigma Forum Magazine* 2, No. 4;

12. Budzinauskas, Vytautas. „Despite positive changes, social problems persist in Lithuania – EU Commission“, LRT.lt, paskelbta 2020 m. vasario 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1146277/despite-positive-changes-social-problems-persist-in-lithuania-eu-commission>;
13. Castles, Francis G. „The really big trade-off: Home ownership and the welfare state in the new world and the old,“ *Acta politica* 33, No.1 (1998): 5-19;
14. Čepaitienė, Auksuolė. „Valstietiškoji kultūra, visuomenė ir laikas: besikeičiantis Lietuvos kaimas XX amžiuje“ *Kaimo Raidos Kryptys Žinių Visuomenėje* 1, No. 3 (2012), 44-54;
15. Doling, John ir Richard Ronald, „Home ownership and asset-based welfare.“ *Journal of housing and the built environment* 25, No. 2 (2010), 165–173, 227–241
16. Doling, John ir Richard Ronald, „Property-based welfare and European homeowners: how would housing perform as a pension?“ *Journal of housing and the Built environment* 25, No .2 (2010): 227-241;
17. Druckman, James N., et. al. *Cambridge handbook of experimental political science*. (Cambridge: Cambridge University Press: 2011);
18. EAPN Lithuania. „Toward a Systemic Approach to Social Protection. Poverty Watch 2024.“ EUON.eu, žiūrėta 2026 m. balandžio 1 d., https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2024/10/eapn-LT-EN_Poverty-Watch-6030.pdf;
19. ELTA. „Skurdo rizikos lygis Lietuvoje pernai sumažėjo“, delfi.lt, žiūrėta 2025 m. birželio 11 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslo-pulsas/skurdo-rizikos-lygis-lietuvoje-pernai-sumazejo-96407323>;
20. Eurostat, „Housing in Europe – 2023 edition“, ec.europa.eu, žiūrėta 2025 m. gegužės 23 d., <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/housing-2023#housing-cost>;
21. Eurostat. „General government total expenditure on social protection, 2023, % of GDP“, ec.europa.eu, žiūrėta 2025 m. birželio 11 d., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:General_government_total_expenditure_on_social_protection,_2023,_%25_of_GDP.png;
22. Feldstein, Martin. „Social security, induced retirement, and aggregate capital accumulation.“ *Journal of political economy* 82.5 (1974): 905-926;
23. Fenger, Menno. „Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology.“ *Contemporary issues and ideas in social sciences* (2007): 1-30;
24. Frey, Bruno S. ir Reto Jegen „Motivation crowding theory.“ *Journal of economic surveys* 15, No. 5 (2001): 589-611;
25. Frey, Bruno S. *Not just for the money*. (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1997);

26. Giedraitytė, Lukrecija. „Antradienį Vilniuje – antrasis mitingas prieš NT mokestį ir kitus mokestinius pakeitimus“, delfi.lt, paskelbta 2025 m. birželio 10 d., <https://www.delfi.lt/verslas/naujienos/antradieni-vilniuje-antrasis-mitingas-pries-nt-mokesti-ir-kitus-mokestinius-pakeitimus-120116796>;
27. Gøsta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. (Cambridge: Polity Press, 1990)
28. Hacker, Jacob S. *The great risk shift: The assault on American jobs, families, health care, and retirement and how you can fight back*. (Oxford: Oxford University Press, 2006);
29. Haslberger, Matthias, Mads Andreas Elkjær, ir Ben Ansell, „Homeownership and political efficacy: how housing wealth shapes whether people feel heard.“ *West European Politics* (2026): 1-23;
30. Hernán, Miguel A., Sonia Hernández-Díaz ir James M. Robins. „A structural approach to selection bias.“ *Epidemiology* 15, No.5 (2004): 615-625;
31. Ilkevičiūtė, Justina ir Irma Janauskaitė. „Sysas nesureikšmina, jog pensijų pinigai išleidžiami pirkiniams: žmonės nepirko kokakolos“, LRT.lt, paskelbta 2026 m. balandžio 15 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2899390/sysas-nesureiksmima-jog-pensiju-pinigai-isleidziami-pirkiniams-zmones-nepirko-kokakolos>;
32. Janauskaitė, Irma. „Antroji pensijų pakopa – triskart reformuota privataus kaupimo sistema“, LRT.lt, paskelbta 2026 m. balandžio 14 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2897329/antroji-pensiju-pakopa-triskart-reformuota-privataus-kaupimo-sistema>;
33. Johnston, Alison ir Paulette Kurzer, „Bricks in the wall: the politics of housing in Europe“, *West European Politics* 43, No. 2 (2020): 275-296;
34. Kalton, Graham, ir Ismael Flores-Cervantes. „Weighting methods.“ *Journal of official statistics* 19, No. 2 (2003): 81-97;
35. Kemeny, Jim. „The really big trade-off” between home ownership and welfare: Castles' evaluation of the 1980 thesis, and a reformulation 25 years on.“ *Housing, Theory and society* 22 No. 2 (2005): 59-75;
36. KOG rinkodaros ir komunikacijos mokslų institutas. „Nepasitikėjimo karta: jauni žmonės trauksis iš II pakopos pensijų fondų, nes netiki politikais“, 15min.lt, publikuota 2025 m. spalio 22 d., https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/nepasitikejimo-karta-jauni-zmones-trauksis-is-ii-pakopos-pensiju-fondu-nes-netiki-politikais-662-2549072?utm_medium=copied;
37. Kogler, Christoph, et al. „Perceptions of trust and power are associated with tax compliance: A cross-cultural study.“ *Economic and Political Studies* 11, No. 3 (2023): 365-381;

38. Kuhlmann, Johanna. „What is a welfare state?“, *Routledge handbook of the welfare state*. (Londonas: Routledge, 2018);
39. Kupetytė, Rūta. „How Soviet utopia of free housing failed Lithuania“, lrt.lt, paskelbta 2023 m. rugsėjo 30 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2086930/how-soviet-utopia-of-free-housing-failed-lithuania>;
40. Lakačauskaitė-Kaminskienė, Regina. „Palyginti (ne) palyginamą: tarpukario ir sovietmečio būsto modernizavimo kampanijos Lietuvoje, jų vertybiniai orientyrai ir idėjų sklaida.“ *Lietuvos istorijos studijos* No. 40 (2017), 74-92;
41. Lietuvos bankas, „Lietuvos bankas: NT mokestis turi mažinti turtinę nelygybę, skatinti savivaldybių savarankiškumą ir stiprinti finansinį stabilumą“, lb.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-bankas-nt-mokestis-turi-mazinti-turtine-nelygybe-skatinti-savivaldybiu-savarankiskuma-ir-stiprinti-finansini-stabiluma>;
42. Lietuvos bankas. „Lietuvos banko apžvalga: II pensijų pakopos raida, iššūkiai ir pasiūlymai, kaip ją tobulinti“, lb.lt, paskelbta 2025 m. sausio 7 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-apzvalga-ii-pensiju-pakopos-raida-issukiai-ir-pasiulymai-kaip-ja-tobulinti>;
43. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, „2024 metų valstybės biudžeto pajamų apžvalga“, finmin.lrv.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d., https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1756466549/25475/2024%20metu%20biudzeto%20pajamu%20apzvalga_fonas.pdf;
44. Lietuvos Respublikos Seimas. „Lietuvos demografinė situacija 1990–2025 m.: gimstamumo, mirtingumo ir migracijos tendencijos“, lrs.lt, paskelbta 2025 m. birželio 30 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=111021, 15-20;
45. Lietuvos Respublikos socialinė darbo ir apsaugos ministerija. „Pensijų kaupimo sistema iki 2025-12-31“, socmin.lvt.lt, paskelbta 2025 m. gruodžio 30 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/pensiju-kaupimo-sistema/>;
46. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „M. Navickienė: augančios pensijos, anksčiau nei planuota, prognozuojama pasieks pusę dirbančiųjų vidutinės algos“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/m-navickiene-augancios-pensijos-anksciau-nei-planuota-prognozuojama-pasieks-puse-dirbanciuju-vidutines-algos/>;
47. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. „Pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos.“ socmin.lrv.lt, atnaujinta 2025 m. sausio 2 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/valstybines-pensijos/pirmojo-ir-antrojo-laipsniu-pensijos/>;

48. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. „Socialinio draudimo Sistema“, socmin.lrv.lt, atnaujinta 2024 m. vasario 2 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema/>;
49. LRT RADIO ir LRT.lt. „Lithuania’s new real estate tax will bring less revenue than old levy, central bank says“, LRT.lt, paskelbta 2025 m. birželio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2598427/lithuania-s-new-real-estate-tax-will-bring-less-revenue-than-old-levy-central-bank-says?srsId=AfmBOoqyi7NjNRe3HOQstVJiWCJU2XszGMi3Ye2nHnvTeqpr0aNWaJdQ;>
50. Luminor. „2026 m. didėja valstybės įmoka į II pakopą: kiek papildomai gaus kaupiantieji?“, luminor.lt, paskelbta 2026 m. sausio 14 d., <https://www.luminor.lt/lt/naujienos/2026-m-dideja-valstybes-imoka-i-ii-pakopa-kiek-papildomai-gaus-kaupiantieji#:~:text=EUR%20per%20mėnesį%20prieš%20mokesčius,%20jo%20įmoka,kiek vieną%20mėnesį%20papildomai%20perves%20dar%2033,49%20EUR;>
51. Luminor, „Kas yra GPM lengvata kaupiantiems trečioje pakopoje ir kada lėšas atgaus gyventojai“, luminor.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 14 d., <https://www.luminor.lt/lt/naujienos/kas-yra-gpm-lengvata-kaupiantiems-III-pakopoje-ir-kada-lesas-atgaus-gyventojai;>
52. Mandič, Srna. „The changing role of housing assets in post-socialist countries“ *Journal of housing and the built environment* 25 No. 2 (2010): 213-226;
53. Max Besbris, John N. Robinson ir Hillary Angelo. „A sociology of real estate: Polanyi, Du Bois, and the relational study of commodified land in a climate-changed future.“ *Annual Review of Sociology* No. 50, 2024 (2024), 667-668;
54. McHugh, Mary L. „The chi-square test of independence.“ *Biochemia medica* 23, No.2 (2013): 143-149;
55. Mečkovskis, Jaroslavas „Valstybės kontrolė: ar „Sodros“ rezervas atlaikys neišvengiamus Lietuvos demografijos pokyčius?“ 15min.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/valstybes-kontrole-ar-sodros-rezervas-atlaikys-neisvengiamus-lietuvos-demografijos-pokycius-662-2634268>
56. Mindaugas Samkus, Outlook laiškas Registrų centro atstovui žiniasklaidai, 2026 m. sausio 12 d.;
57. OECD, „OECD Affordable Housing Database“, oecd.org, žiūrėta 2026 m. sausio 15 d., <https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-affordable-housing-database.html;>
58. OECD. „Pensions at a Glance 2023. OECD and G20 Indicators“, oecd.org., paskelbta 2023 m. gruodžio 13 d., https://www.oecd.org/en/publications/pensions-at-a-glance-2023_678055dd-en.html;

59. OECD. „Pensions at a Glance 2025. OECD and G20 Indicators“, oecd.org, paskelbta 2025 m. lapkričio 27 d., https://www.oecd.org/en/publications/pensions-at-a-glance-2025_e40274c1-en/full-report/net-pension-replacement-rates_a7a9e376.html;
60. Oficialiosios statistikos portalas, „Būstų skaičius metų pabaigoje“, ops.stat.gov.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d., <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=4f235535-973e-4fb3-8742-e99fd7e86f22#/>;
61. Oficialiosios statistikos portalas, „Duomenų bazės naujienos“, osp.stat.gov.lt, žiūrėta 2025 m. gruodžio 8 d., <https://osp.stat.gov.lt/duomenu-bazes-naujienos>;
62. Palier, Bruno. *A long goodbye to Bismarck?: the politics of welfare reform in continental Europe*. (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010);
63. Poderys et al., Dovydas. „Būsto įperkamumo tyrimas“, lb.lt, žiūrėta 2025 m. gegužės 23 d., https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/46802_ab7b2fff4b5112d245da73c470160dca.pdf;
64. Rea, Louis M. ir Richard A. Parker. *Designing and conducting survey research: A comprehensive guide*. (Hoboken : John Wiley & Sons, 2014);
65. Respublika. „Privačių pensinių fondų fiasko“, respublika.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos-lietuvos-zinios/privaciu-pensiju-fondu-fiasko/#:~:text=Asociatyvi%20pixabay>;
66. Segalovičius, Andrius. „Lietuvos didžiųjų miestų gyventojų požiūrio į būstą vartotojiškumo raida“, *Filosofija. Sociologija* No. 4 (2016): 342-352;
67. Sejavičius, Valdas. „Valstybės paskata kaupiantiems II pakopoje: kiek pinigų papildomai ji gali uždirbti pensijai?“ blog.swedbank.lt, paskelbta 2026 m. kovo 12 d., <https://blog.swedbank.lt/ekspertiniai-komentarai-pensija/valstybes-paskata-kaupiantiems-ii-pakopoje-kiek-pinigu-papildomai-ji-gali-uzdirbti-pensijai#:~:text=Praėjusiais%20metais%20valstybės%20paskata%20kaupiantiems%20II%20pensijų,per%20mėnesį,%20šiais%20metais%20–%2033,49%20eurus>;
68. SODRA, „Pensijų kaupimo sistema nuo 2026-01-01“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/pensiju-kaupimo-sistema-nuo-2026-01-01/>
69. SODRA, „Socialinio draudimo senatvės pensijos“, socmin.lrv.lt, žiūrėta 2026 gegužės 11 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-ismokos/socialinio-draudimo-pensijos/socialinio-draudimo-senatves-pensijos/>
70. SODRA. „Įmokų tarifai, taikomi savarankiškai dirbantiems asmenims“, sodra.lt, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., <https://sodra.lt/imoku-tarifai/imoku-tarifai-taikomi-savarankiskai-dirbantiems-asmenims?lang=lt>;

71. SODRA. „Informacija apie pensijų kaupimo pokyčius nuo 2026 m. sausio 1 d.“, sodra.lt, žiūrėta 2026 m. balandžio 1 d., <https://sodra.lt/informacija-apie-pensiju-kaupimo-pokycius-nuo-2026-m-sausio-1-d;>
72. SODRA. „Pagrindiniai socialiniai rodikliai“, sodra.lt, žiūrėta 2025 birželio 14 d.,
73. Tajani, Francesco, et al. „An analysis of the influence of property tax on housing prices in the Apulia region (Italy)“, *Buildings* 7 No. 3 (2017): 1-15;
74. Tauraitė, Viktorija. „Būstas lietuviams išlieka patraukliausia investicija“, BNS spaudos centras, 2025 m. gegužės 23 d., <https://sc.bns.lt/view/item/bustas-lietuviams-islieka-patraukliausia-investicija-504715;>
75. Torgersen, Ulf. „Housing: the wobbly pillar under the welfare state.“ *Scandinavian Housing and Planning Research* 4, No. sup1 (1987): 116-126;
76. Trading economics. „Lithuania - Proportion of population aged 65 and over“, tradingeconomics.com, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 5 d. <https://tradingeconomics.com/lithuania/proportion-of-population-aged-65-over-eurostat-data.html;>
77. Trobia, Alberto. „Cronbach's Alpha“, sagepub.com, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d.,
78. TV3 televizija. „Net 10 kartų taisyta NT reforma priimta: kam mokestis kirs skaudžiausiai?“, YouTube įrašas, paskelbtas 2025 m. birželio 26 d., <https://www.youtube.com/watch?v=z8voY6vOGos&t=220s;>
79. Vaitkevičius, Stasys. „„Nepriklausomybės sąsiuviniai“: Ministrų kabinetų įnašas į ūkio reformas“, 15min.lt, paskelbta 2013 m. vasario 23 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/nepriklausomybes-sasiuviniai-ministru-kabinetu-inasas-i-ukio-reformas-582-309963;>
80. VDU ŽŪA. „VDU ŽŪA langas. Nekilnojamojo turto mokestis kelia emocijas: ar tikrai jis blogas?“, zua.vdu.lt, žiūrėta 2025 birželio 15 d., <https://zua.vdu.lt/nekilnojamojo-turto-mokestis-kelia-emocijas-ar-tikrai-jis-blogas/#:~:text=valdžios%20institucijas%20ir%20stabdyti%20miestų,nekilnojamojo%20turto%20kainos%2C%20ir%20atvirkščiai;>
81. Venckūnas, Vilmantas. „Apklausa: labiausiai pasitikima ugniagesiais, išaugo pasitikėjimas žiniasklaida“, lrt.lt, paklepta 2025 m. kovo 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2506288/apklausa-labiausiai-pasitikima->

[ugniagesiais-isaugo-pasitikejimas-ziniasklaida?srsltid=AfmBOopmV385lF_4SP1vix31qmf7igEW2yejYO3dv_oqhQjb9V09b8er;](#)

82. VGTU. „12 Paskaita. Faktorinė analizė.“, vgtu.lt, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d., [http://poweropt.vgtu.lt/views/dalykai/Taikomoji_statistika_Paskaitos-20190705/12paskaita.pdf;](http://poweropt.vgtu.lt/views/dalykai/Taikomoji_statistika_Paskaitos-20190705/12paskaita.pdf)
83. Zimmerman, Donald W. ir Bruno D. Zumbo. „Rank transformations and the power of the Student t test and Welch t'test for non-normal populations with unequal variances.“ *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale* 47, No.3 (1993): 523-539.

1 priedas. Dirbtinio intelekto naudojimo deklaracija

Vardas, pavardė: Andžela Letukytė

Studento pažymėjimo numeris:

2415176

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? ChatGpt, Google Ai Studio.....

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbinę priemonę. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

(Parašas)

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

1. ☐ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite:

2. ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: informacijos paieškai apie statistinius
testus.....

3. ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paašskinkite: ChatGpt buvo naudotas stiliaus ir gramatinių klaidų taisymui.....

4. ☒ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paašskinkite: regresijų formulių vaizdinio sugeneravimui.....

5. ☐ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paaiškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paašskinkite:

6. ☒ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paašskinkite: ChatGpt naudoju rašydama kodą Rstudio programai

7. ☐ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paašskinkite:

☐ **Kitu būdu.**

Paašskinkite:

8. **Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?**

Paašskinkite: tikrinau ar kodas veikia taip kaip turėtų, bandžiau keletą kodo variantų, informaciją tikrinausi akademiniuose literatūroje.....

2 priedas. Eksperimentinės apklausos imties struktūra

Požymis	Kontrolinė grupė		Eksperimentinė grupė	
	Respondentų sk.	Proc. dalis	Respondentų sk.	Proc. dalis
Lytis				
Moteris	119	57%	154	73%
Vyras	91	43%	56	27%
Kita	0	0%	0	0%
Amžiaus grupė				
18-24	11	5%	18	9%
25-34	38	18%	30	14%
35-44	39	19%	41	20%
45-54	54	26%	31	15%
55-64	54	26%	17	8%
65-74	14	7%	55	26%
75+	0	0%	18	9%
Išsilavinimas				
Pagrindinis ar žemesnis	3	1%	0	0%
Vidurinis / profesinis	53	25%	51	24%
Aukštasis (kolegija, universitetas)	154	73%	159	76%
Užimtumas				
Dirbu pagal darbo sutartį	95	45%	69	33%
Esu valstybės tarnautojas(-a)	86	41%	28	13%
Dirbu savarankiškai (individuali veikla, verslo liudijimas)	13	6%	14	7%
Esu įmonės savininkas(-ė)	3	1%	7	3%
Pensininkas(-ė)	7	3%	72	34%
Studentas(-ė)	5	2%	16	8%

Kita	1	0%	4	2%
Pajamos (į rankas)				
Iki 845 €	13	6%	47	22%
846 € – 1350 €	89	42%	70	33%
1350 € – 1800 €	64	30%	50	24%
1801 € – 2500 €	35	17%	26	12%
Daugiau nei 2500 €	9	4%	17	8%
Gyvenamoji vieta				
Didmiestyje (Vilnius/Kaunas/Klaipėda)	77	37%	129	61%
Didmiesčio rajone / priemiestyje	30	14%	27	13%
Kitame mieste / miestelyje	73	35%	47	22%
Kaimo vietovėje	30	14%	7	3%

3 priedas. Duomenų balanso analizė

Imčių dydžiai

	Kontrolinė grupė	Eksperimentinė grupė
Iš viso	210	210
Suderinta	111	111
Nesuderinta	99	99
Pašalinta	0	0

Kovariatų balanso suvestinė

Kintamasis	Prieš duomenų derinimą		Po duomenų derinimo	
	Eksperimentinė grupė (vidurkis)	Kontrolinė grupė (vidurkis)	Eksperimentinė grupė (vidurkis)	Kontrolinė grupė (vidurkis)
Polinkio įvertis	0,6439	0,3561	0,4696	0,4639
Lytis (moteris)	0,7333	0,5667	0,6126	0,6126
Lytis (vyras)	0,2667	0,4333	0,3874	0,3874
Amžius (18-24)	0,0857	0,0524	0,1081	0,0811
Amžius (25-34)	0,1429	0,1810	0,2162	0,1982
Amžius (35-44)	0,1952	0,1857	0,2342	0,2432
Amžius (45-54)	0,1476	0,2571	0,2613	0,2613
Amžius (55-64)	0,0810	0,2571	0,1441	0,1261
Amžius (65-74)	0,2619	0,0667	0,0360	0,0901
Amžius (75+)	0,0857	0,0000	0,0000	0,0000
Išsilavinimas (aukštasis)	0,7571	0,7333	0,6937	0,7027
Išsilavinimas (vidurinis/ profesinis)	0,2429	0,2524	0,3063	0,2973
Išsilavinimas (pagrindinis ar žemesnis)	0,0000	0,0143	0,0000	0,0000
Užimtumas (kita)	0,6571	0,9667	0,9640	0,9369

Užimtumas (pensininkas)	0,3429	0,0333	0,0360	0,0631
Pajamos (iki 845)	0,2238	0,0619	0,1351	0,0991
Pajamos (846 – 1350)	0,3333	0,4238	0,2793	0,3063
Pajamos (1350 – 1800)	0,2381	0,3048	0,3153	0,3243
Pajamos (1801 – 2500)	0,1238	0,1667	0,1622	0,2072
Pajamos (daugiau nei 2500)	0,0810	0,0429	0,1081	0,0631
Gyvenamoji vieta (didmiestis (Vilnius/ Kaunas/ Klaipėda))	0,6143	0,3667	0,4144	0,4414
Gyvenamoji vieta (didmiesčio rajonas/ priemiestis)	0,1286	0,1429	0,1982	0,1622
Gyvenamoji vieta (miestas/ miestelis)	0,2238	0,3476	0,3243	0,3604
Gyvenamoji vieta (kaimo vietovė)	0,0333	0,1429	0,0631	0,0360

Kontrolinės ir eksperimentinės grupių balanso rodikliai

Kintamasis	Prieš duomenų derinimą		Po duomenų derinimo	
	Standartizuotas vidurkių skirtumas	Dispersijų santykis	Standartizuotas vidurkių skirtumas	Dispersijų santykis
Polinkio įvertis	1,1530	1,573	0,0229	1,0628
Lytis (moteris)	0,3769		0,0000	
Lytis (vyras)	-0,3769		0,0000	
Amžius (18-24)	0,1191		0,0965	

Amžius (25-34)	-0,1089		0,0515	
Amžius (35-44)	0,0240		-0,0227	
Amžius (45-54)	-0,3088		0,0000	
Amžius (55-64)	-0,6459		0,0661	
Amžius (65-74)	0,4441		-0,1229	
Amžius (75+)	0,3062		0,0000	
Išsilavinimas (aukštasis)	0,0555		-0,0210	
Išsilavinimas (vidurinis/ profesinis)	-0,0222		0,0210	
Išsilavinimas (pagrindinis ar žemesnis)	-0,1703		0,0000	
Užimtumas (kita)	-0,6521		0,0569	
Užimtumas (pensininkas)	0,6521		-0,0569	
Pajamos (iki 845)	0,3885		0,0865	
Pajamos (846 – 1350)	-0,1919		-0,0573	
Pajamos (1350 – 1800)	-0,1565		-0,0212	
Pajamos (1801 – 2500)	-0,1301		-0,1368	
Pajamos (daugiau nei 2500)	0,1397		0,1651	
Gyvenamoji vieta (didmiestis (Vilnius/ Kaunas/ Klaipėda))	0,5087		-0,0555	
Gyvenamoji vieta (didmiesčio rajonas/ priemiestis)	-0,0427		0,1077	

Gyvenamoji vieta (miestas/ miestelis)	-0,2971		-0,0865	
Gyvenamoji vieta (kaimo vietovė)	-0,6101		0,1506	

4 priedas. Paramos valstybinei pensijų sistemai indekso suderinamumo analizė

Paramos pensijų sistemai teiginių (Q1–Q4) koreliacinė matrica, kontrolinė grupė

	Q1	Q2	Q3	Q4
Q1	1,00			
Q2	0,38	1,00		
Q3	0,40	0,49	1,00	
Q4	0,40	0,19	0,32	1,00

Paramos pensijų sistemai teiginių (Q1–Q4) koreliacinė matrica, eksperimentinė grupė

	Q1	Q2	Q3	Q4
Q1	1,00			
Q2	0,56	1,00		
Q3	0,62	0,70	1,00	
Q4	0,38	0,26	0,38	1,00

Paramos pensijų sistemai teiginių (Q1–Q4) koreliacinė matrica, visa imtis

	Q1	Q2	Q3	Q4
Q1	1,00			
Q2	0,48	1,00		
Q3	0,53	0,62	1,00	
Q4	0,40	0,26	0,38	1,00

Bartlett'o sferiškumo testo rezultatai (Q1–Q4)

Tyrimo grupė	Chi-kvadratas (χ^2)	Laisvės laipsniai (df)	p-reikšmė
Kontrolinė grupė	148,40	6	$1,68 \cdot 10^{-29}$
Eksperimentinė grupė	289,65	6	$1,35 \cdot 10^{-59}$

Visa imtis	456,04	6	$2,46 \cdot 10^{-95}$
-------------------	--------	---	-----------------------

Kaiserio-Meyerio-Olkino mato ir MSA rodiklių rezultatai

Tyrimo grupė	Bendras KMO matas	Q1 (MSA)	Q2 (MSA)	Q3 (MSA)	Q4 (MSA)
Kontrolinė grupė	0,69	0,71	0,66	0,69	0,69
Eksperimentinė grupė	0,74	0,80	0,71	0,70	0,81
Visa imtis	0,73	0,78	0,70	0,70	0,78

Skalės patikimumo analizės rezultatai lyginant skirtingas kintamųjų kombinacijas

Imtis	Kintamieji	Cronbacho alfa
Kontrolinė grupė	Q1–Q3	0,69
Kontrolinė grupė	Q1–Q4	0,69
Eksperimentinė grupė	Q1–Q3	0,83
Eksperimentinė grupė	Q1–Q4	0,79
Sujungta imtis	Q1–Q3	0,78
Sujungta imtis	Q1–Q4	0,76

5 priedas. Pasitikėjimo institucijomis indekso suderinamumo analizė

Pasitikėjimo lygį institucijomis nustatančių teiginių (Q8-Q9) koreliacinė matrica, kontrolinė grupė

	Q8	Q9
Q8	1,00	
Q9	0,63	1,00

Pasitikėjimo lygį institucijomis nustatančių teiginių (Q8-Q9) koreliacinė matrica, eksperimentinė grupė

	Q8	Q9
Q8	1,00	
Q9	0,56	1,00

Pasitikėjimo lygį institucijomis nustatančių teiginių (Q8-Q9) koreliacinė matrica, visa imtis

	Q8	Q9
Q8	1,00	
Q9	0,60	1,00

Bartlett'o sferiškumo testo rezultatai (Q8-Q9)

Tyrimo grupė	Chi-kvadratas (χ^2)	Laisvės laipsniai (df)	p-reikšmė
Kontrolinė grupė	106,53	1	$5,63 \cdot 10^{-25}$
Eksperimentinė grupė	78,77	1	$6,96 \cdot 10^{-19}$
Visa imtis	186,42	1	$1,92 \cdot 10^{-42}$

Kaiserio-Meyerio-Olkino mato ir MSA rodiklių rezultatai

Tyrimo grupė	Bendras KMO matas	Q8 (MSA)	Q9 (MSA)
Kontrolinė grupė	0,5	0,5	0,5

Eksperimentinė grupė	0,5	0,5	0,5
Visa imtis	0,5	0,5	0,5

Skalės patikimumo analizės rezultatai

Imtis	Kintamieji	Cronbacho alfa
Kontrolinė grupė	Q8–Q9	0,78
Eksperimentinė grupė	Q8–Q9	0,72
Sujungta imtis	Q8–Q9	0,75

6 priedas. Apklausos klausimynai

Kontrolinės grupės klausimynas

1 DALIS. Scenarijus

Įsivaizduokite, kad Jums priklauso butas, kuriame šiuo metu gyvenate. Būstas yra **regioniniame Lietuvos mieste** (pvz., Alytuje, Marijampolėje, Utenoje ar panašaus dydžio mieste), vidutinio senumo daugiabutyje. Pagal naujausius Lietuvos nekilnojamojo turto vertinimus, Jūsų buto rinkos vertė šiandien yra apie **40 000 eurų**. Toks būstas:

- patenka į **mažesnės vertės būstų kategoriją**,
- yra santykinai **nelikvidus**, t. y. šio būsto pardavimas gali užtrukti mėnesius, todėl negalite juo pasikliauti kaip greitu pinigų šaltiniu,
- jo vertė per pastaruosius metus augo lėtai, palyginti su didmiesčių būstais,
- generuoja nedidelę finansinio saugumo naudą, butas užtikrina gyvenamąją vietą, tačiau **nėra reikšmingas finansinis turtas**, kurį būtų galima lengvai panaudoti senatvei ar netikėtoms išlaidoms.

Įsivaizduokite, kad ši būsto situacija yra pagrindinis Jūsų turto aspektas ir svarbi dalis Jūsų bendro finansinio saugumo. Atsižvelgdami į šią situaciją, atsakykite į klausimus.

2 DALIS. Požiūris į valstybinę pensijų sistemą

Prašome įvertinti, kiek sutinkate su šiais teiginiais, remdamiesi tik ką perskaitytu scenarijumi (1 – visiškai nesutinku ... 7 – visiškai sutinku).

1. Stipri valstybinė „Sodros“ pensija turėtų būti pagrindinis mano pajamų šaltinis senatvėje.
2. Aš sutikčiau mokėti 1 proc. punktu didesnes įmokas nuo savo atlyginimo, jei tai užtikrintų, kad ateityje pensijos nemažės.
3. Esant finansiniams sunkumams senatvėje, aš svarstyčiau galimybę parduoti arba išnuomoti būsto dalį papildomoms pajamoms gauti.
4. Valstybės prioritetas turėtų būti užtikrinti didesnes pensijas, net jei tam reikėtų didinti mokesčius.
5. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų skiriamos krašto gynybai.

6. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų investuojamos į vietinę infrastruktūrą (kelius, viešąsias erdves, mokyklas), didinančią rajono patrauklumą.

7. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei visos papildomai surinktos lėšos būtų skirtos išimtinai pensijų didinimui.

3 DALIS. Asmeninis saugumas ir pasitikėjimas

Prašome įvertinti, kiek sutinkate su šiais teiginiais, remdamiesi tik ką perskaitytu scenarijumi.

8. Kaip finansiškai saugiai jaučiatės galvodamas(-a) apie savo ateitį ir senatvę?

(1 – Visiškai nesaugiai ... 7 – Visiškai saugiai)

9. Kiek pasitikite, kad valstybė po 20–30 metų sugebės mokėti orias pensijas, iš kurių bus galima pragyventi?

(1 – Visiškai nepasitikiu ... 7 – Visiškai pasitikiu)

10. Jūsų nuomone, kas turėtų prisiimti pagrindinę atsakomybę už pajamų užtikrinimą senatvėje?

(1 – Tik pats asmuo (privatus kaupimas/turtas) ... 7 – Tik valstybė („Sodra“, kt. mokesčiai))

11. Kiek apskritai pasitikite Lietuvos valdžios institucijomis (Seimu, Vyriausybe) sprendžiant socialines problemas?

(1 – Visiškai nepasitikiu ... 7 – Visiškai pasitikiu)

4 DALIS. Demografiniai klausimai

12. Jūsų lytis:

☐ Moteris

☐ Vyras

☐ Kita

13. Jūsų amžiaus grupė

☐ 18–24

☐ 25–34

☐ 35–44

☐ 45–54

☐ 55–64

☐ 65–74

☐ 75+

14. Jūsų išsilavinimas:

☐ Pagrindinis ar žemesnis

☐ Vidurinis / profesinis

☐ Aukštasis (kolegija, universitetas)

15. Jūsų pagrindinis užimtumas:

☐ Dirbu pagal darbo sutartį

☐ Esu valstybės tarnautojas(-a)

☐ Dirbu savarankiškai (individuali veikla, verslo liudijimas)

☐ Esu įmonės savininkas(-ė)

☐ Pensininkas(-ė)

☐ Studentas(-ė)

☐ Kita

16. Jūsų vidutinės mėnesio pajamos (atskaičius mokesčius, „į rankas“):

☐ Iki 845 €

☐ 846 € – 1350 €

☐ 1350 € – 1800 €

☐ 1801 € – 2500 €

☐ Daugiau nei 2500 €

17. Jūsų gyvenamoji vieta yra:

☐ Didmiestyje (Vilnius/Kaunas/Klaipėda)

☐ Didmiesčio rajone / priemiestyje

☐ Kitame mieste / miestelyje

Eksperimentinės grupės klausimynas

1 DALIS. Scenarijus

Įsivaizduokite, kad Jums priklauso butas, kuriame šiuo metu gyvenate. Būstas yra **didmiestyje, patrauklioje ir gerai išvystytoje miesto dalyje**, esančiame tvarkingame ir paklausiamame daugiabutyje. Pagal naujausius Lietuvos nekilnojamojo turto vertinimus, Jūsų buto rinkos vertė šiandien yra apie **200 000 eurų**. Toks būstas:

- patenka į **25 % vertingiausių būstų** Lietuvoje,
- yra **likvidus**, yra labai paklausus, todėl prireikus pinigų, jį galėtumėte parduoti per kelias savaites,
- per pastaruosius metus ženkliai **brango**, todėl laikomas stabilia ir saugia investicija,
- dažnai vertinamas kaip **svarbi šeimos finansinio saugumo dalis**, galinti tapti atsarga senatvei arba netikėtoms išlaidoms.

Šiame scenarijuje įsivaizduokite, kad šis butas yra Jūsų pagrindinis turtas ir sudaro reikšmingą dalį Jūsų ilgalaikio finansinio saugumo. Atsižvelgdami į šią situaciją, atsakykite į kelis klausimus.

2 DALIS. Požiūris į valstybinę pensijų sistemą

Prašome įvertinti, kiek sutinkate su šiais teiginiais, remdamiesi tik ką perskaitytu scenarijumi (1 – visiškai nesutinku ... 7 – visiškai sutinku).

1. Stipri valstybinė „Sodros“ pensija turėtų būti pagrindinis mano pajamų šaltinis senatvėje.
2. Aš sutikčiau mokėti 1 proc. punktu didesnes įmokas nuo savo atlyginimo, jei tai užtikrintų, kad ateityje pensijos nemažės.
3. Esant finansiniams sunkumams senatvėje, aš svarstyčiau galimybę parduoti arba išnuomoti būsto dalį papildomoms pajamoms gauti.
4. Valstybės prioritetas turėtų būti užtikrinti didesnes pensijas, net jei tam reikėtų didinti mokesčius.
5. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų skiriamos krašto gynybai.
6. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei surinktos lėšos būtų investuojamos į vietinę infrastruktūrą (kelius, viešąsias erdves, mokyklas), didinančią rajono patrauklumą.

7. Pritarčiau didesniai nekilnojamojo turto mokesčiui šiam būstui, jei visos papildomai surinktos lėšos būtų skirtos išimtinai pensijų didinimui.

3 DALIS. Asmeninis saugumas ir pasitikėjimas

Prašome įvertinti, kiek sutinkate su šiais teiginiais, remdamiesi tik ką perskaitytu scenarijumi.

8. Kaip finansiškai saugiai jaučiatės galvodamas(-a) apie savo ateitį ir senatvę?

(1 – Visiškai nesaugiai ... 7 – Visiškai saugiai)

9. Kiek pasitikite, kad valstybė po 20–30 metų sugebės mokėti orias pensijas, iš kurių bus galima pragyventi?

(1 – Visiškai nepasitikiu ... 7 – Visiškai pasitikiu)

10. Jūsų nuomone, kas turėtų prisiimti pagrindinę atsakomybę už pajamų užtikrinimą senatvėje?

(1 – Tik pats asmuo (privatus kaupimas/turtas) ... 7 – Tik valstybė („Sodra“, kt. mokesčiai))

11. Kiek apskritai pasitikite Lietuvos valdžios institucijomis (Seimu, Vyriausybe) sprendžiant socialines problemas?

(1 – Visiškai nepasitikiu ... 7 – Visiškai pasitikiu)

4 DALIS. Demografiniai klausimai

12. Jūsų lytis:

☐ Moteris

☐ Vyras

☐ Kita

13. Jūsų amžiaus grupė

☐ 18–24

☐ 25–34

☐ 35–44

☐ 45–54

☐ 55–64

☐ 65–74

☐ 75+

14. Jūsų išsilavinimas:

☐ Pagrindinis ar žemesnis

☐ Vidurinis / profesinis

☐ Aukštasis (kolegija, universitetas)

15. Jūsų pagrindinis užimtumas:

☐ Dirbu pagal darbo sutartį

☐ Esu valstybės tarnautojas(-a)

☐ Dirbu savarankiškai (individuali veikla, verslo liudijimas)

☐ Esu įmonės savininkas(-ė)

☐ Pensininkas(-ė)

☐ Studentas(-ė)

☐ Kita

16. Jūsų vidutinės mėnesio pajamos (atskaičius mokesčius, „į rankas“):

☐ Iki 845 €

☐ 846 € – 1350 €

☐ 1350 € – 1800 €

☐ 1801 € – 2500 €

☐ Daugiau nei 2500 €

17. Jūsų gyvenamoji vieta yra:

☐ Didmiestyje (Vilnius/Kaunas/Klaipėda)

☐ Didmiesčio rajone / priemiestyje

☐ Kitame mieste / miestelyje

☐ Kaimo vietovėje

7 priedas. Būsto vertės pasiskirstymas Lietuvos savivaldybėse

Savivaldybė	Vidurkis, Eur	Mediana, Eur
Akmenės r. sav.	15 251,00 €	13 400,00 €
Alytaus m. sav.	47 441,00 €	44 800,00 €
Alytaus r. sav.	26 031,00 €	11 900,00 €
Anykščių r. sav.	20 170,00 €	9 970,00 €
Birštono sav.	70 189,00 €	66 800,00 €
Biržų r. sav.	15 584,00 €	9 110,00 €
Druskininkų sav.	55 226,00 €	56 100,00 €
Elektrėnų sav.	49 615,00 €	44 500,00 €
Ignalinos r. sav.	12 175,00 €	6 070,00 €
Jonavos r. sav.	42 412,00 €	37 500,00 €
Joniškio r. sav.	15 813,00 €	10 500,00 €
Jurbarko r. sav.	21 428,00 €	15 400,00 €
Kaišiadorių r. sav.	31 291,00 €	21 000,00 €
Kalvarijos sav.	15 855,00 €	10 900,00 €
Kauno m. sav.	91 906,00 €	76 000,00 €
Kauno r. sav.	104 235,00 €	97 100,00 €
Kazlų Rūdos sav.	21 514,00 €	18 000,00 €
Kėdainių r. sav.	25 170,00 €	20 400,00 €
Kelmės r. sav.	14 958,00 €	7 940,00 €
Klaipėdos m. sav.	75 998,00 €	66 200,00 €
Klaipėdos r. sav.	106 370,00 €	95 700,00 €
Kretingos r. sav.	53 374,00 €	44 800,00 €
Kupiškio r. sav.	12 241,00 €	7 980,00 €
Lazdijų r. sav.	14 219,00 €	8 800,00 €
Marijampolės sav.	45 485,00 €	42 700,00 €
Mažeikių r. sav.	32 340,00 €	32 100,00 €
Molėtų r. sav.	25 315,00 €	13 500,00 €
Neringos sav.	219 454,00 €	196 000,00 €
Pagėgių sav.	11 527,00 €	8 010,00 €
Pakruojo r. sav.	12 988,00 €	7 950,00 €
Palangos m. sav.	126 078,00 €	99 200,00 €
Panevėžio m. sav.	53 352,00 €	50 300,00 €
Panevėžio r. sav.	32 408,00 €	15 200,00 €
Pasvalio r. sav.	14 337,00 €	7 990,00 €
Plungės r. sav.	34 426,00 €	28 800,00 €
Prienų r. sav.	25 329,00 €	13 800,00 €
Radviliškio r. sav.	18 551,00 €	11 700,00 €
Raseinių r. sav.	25 164,00 €	17 700,00 €
Rietavo sav.	21 892,00 €	14 100,00 €
Rokiškio r. sav.	14 876,00 €	7 900,00 €
Skuodo r. sav.	15 931,00 €	11 200,00 €
Šakių r. sav.	18 179,00 €	13 600,00 €
Šalčininkų r. sav.	27 373,00 €	13 500,00 €
Šiaulių m. sav.	59 231,00 €	54 300,00 €
Šiaulių r. sav.	39 800,00 €	24 700,00 €
Šilalės r. sav.	20 671,00 €	11 900,00 €

Šilutės r. sav.	31 580,00 €	22 800,00 €
Širvintų r. sav.	35 572,00 €	24 100,00 €
Švenčionių r. sav.	20 768,00 €	14 400,00 €
Tauragės r. sav.	39 688,00 €	34 600,00 €
Telšių r. sav.	34 436,00 €	28 300,00 €
Trakų r. sav.	68 742,00 €	50 600,00 €
Ukmergės r. sav.	29 382,00 €	24 400,00 €
Utenos r. sav.	40 794,00 €	37 200,00 €
Varėnos r. sav.	21 810,00 €	12 100,00 €
Vilkaviškio r. sav.	19 094,00 €	14 400,00 €
Vilniaus m. sav.	129 764,00 €	111 000,00 €
Vilniaus r. sav.	110 004,00 €	86 000,00 €
Visagino sav.	19 276,00 €	18 700,00 €
Zarasų r. sav.	12 974,00 €	7 680,00 €

8 priedas. NT mokesčio pritarimo scenarijų statistinio reikšmingumo testų rezultatai (visa imtis)

Kintamasis (Scenarijus)	Welch t- testas (<i>t</i>)	p-reikšmė (<i>t</i>-testo)	Wilcoxon testas (<i>W</i>)	p-reikšmė (Wilcoxon)	Cohen's <i>d</i>
Krašto gynyba (Q5)	-0,475	0,6348	21585	0,7046	-0,046 (nereikšmingas)
Infrastruktūra (Q6)	-2,472	0,0139	19014	0,0135	-0,241 (mažas)
Pensijos (Q7)	3,908	0,0001	26871	$8,62 \cdot 10^{-05}$	0,381 (mažas)

**9 priedas. NT mokesčio pritarimo scenarijų statistinio reikšmingumo testų rezultatai
(suderinta imtis)**

Kintamasis (Scenarijus)	Suporuotas t- testas (<i>t</i>)	p-reikšmė (<i>t</i>-testo)	Wilcoxon testas (<i>V</i>)	p-reikšmė (Wilcoxon)	Cohen's <i>d</i>
Krašto gynyba (Q5)	1,80	0,075	2367,5	0,087	0,24 (mažas)
Infrastruktūra (Q6)	-1,81	0,072	2067,5	0,083	0,25 (mažas)
Pensijos (Q7)	3,94	0,0001	3248,0	0,0003	0,55 (vidutinis)

10 priedas. Pasitikėjimo institucijomis moderuojančio poveikio (H5) regresinės analizės suvestinė

Kintamieji	Modelis 1 (Visa imtis)	Modelis 2 (Suderinta imtis)
	B (SE) [p-reikšmė]	B (SE) [p-reikšmė]
Konstanta	2,903 (0,310) [$<2*10^{-16}$]	5,474 (1,306) [$<5,71*10^{-05}$]
Grupė (Eksperimentinė)	0,199 (0,456) [0,662]	-0,794 (0,799) [0,323]
Pasitikėjimo indeksas	0,478 (0,096) [$9,13*10^{-7}$]	0,473 (0,184) [0,012]
Sąveika (Grupė × Pasitikėjimas)	-0,307 (0,136) [0,025]	-0,046 (0,260) [0,859]
Porų efektas (<i>subclass</i>)	Netaikyta	Kontroliuojama
Determinacijos koef. (R^2)	0,096	0,544
Patikslintas R^2	0,089	0,068
Stebėjimų skaičius (N)	420	222

11 priedas. Amžiaus moderuojančio poveikio subjektyviam finansiniam saugumui (H6.1) regresinės analizės rezultatai

Kintamieji	Modelis 1 (Visa imtis)	Modelis 2 (Suderinta imtis)
	B (SE) [p-reikšmė]	B (SE) [p-reikšmė]
Konstanta (Intercept)	3,545 (0,425) [$1,13 \cdot 10^{-15}$]	2,453 (1,273) [0,057]
Grupė (1 = eksperimentinė)	0,677 (0,539) [0,210]	0,619 (0,890) [0,489]
Amžius (ref. grupė: 18–24 m.)		
25–34 m.	-0,098 (0,482) [0,839]	0,603 (0,842) [0,476]
35–44 m.	-0,084 (0,481) [0,862]	-0,513 (0,820) [0,533]
45–54 m.	-0,082 (0,466) [0,860]	-0,058 (0,828) [0,944]
55–64 m.	0,177 (0,466) [0,705]	-0,161 (1,095) [0,883]
65–74 m.	0,383 (0,568) [0,500]	0,857 (1,128) [0,449]
75+ m.	1,000 (0,470) [0,034]	—
Sąveika (Grupė × Amžius)		
Grupė × 25–34 m.	0,476 (0,640) [0,457]	-0,060 (1,137) [0,958]
Grupė × 35–44 m.	0,886 (0,625) [0,157]	1,269 (1,035) [0,223]
Grupė × 45–54 m.	0,280 (0,626) [0,655]	-0,069 (1,007) [0,946]
Grupė × 55–64 m.	-0,223 (0,667) [0,739]	0,062 (1,055) [0,953]
Grupė × 65–74 m.	0,540 (0,685) [0,431]	0,881 (1,365) [0,520]
Porų efektas (subclass)	Netaikyta	Kontroliuojama
Determinacijos koef. (R^2)	0,19	0,55
Patikslintas R^2	0,16	0,01
Stebėjimų skaičius (N)	420	222

12 priedas. Apklausos grynėji duomenys

<https://drive.google.com/drive/folders/1X-FQ6Rx693szK1oXJrEnwtl9pvV0E35R?usp=sharing>

13 priedas. R studio kodas

```
library(dplyr)

all_data <- bind_rows(

  eksperimentine_grupe %>% mutate(grupe = 1),

  kontroline_grupe %>% mutate(grupe = 0)

)

names(all_data)[c(7, 8, 10, 16, 11, 12, 13, 15, 17, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23)] <-

  c("Q1", "Q2", "Q3", "Q4", "Q5", "Q6", "Q7", "Q8", "Q9", "Q10",

    "lytis", "amzius", "issilavinimas", "uzimtumas", "pajamos", "gyv_vieta")

library(DescTools)

tab_lytis <- table(all_data$grupe, all_data$lytis)

tab_lytis

chisq.test(tab_lytis)

fisher.test(tab_lytis, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_lytis)

tab_amzius <- table(all_data$grupe, all_data$amzius)

tab_amzius

chisq.test(tab_amzius)

fisher.test(tab_amzius, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_amzius)

tab_issilavinimas <- table(all_data$grupe, all_data$issilavinimas)

tab_issilavinimas

chisq.test(tab_issilavinimas)

fisher.test(tab_issilavinimas, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_issilavinimas)
```

```

tab_uzimtumas <- table(all_data$grupe, all_data$suzimtumas)

tab_uzimtumas

chisq.test(tab_uzimtumas)

fisher.test(tab_uzimtumas, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_uzimtumas)

tab_pajamos <- table(all_data$grupe, all_data$pajamos)

tab_pajamos

chisq.test(tab_pajamos)

fisher.test(tab_pajamos, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_pajamos)

tab_gyv_vieta <- table(all_data$grupe, all_data$gyv_vieta)

tab_gyv_vieta

chisq.test(tab_gyv_vieta)

fisher.test(tab_gyv_vieta, simulate.p.value = TRUE, B = 10000)

CramerV(tab_gyv_vieta)

library(psych)

kontroline <- subset(all_data, grupe == 0)

eksperimentine <- subset(all_data, grupe == 1)

kontrolė_Q1_Q4 <- na.omit(kontroline[, c("Q1", "Q2", "Q3", "Q4")])

eksperimentine_Q1_Q4 <- na.omit(eksperimentine[, c("Q1", "Q2", "Q3", "Q4")])

all_Q1_Q4 <- na.omit(all_data[, c("Q1", "Q2", "Q3", "Q4")])

kontrolė_Q1_Q3 <- na.omit(kontroline[, c("Q1", "Q2", "Q3")])

eksperimentine_Q1_Q3 <- na.omit(eksperimentine[, c("Q1", "Q2", "Q3")])

all_Q1_Q3 <- na.omit(all_data[, c("Q1", "Q2", "Q3")])

cor(kontrolė_Q1_Q4)

```

```

cor(eksperimentine_Q1_Q4)

cor(all_Q1_Q4)

cortest.bartlett(cor(kontrolė_Q1_Q4), n = nrow(kontrolė_Q1_Q4))

cortest.bartlett(cor(eksperimentine_Q1_Q4), n = nrow(eksperimentine_Q1_Q4))

cortest.bartlett(cor(all_Q1_Q4), n = nrow(all_Q1_Q4))

KMO(kontrolė_Q1_Q4)

KMO(eksperimentine_Q1_Q4)

KMO(all_Q1_Q4)

alpha(kontrolė_Q1_Q4)

alpha(eksperimentine_Q1_Q4)

alpha(all_Q1_Q4)

alpha(kontrolė_Q1_Q3)

alpha(eksperimentine_Q1_Q3)

alpha(all_Q1_Q3)

all_data$pensiju_indeksas <- rowMeans(all_data[, c("Q1", "Q2", "Q3")], na.rm = TRUE)

all_data %>%

  group_by(grupe) %>%

  summarise(

    n = n(),

    vidurkis = mean(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    mediana = median(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    sd = sd(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    min = min(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    max = max(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE)

  )

```

```

all_data$grupe_label <- factor(
  ifelse(all_data$grupe == 0, "Kontrolinė grupė", "Eksperimentinė grupė"),
  levels = c("Kontrolinė grupė", "Eksperimentinė grupė")
)

boxplot(pensiju_indeksas ~ grupe_label,
  data = all_data,
  col = c("lightblue", "lightgreen"),
  main = "Pensijų indeksas pagal grupes",
  ylab = "Pensijų indeksas",
  xlab = "")

library(ggplot2)

ggplot(all_data, aes(x = pensiju_indeksas)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 10) +
  facet_wrap(~ grupe,
    labeller = as_labeller(c(`0` = "Kontrolinė grupė",
      `1` = "Eksperimentinė grupė")))) +
  labs(title = "Indekso pasiskirstymas pagal grupes",
    x = "Indekso reikšmė",
    y = "Dažnis")

wilcox.test(pensiju_indeksas ~ grupe, data = all_data)

t.test(pensiju_indeksas ~ grupe,
  data = all_data,
  var.equal = FALSE)

library(MatchIt)

all_data$suzimtumas2 <- ifelse(

```

```

all_data$uzimtumas %in% c("Pensininkas(-ė)"),

"Pensininkas",

"Kiti"

)

psm_model <- matchit(

  grupe ~ lytis + amzius + issilavinimas + uzimtumas2 + pajamos + gyv_vieta,

  data = all_data,

  method = "nearest",

  ratio = 1,

  replace = FALSE,

  caliper = 0.1

)

matched_data <- match.data(psm_model)

table(matched_data$grupe)

nrow(matched_data)

summary(psm_model)

library(cobalt)

love.plot(psm_model)

matched_data %>%

  group_by(grupe) %>%

  summarise(

    n = n(),

    vidurkis = mean(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    mediana = median(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

    sd = sd(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

```

```

min = min(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE),

max = max(pensiju_indeksas, na.rm = TRUE)

)

matched_data$grupe_label <- factor(

  ifelse(matched_data$grupe == 0, "Kontrolinė grupė", "Eksperimentinė grupė"),

  levels = c("Kontrolinė grupė", "Eksperimentinė grupė")

)

boxplot(pensiju_indeksas ~ grupe,

  data = matched_data,

  names = c("Kontrolinė grupė", "Eksperimentinė grupė"),

  col = c("lightblue", "lightgreen"),

  main = "Pensijų indeksas pagal grupes (po duomenų suporavimo)",

  ylab = "Pensijų indeksas")

ggplot(matched_data, aes(x = pensiju_indeksas)) +

  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 10) +

  facet_wrap(~ grupe_label) +

  labs(title = "Pensijų indekso pasiskirstymas pagal grupes (po duomenų suporavimo)",

  x = "Indekso reikšmė",

  y = "Dažnis") +

  theme_minimal()

matched_data <- matched_data[order(matched_data$subclass, matched_data$grupe), ]

kontrolė <- matched_data$pensiju_indeksas[matched_data$grupe == 0]

eksperimentinė <- matched_data$pensiju_indeksas[matched_data$grupe == 1]

t.test(kontrolė, eksperimentinė, paired = TRUE)

wilcox.test(kontrolė, eksperimentinė, paired = TRUE, exact = FALSE)

```

```

library(effsize)

cohen.d(pensiju_indeksas ~ grupe, data = all_data)

cohen.d(kontrolė, eksperimentinė, paired = TRUE)

pasitikejimo_analize <- function(data, group_name = "Visa imtis") {
  x <- na.omit(data[, c("Q8", "Q9")])

  cat("\n=====\\n")

  cat(group_name, "\\n")

  cat("=====\\n")

  print(cor(x))

  print(cortest.bartlett(cor(x), n = nrow(x)))

  print(KMO(x))

  print(alpha(x))
}

pasitikejimo_analize(all_data, "Visa imtis")

pasitikejimo_analize(
  subset(all_data, grupe == 1),
  "Eksperimentinė grupė"
)

pasitikejimo_analize(
  subset(all_data, grupe == 0),
  "Kontrolinė grupė"
)

all_data$pasitikejimo_indeksas <- rowMeans(
  all_data[, c("Q8", "Q9")],

```

```

na.rm = TRUE

)

all_data %>%

group_by(grupe) %>%

summarise(

  n_Q5 = sum(!is.na(Q5)),

  mean_Q5 = mean(Q5, na.rm = TRUE),

  median_Q5 = median(Q5, na.rm = TRUE),

  sd_Q5 = sd(Q5, na.rm = TRUE),

  min_Q5 = min(Q5, na.rm = TRUE),

  max_Q5 = max(Q5, na.rm = TRUE),

  n_Q6 = sum(!is.na(Q6)),

  mean_Q6 = mean(Q6, na.rm = TRUE),

  median_Q6 = median(Q6, na.rm = TRUE),

  sd_Q6 = sd(Q6, na.rm = TRUE),

  min_Q6 = min(Q6, na.rm = TRUE),

  max_Q6 = max(Q6, na.rm = TRUE),

  n_Q7 = sum(!is.na(Q7)),

  mean_Q7 = mean(Q7, na.rm = TRUE),

  median_Q7 = median(Q7, na.rm = TRUE),

  sd_Q7 = sd(Q7, na.rm = TRUE),

  min_Q7 = min(Q7, na.rm = TRUE),

  max_Q7 = max(Q7, na.rm = TRUE),

  n_pas = sum(!is.na(pasitikejimo_indeksas)),

  mean_pas = mean(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),

```

```

median_pas = median(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),

sd_pas = sd(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),

min_pas = min(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),

max_pas = max(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE)

) %>%

print(width = Inf)

boxplot(Q5 ~ grupe_label,

  data = all_data,

  col = c("lightblue", "lightgreen"),

  main = "Parama NT mokesčiui (krašto gynyba)",

  ylab = "Vertinimas",

  xlab = "")

boxplot(Q6 ~ grupe_label,

  data = all_data,

  col = c("lightblue", "lightgreen"),

  main = "Parama NT mokesčiui (infrastruktūra)",

  ylab = "Vertinimas",

  xlab = "")

boxplot(Q7 ~ grupe_label,

  data = all_data,

  col = c("lightblue", "lightgreen"),

  main = "Parama NT mokesčiui (pensijos)",

  ylab = "Vertinimas",

  xlab = "")

ggplot(all_data, aes(x = Q5)) +

```

```

geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
facet_wrap(~ grupe_label) +
labs(
  title = "Krašto gynyba: pasiskirstymas pagal grupes",
  x = "Vertinimas",
  y = "Dažnis"
) +
theme_minimal()

ggplot(all_data, aes(x = Q6)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
  facet_wrap(~ grupe_label) +
  labs(
    title = "Infrastruktūra: pasiskirstymas pagal grupes",
    x = "Vertinimas",
    y = "Dažnis"
  ) +
  theme_minimal()

ggplot(all_data, aes(x = Q7)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
  facet_wrap(~ grupe_label) +
  labs(
    title = "Pensijos: pasiskirstymas pagal grupes",
    x = "Vertinimas",
    y = "Dažnis"
  ) +

```

```

theme_minimal()

t.test(Q5 ~ grupe, data = all_data, var.equal = FALSE)

wilcox.test(Q5 ~ grupe, data = all_data, exact = FALSE)

t.test(Q6 ~ grupe, data = all_data, var.equal = FALSE)

wilcox.test(Q6 ~ grupe, data = all_data, exact = FALSE)

t.test(Q7 ~ grupe, data = all_data, var.equal = FALSE)

wilcox.test(Q7 ~ grupe, data = all_data, exact = FALSE)

model_H5 <- lm(Q7 ~ grupe * pasitikejimo_indeksas, data = all_data)

summary(model_H5)

library(interactions)

interact_plot(model_H5,

  pred = pasitikejimo_indeksas,

  modx = grupe,

  modx.labels = c("Kontrolinė", "Eksperimentinė"),

  legend.main = "Grupė",

  x.label = "Pasitikėjimo indeksas",

  y.label = "Parama NT mokesčiui (pensijoms)")

cohen.d(Q5 ~ grupe, data = all_data)

cohen.d(Q6 ~ grupe, data = all_data)

cohen.d(Q7 ~ grupe, data = all_data)

matched_data$pasitikejimo_indeksas <- rowMeans(

  matched_data[, c("Q8", "Q9")],

  na.rm = TRUE

)

matched_data %>%

```

```

group_by(grupe) %>%
summarise(
  n_Q5 = sum(!is.na(Q5)),
  mean_Q5 = mean(Q5, na.rm = TRUE),
  median_Q5 = median(Q5, na.rm = TRUE),
  sd_Q5 = sd(Q5, na.rm = TRUE),
  min_Q5 = min(Q5, na.rm = TRUE),
  max_Q5 = max(Q5, na.rm = TRUE),
  n_Q6 = sum(!is.na(Q6)),
  mean_Q6 = mean(Q6, na.rm = TRUE),
  median_Q6 = median(Q6, na.rm = TRUE),
  sd_Q6 = sd(Q6, na.rm = TRUE),
  min_Q6 = min(Q6, na.rm = TRUE),
  max_Q6 = max(Q6, na.rm = TRUE),
  n_Q7 = sum(!is.na(Q7)),
  mean_Q7 = mean(Q7, na.rm = TRUE),
  median_Q7 = median(Q7, na.rm = TRUE),
  sd_Q7 = sd(Q7, na.rm = TRUE),
  min_Q7 = min(Q7, na.rm = TRUE),
  max_Q7 = max(Q7, na.rm = TRUE),
  n_pas = sum(!is.na(pasitikejimo_indeksas)),
  mean_pas = mean(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),
  median_pas = median(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),
  sd_pas = sd(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),
  min_pas = min(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE),

```

```

max_pas = max(pasitikejimo_indeksas, na.rm = TRUE)

) %>%

print(width = Inf)

boxplot(Q5 ~ grupe_label,

      data = matched_data,

      col = c("lightblue", "lightgreen"),

      main = "Krašto gynyba (po matching)",

      ylab = "Vertinimas",

      xlab = "")

boxplot(Q6 ~ grupe_label,

      data = matched_data,

      col = c("lightblue", "lightgreen"),

      main = "Infrastruktūra (po matching)",

      ylab = "Vertinimas",

      xlab = "")

boxplot(Q7 ~ grupe_label,

      data = matched_data,

      col = c("lightblue", "lightgreen"),

      main = "Pensijos (po matching)",

      ylab = "Vertinimas",

      xlab = "")

ggplot(matched_data, aes(x = Q5)) +

  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +

  facet_wrap(~ grupe_label) +

  labs(

```

```

    title = "Krašto gynyba (po matching)",
    x = "Vertinimas",
    y = "Dažnis"
  ) +
  theme_minimal()

ggplot(matched_data, aes(x = Q6)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
  facet_wrap(~ grupe_label) +
  labs(
    title = "Infrastruktūra (po matching)",
    x = "Vertinimas",
    y = "Dažnis"
  ) +
  theme_minimal()

ggplot(matched_data, aes(x = Q7)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
  facet_wrap(~ grupe_label) +
  labs(
    title = "Pensijos (po matching)",
    x = "Vertinimas",
    y = "Dažnis"
  ) +
  theme_minimal()

kontrolė_Q5 <- matched_data$Q5[matched_data$grupe == 0]
eksperimentinė_Q5 <- matched_data$Q5[matched_data$grupe == 1]

```

```

kontrolė_Q6 <- matched_data$Q6[matched_data$grupe == 0]
eksperimentinė_Q6 <- matched_data$Q6[matched_data$grupe == 1]
kontrolė_Q7 <- matched_data$Q7[matched_data$grupe == 0]
eksperimentinė_Q7 <- matched_data$Q7[matched_data$grupe == 1]
t.test(kontrolė_Q5, eksperimentinė_Q5, paired = TRUE)
wilcox.test(kontrolė_Q5, eksperimentinė_Q5, paired = TRUE, exact = FALSE)
t.test(kontrolė_Q6, eksperimentinė_Q6, paired = TRUE)
wilcox.test(kontrolė_Q6, eksperimentinė_Q6, paired = TRUE, exact = FALSE)
t.test(kontrolė_Q7, eksperimentinė_Q7, paired = TRUE)
wilcox.test(kontrolė_Q7, eksperimentinė_Q7, paired = TRUE, exact = FALSE)
cohen.d(kontrolė_Q5, eksperimentinė_Q5, paired = TRUE)
cohen.d(kontrolė_Q6, eksperimentinė_Q6, paired = TRUE)
cohen.d(kontrolė_Q7, eksperimentinė_Q7, paired = TRUE)
model_H5_matched <- lm(Q7 ~ grupė * pasitikėjimo_indeksas + factor(subclass),
                        data = matched_data)
summary(model_H5_matched)
library(interactions)
interact_plot(model_H5_matched,
              pred = pasitikėjimo_indeksas,
              modx = grupė,
              modx.labels = c("Kontrolinė", "Eksperimentinė"),
              legend.main = "Grupė",
              x.label = "Pasitikėjimo indeksas",
              y.label = "Parama NT mokesčiui (pensijos)")
all_data %>%

```

```

group_by(grupe) %>%
summarise(
  n_Q10 = sum(!is.na(Q10)),
  mean_Q10 = mean(Q10, na.rm = TRUE),
  median_Q10 = median(Q10, na.rm = TRUE),
  sd_Q10 = sd(Q10, na.rm = TRUE),
  min_Q10 = min(Q10, na.rm = TRUE),
  max_Q10 = max(Q10, na.rm = TRUE)
) %>%
print(width = Inf)
boxplot(Q10 ~ grupe_label,
  data = all_data,
  col = c("lightblue", "lightgreen"),
  main = "Finansinio saugumo jausmas pagal grupes",
  ylab = "Saugumo jausmas",
  xlab = "")
ggplot(all_data, aes(x = Q10)) +
  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +
  facet_wrap(~ grupe_label) +
  labs(
    title = "Finansinio saugumo jausmo pasiskirstymas pagal grupes",
    x = "Saugumo jausmas",
    y = "Dažnis"
  ) +
  theme_minimal()

```

```

t.test(Q10 ~ grupe, data = all_data, var.equal = FALSE)

wilcox.test(Q10 ~ grupe, data = all_data, exact = FALSE)

cohen.d(Q10 ~ grupe, data = all_data)

model_H6a <- lm(Q10 ~ grupe * amzius, data = all_data)

summary(model_H6a)

matched_data %>%

  group_by(grupe) %>%

  summarise(

    n_Q10 = sum(!is.na(Q10)),

    mean_Q10 = mean(Q10, na.rm = TRUE),

    median_Q10 = median(Q10, na.rm = TRUE),

    sd_Q10 = sd(Q10, na.rm = TRUE),

    min_Q10 = min(Q10, na.rm = TRUE),

    max_Q10 = max(Q10, na.rm = TRUE)

  ) %>%

  print(width = Inf)

boxplot(Q10 ~ grupe_label,

  data = matched_data,

  col = c("lightblue", "lightgreen"),

  main = "Finansinio saugumo jausmas (po matching)",

  ylab = "Saugumo jausmas",

  xlab = "")

ggplot(matched_data, aes(x = Q10)) +

  geom_histogram(fill = "darkgreen", color = "black", bins = 7) +

  facet_wrap(~ grupe_label) +

```

```

labs(

  title = "Finansinio saugumo jausmo pasiskirstymas (po matching)",

  x = "Saugumo jausmas",

  y = "Dažnis"

) +

theme_minimal()

kontrolė_Q10 <- matched_data$Q10[matched_data$grupe == 0]

eksperimentinė_Q10 <- matched_data$Q10[matched_data$grupe == 1]

t.test(kontrolė_Q10, eksperimentinė_Q10, paired = TRUE)

wilcox.test(kontrolė_Q10, eksperimentinė_Q10, paired = TRUE, exact = FALSE)

cohen.d(kontrolė_Q10, eksperimentinė_Q10, paired = TRUE)

model_H6a_matched <- lm(Q10 ~ grupė * amžius + factor(subclass),

                        data = matched_data)

summary(model_H6a_matched)

```

SUMMARY

Housing as a Safety Net. The Role of Housing in Shaping the Lithuanian Population's Attitudes Toward State Old-age Pension

This study analyzes how housing value influences support for social policy in Lithuania. In a post-socialist context of near-universal homeownership, simple ownership status no longer explains differences in welfare attitudes. Instead, internal stratification among homeowners (especially by property value) becomes crucial. The research explores whether higher-value housing promotes self-reliance and reduces support for collective redistribution, particularly the state pension system.

The main objective is to assess whether housing value, as a proxy for financial security, weakens support for the state old-age pension system and its expansion. To achieve this, the study: (1) reviews pension system models and crowding-out/crowding-in theories; (2) examines housing as economic and symbolic capital in post-socialist society; (3) evaluates housing value distribution in Lithuania; (4) conducts a survey experiment to identify causal effects and (5) interprets findings in the context of welfare policy.

The hypotheses test whether housing value shapes attitudes toward pensions and taxation:

H1 predicts lower support for pensions among high-value homeowners (confirmed).

H2 suggests greater support for property tax if allocated to infrastructure (rejected/unstable).

H3 predicts lower support for property tax if allocated to pensions (confirmed).

H4 expects higher support for defense-related property taxation (rejected).

H5 tests whether distrust in the state strengthens opposition for property taxation if allocated to pensions (rejected/unstable).

H6 predicts higher subjective financial security among high-value homeowners (confirmed), while **H6.1** expects this effect to be stronger among older individuals (rejected).

Findings show that housing value acts as a “solidarity barrier,” reducing support for redistributive policies. A clear gap in pension support emerges when individuals identify with high-value assets. The study also reveals fiscal selectivity: respondents are not anti-state but differentiate between “investment” (e.g., infrastructure) and “redistribution” (pensions). While support for infrastructure funding is inconsistent, opposition to pension-related taxation is strong, supporting the crowding-out effect. Housing in Lithuania functions as an ontological security anchor, shaped by a weak rental and social housing sector. This perception is consistent across age groups, indicating that even younger individuals view housing as more reliable than the state. The study also identifies a “mobility effect,”

where even imagining high-value ownership shifts attitudes toward self-interest. The lack of moderation by trust suggests material interests dominate over institutional confidence.

Overall, the research contributes to asset-based welfare theory by demonstrating how housing wealth influences political attitudes. It highlights growing challenges for pension policy expansion and suggests that property taxes may gain more support when framed as local investment rather than redistribution. Limitations include the online survey format, hypothetical experimental design, and reduced sample size.